

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Melanijos Vaitkutės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principo užtikrinimo
civiliniame procese probleminiai aspektai**

Vadovas: lekt. dr. Tadas Varapnickas

Recenzentas: lekt. Andžej Maciejevski

Vilnius

2020

TURINYS

ĮVADAS	2
I. NEPRIKLAUSOMUMO IR NEŠALIŠKUMO SAMPRATA	9
1.1. Nepriklausomumo samprata tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose	9
1.2. Nešališkumo samprata tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose	17
1.3. Teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principo ryšys	22
II. GARANTIJOS, UŽTIKRINANČIOS TEISĖJO NEPRIKLAUSOMUMĄ IR NEŠALIŠKUMĄ	25
2.1. Teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumas	26
2.2. Teisėjo asmens neliečiamumo garantija	35
2.3. Teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos	39
III. BENDRAVIMAS SOCIALINIUISE TINKLUOSE KAIP PAGRINDAS NUŠALINTI TEISĖJĄ AR JAM NUSIŠALINTI	49
3.1. Tarptautinis ir užsienio valstybių teisinis reguliavimas	49
3.2. Lietuvos teisės apžvalga	61
IŠVADOS	67
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	69
SANTRAUKA	85
SUMMARY	86
PRIEDAI	87

IVADAS

Temos aktualumas. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija¹ (toliau – EŽTK) įtvirtina asmens teisę, kad jo bylą nagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. Kiti tarptautiniai dokumentai taip pat numato teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo principą taip akcentuojant šio principo svarbą². Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. nurodo, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, o teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo³. Šis principas įtvirtintas ir kituose nacionaliniuose teisės aktuose⁴ bei plačiai analizuojamas teismų praktikoje (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo⁵, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje⁶). Nors šis principas svarbus, analizuojamas ir taikomas visose proceso teisės šakose, tačiau šiame darbe minėtas principas bus analizuojamas civilinio proceso teisės atžvilgiu. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁷ (toliau – CPK) 21 str. taip pat įtvirtina teisėjų ir teismų nepriklausomumo ir nešališkumo principą, tačiau tik nurodant, kad teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir nešališki. Kaip matyti, CPK atkartoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. įtvirtintas nuostatas, plačiau neatskleisdamas nepriklausomumo ir nešališkumo reikšmės.

¹ 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

² 1999 m. Tarptautinės teisėjų asociacijos Visuotinė teisėjo chartija [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iaj-uim.org/universal-charter-of-the-judges/>>; 2002 m. Hagoje priimti teismų pirmininkų posėdyje Taikos rūmuose Bangaloro teisėjų elgesio principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>; 1966 m. gruodžio 16 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288 ir kt.

³ Čia ir toliau cituojama iš Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 220-0.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340; Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851; Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. spalio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ 2 straipsnio ir šio įstatymo priėmimo tvarkos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ir kt.

⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje R. V. v. UAB „Aukštikalnių sodai“ byloje, Nr. 3K-3-1034/2003; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje R.G. v. R.G., Nr. e3K-3-234-421/2019.

⁷ Čia ir toliau tekstas bus cituojamas iš Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

Akivaizdu, kad teisės normų negalima nagrinėti izoliuotai. Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika⁸. Sisteminiis teisės aiškinimo būdas reikalauja aiškintis taikomos teisės normas sisteminius ryšius su Konstitucija, bendraisiais teisės principais, tarptautine teise ir t.t.⁹ Kadangi CPK nepateikia detalios šių dviejų sąvokų sampratos, tam, kad būtų atskleista šio principo prasmė civiliniame procese, reikia taip pat analizuoti Lietuvos Respublikos teismų įstatymą¹⁰ (toliau – Teismų įstatymas), kuris įtvirtina teismų ir teisėjų nepriklausomumą bei plačiau jį aptaria, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimus, teismų praktiką bei teisės doktriną. D. Valančienė savo daktaro disertacijoje nurodė, jog ribos tarp teisės mokslų (šakų) turėtų vis labiau išnykti ir teisės mokslas tapti vieningesnis¹¹. Šiuo atveju tai reiškia, jog tam, kad tinkamai suprastume nepriklausomumo ir nešališkumo sampratą civiliniame procese, būtina nagrinėti ne tik civilinio proceso teisės, bet ir kitų teisės šakų šaltinius, nes tik tokiu būdu nepriklausomumo ir nešališkumo samprata gali būti pilnavertiškai atskleista ir išanalizuota.

Svarbu tai, kad 2018 m. paskelbtoje Nacionalinės teismų administracijos veiklos ataskaitoje, remiantis statistiniais duomenimis, nurodyta, kad pasitikėjimais teismais pasiekė aukščiausią lygį nuo 1998 m. (teismais pasitiki 49 proc. gyventojų)¹². Tačiau 2019 m. šis lygis smarkiai krito. Pasitikėjimas teismais siekė jau tik 25 proc.¹³ Tai gali būti paaiškinama tuo, kad 2019 m. vasario mėnesį į viešumą iškilo teisėjų ir advokatų korupcijos skandalas¹⁴. Toks pasitikėjimo teismais rodiklio smukimas per itin trumpą laiką leidžia daryti prielaidą, jog visuomenės požiūris į teisėjų ir teismų nepriklausomumą ir nešališkumą taip pat keičiasi neigiama linkme, dažnai apskritai neįsigilinus į šių institutų prigimtį ir tikslus.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. *1999 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. H. J. prieš Vilniaus miesto valstybinę mokesčių inspekciją, Nr. 3K-3-50/1999*.

⁹ MIKELĖNAS, Valentinas, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 84.

¹⁰ Čia ir toliau cituojama iš Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851.

¹¹ VALANČIENĖ, Dovilė. *Teisės mokslas senojo ir naujojo mokslo paradigmos akivaizdoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, p. 10.

¹² Nacionalinės teismų administracijos veiklos apžvalga 2018 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf>>.

¹³ *Ar Jūs pasitikite, ar nepasitikite šiomis Lietuvos institucijomis?* Vilmorus. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>>.

¹⁴ *Korupcijos skandalas: sulaikyti 26 asmenys, tarp jų – teisėjai ir žinomi advokatai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2019/02/20/news/tiriant-korupcini-tinkla-prezidente-panaikino-astuoniu-teiseju-imuniteta-9305553/>>.

Dėl tos priežasties iki šiol išlieka nemažai šio principo taikymo problemų praktikoje. Teismuose nemažai nagrinėjama apeliacinių ir kasacinių skundų, kuriuose bent jau vienas ar net pagrindinis argumentas būna teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principo pažeidimas. Vien pirmosios instancijos teisme 2019 m. buvo 382 bylos, kuriose nagrinėtas nušalinimo klausimas, apeliacinėje instancijoje – 151, o kasacinėje instancijoje 3 bylos (Priedas Nr. 1). Vis dėlto, nagrinėjant nacionalinę teismų praktiką, matyti, kad nemaža dalis skundų atmetama dėl pakankamai pagrįsto pagrindo nebuvimo, rėmimosi tik dvejonėmis. Tai patvirtina, kad visuomenei nepriklausomumo ir nešališkumo samprata nėra pakankamai aiški, todėl klaidingai manoma, jog teisėjas yra šališkas, teikiami nepagrįsti skundai, taip apsunkinama proceso eiga.

Didelis žiniasklaidos dėmesys, kritika verčia susimąstyti, ar teisėjas tikrai gali priimti sprendimus nejausdamas visuomenės spaudimo. Rusijos pradėtas baudžiamasis persekiojimas prieš Lietuvos teisėjus, nagrinėjusius Sausio 13 d. įvykių bylą¹⁵, taip pat rodo, jog praktikoje pasitaiko atvejų, kai šis principas pažeidžiamas. Lenkijoje vykstančios teismų sistemos reformos sukėlė nemažai diskusijų, ar nepažeidžiamas teisėjų nepriklausomumo principas keičiant teisinį reguliavimą ir, ar tokiais veiksmais nepažeidžiamos teisėjams suteikiamos garantijos. Šie pavyzdžiai rodo, kad siekiant užtikrinti teisingą ir sąžiningą procesą, turi būti skiriamas pakankamas dėmesys teisėjo garantijoms.

Be to, vis labiau populiarėjant socialiniams tinklams kyla klausimas, ar teisėjai kaip ir visi kiti asmenys turi nevaržomą laisvę jais naudotis, ar jie gali turėti savo socialinio tinklo kontaktų sąrašę advokatus, su jais bendrauti nepažeisdami šiame darbe nagrinėjamo principo.

Dėl paminėtų praktikoje kylančių problemų teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo principui civiliniame procese turi būti skiriamas svarbus dėmesys, analizuojami kylantys probleminiai klausimai tam, kad būtų išvengta neteisingo ir nesąžiningo civilinio proceso ateityje.

Darbo originalumas. Nors Lietuvoje ir yra parašyta nemažai mokslinių straipsnių, disertacijų teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo tema¹⁶, tačiau paskutinių penkerių metų laikotarpiu magistro darbuose nėra analizuota kaip šis principas įgyvendinamas ir kokios

¹⁵ *Rusijos kerštas – iškelta baudžiamoji byla Sausio 13-osios bylos teisėjams* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/rusijos-kerstas-iskelta-baudziamoji-byla-sausio-13-osios-bylos-teisejams-57-1128452>>.

¹⁶ VALANČIUS, Virgilijus. *Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000; ŠINKŪNAS, Haroldas. *Teisėjų nepriklausomumo įtvirtinimas Lietuvos teisinėje sistemoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004.

problemos išskyla, ar pakankamos garantijos teisėjams suteikiamos būtent civiliniame procese. Be to, moksliniuose straipsniuose ar magistro darbuose nėra diskutuota apie socialinių tinklų įtaką teisėjo ir advokato santykiams bei galimybę teikti nušalinius remiantis šiuo pagrindu. 2016 m. Edenas Leleiva magistro darbe¹⁷ aptarinėjo ar teisėjo aktyvumas socialiniuose tinkluose nepažeidžia profesinės etikos. Tačiau šiame darbe nebuvo plačiau nagrinėta naujausia Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) praktika ir Teisėjų etikos ir drausmės komisijos išaiškinimai nagrinėjama tema bei kaip teisėjo ir advokato „draugystė“ socialiniame tinkle turėtų būti vertinama civilinio proceso metu.

Darbo tikslas – ištirti teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo principo civiliniame procese sampratos, teisėjams suteikiamų garantijų ir socialinių tinklų naudojimo ypatumus, nustatyti ir įvertinti kylančias problemas bei pateikti tokių problemų sprendimo būdus, nagrinėjant teisės aktus, teismų praktiką bei teisės doktriną.

Siekiant šio darbo tikslo keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) Išanalizuoti nepriklausomumo ir nešališkumo principo civiliniame procese elementus ir pateikti jų sampratų bei tarpusavio santykio problematiką;
- 2) Išnagrinėti įgaliojimų trukmės neliečiamumo, asmens neliečiamumo ir socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas, kurios užtikrina teisėjo nepriklausomumą ir nešališkumą civiliniame procese, nustatant kylančias problemas, ir pateikti tokių problemų sprendimo būdus;
- 3) Įvertinti teisėjo bendravimo su advokatu socialiniuose tinkluose grėsmę teisėjo nešališkumui bei pasiūlyti tinkamiausios pozicijos pasirinkimą Lietuvoje šiuo klausimu.

Darbo struktūra (objektas). Šis darbas susideda iš įvado, trijų dėstomųjų dalių ir baigiamas išvadomis, naudotų šaltinių sąrašu, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedais. Pirmoje dalyje atskleidžiama teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principo samprata civiliniame procese, remiantis nacionaliniais, tarptautiniais ir užsienio valstybių teisės šaltiniais. Antroje dalyje analizuojamos teisėjams suteikiamos garantijos pagal tai, kaip jas savo praktikoje skirsto Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, bei pateikiami pasiūlymai, kaip turėtų būti sprendžiamos dėl šių klausimų kylančios problemos. Neretai visuomenėje piktinamasi, kodėl negali būti pareikalauta, kad teisėjas pasiaiškintų dėl priimto

¹⁷ LELEIVA, Edenas. *Ar teisėjo aktyvumas socialiniuose tinkluose nepažeidžia profesinės etikos?*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016.

sprendimo¹⁸. Todėl dėl darbo apimties šiame darbe asmens neliečiamumo garantija bus nagrinėjama tik teisėjo negalėjimo atsakyti už priimtus sprendimus aspektu, nes būtent dėl jo praktikoje vis dar kyla problemų lyginant su kitais šios garantijos aspektais, kurie tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje plačiai išanalizuoti. Socialinės (materialinio pobūdžio) garantijos analizė apsiribos tik teisėjų atlyginimų klausimu, nes 2009 m. ekonominė krizė parodė, jog ši garantija nevisiškai tinkamai buvo užtikrinta praktikoje. Trečioje dalyje nagrinėjama teisėjo laisvė naudotis socialiniais tinklais bei bendravimas juose kaip pagrindas nušalinti teisėją ar jam nusišalinti, kadangi šie klausimai šiuo metu aktualūs praktikoje, o Lietuvoje nėra priimta jokie įpareigojančio ar net neprivalomo teisės akto, kuris įtvirtintų teisėjo elgesio taisykles šiuo specifiniu atveju, bei suformuotos LAT praktikos civilinėse bylose.

Metodai. Darbe naudojami metodai:

- lingvistinis metodas – naudotas terminų bei tokių sąvokų kaip nepriklausomumas nešališkumas, draugas atskleidimui. Tai leido išanalizuoti šių sąvokų turinį bei parodyti, ar jos tinkamai suprantamos praktikoje.
- lyginamasis metodas – naudotas palyginti Lietuvoje aiškinamą teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principo turinį, taikomas garantijas su tuo, kaip tai aiškinama tarptautiniuose dokumentuose, kitų valstybių teisės aktuose ar doktrinoje. Šis metodas labiausiai atsiskleidžia analizuojant teisėjo bendravimo socialiniame tinkle ypatumus pasirenkant plačiau nagrinėti Jungtinių Amerikos Valstijų teisinį reguliavimą, nes šioje valstybėje ši problema plačiai aptarinėjama, priimta nemažai patariamųjų nuomonių. Valstijas galima padalinti į grupes, kurios laikosi skirtingo požiūrio. Taip galima išnagrinėti visus šio klausimo aiškinimus ir išanalizuoti, kuris sprendimas tinkamiausias ir kokios pozicijos turėtų laikytis Lietuva.
- sisteminis – naudotas nagrinėti teisės normas kaip vieningą sistemą. Remiantis šiuo metodu, teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principas civiliniame procese buvo nagrinėjamas kaip konstitucinės ir civilinio proceso teisės neatsiejama dalis. Todėl darbe buvo analizuojami ne tik civilinio proceso, bet ir konstitucinės teisės šaltiniai tam, kad šis principas būtų išnagrinėtas sistemiškai. Baudžiamosios teisės

¹⁸ VALANČIUS, Virgilijus. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 78(70), p. 89.

šaltiniai naudoti palyginti civilinio ir baudžiamojo proceso aspektus bei iš to padaryti tam tikras išvadas civiliniame procese.

- loginis – naudotas analizuojant teisės normas, teismų praktiką, teisės doktriną ir ieškant svarių argumentų pagrįsti nuomonę, darant apibendrinimus ir išvadas. Siekiant kuo išsamiau išnagrinėti teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principą civiliniame procese pateikiama ne tik galiojančių nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų analizė, bet kartu pateikiama ir nemažai teisės mokslininkų samprotavimų šiais klausimais, daromos atitinkamos išvados, apibendrinimai.
- empirinis – naudotas nustatyti, kiek nušalinimo klausimų nagrinėta bendrosios kompetencijos teismuose civilinėse bylose. Šis metodas buvo įgyvendintas kreipiantis į Nacionalinę teismų administraciją dėl informacijos pateikimo, o šios institucijos atsakymas pridėtas prie šio darbo kaip jo priedas. Be to, šis metodas naudotas nustatant koks pasitikėjimo teismais rodiklis buvo 2019 m. Tai padėjo nustatyti darbe nagrinėjamos temos aktualumą ir leido parodyti, jog teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo tema civiliniame procese turi probleminių aspektų.

Naudojami šaltiniai. Darbe aktualiausias šaltinis – Lietuvos Respublikos Konstitucija kaip pagrindinis teisės aktas, įtvirtinantis šiame darbe nagrinėjamą principą. Taip pat darbe analizuojami ir kiti nacionalinės teisės šaltiniai – Teismų įstatymas, CPK, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai bei kt. Siekiant visapusiškai išanalizuoti darbe nagrinėjamą principą, remiamasi ir tarptautiniais teisės aktais, tokiais kaip EŽTK, Visuotinė teisėjo chartija¹⁹, Bangaloro teisėjų elgesio principai²⁰, Europos Tarybos rekomendacijos²¹ ir pan. Be to, išsamiai nagrinėjant nepriklausomumo ir nešališkumo principo taikymo praktines problemas remiamasi Lietuvos ir užsienio teisės mokslininkų darbais, pavyzdžiui, V. Valančiaus straipsniu „Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos

¹⁹ 1999 m. Tarptautinės teisėjų asociacijos Visuotinė teisėjo chartija [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iaj-uim.org/universal-charter-of-the-judges/>>;

²⁰ 2002 m. Hagoje priimti teismų pirmininkų posėdyje Taikos rūmuose Bangaloro teisėjų elgesio principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>.

²¹ 1994 m. spalio 13 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms Nr. R(94)12 dėl nepriklausomumo, veiksmingumo ir teisėjų vaidmens [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanteklifi/recR\(94\)12e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanteklifi/recR(94)12e.pdf)>; 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

realizavimo problemos²², vadovėliu „Teisinės institucijos“²³ (mokslinis redaktorius E. Kūris), S. Singh straipsniu „Friend request denied: judicial ethics and social media“²⁴ bei kitais šaltiniais.

²² VALANČIUS, Virgilijus. Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2000, t. 17(9).

²³ KŪRIS, Egidijus, *et al.* *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011.

²⁴ SINGH, Shaziah. Friend Request Denied: Judicial Ethics And Social Media. *Journal of Law, Technology & the Internet*, 2016, t. 7.

I. NEPRIKLAUSOMUMO IR NEŠALIŠKUMO SAMPRATA

CPK 21 str. numato, kad teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir nešališki. Tačiau šiame teisės akte neatskleidžiama šių sąvokų prasmė. LAT praktikoje remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimais ir nurodoma, jog asmens konstitucinė teisė, kad jo bylą išnagrinėtų nešališkas teismas, reiškia tai, jog asmens bylos negali nagrinėti teisėjas, dėl kurio nešališkumo gali kilti abejonių; teisėjas, nagrinėjantis bylą, turi būti neutralus; teismo nešališkumas, kaip ir teismo nepriklausomumas, yra esminė žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantija, būtina teisingo bylos išnagrinėjimo, pasitikėjimo teismu, sąlyga²⁵. Tačiau tam, kad būtų visapusiškai atskleista nepriklausomumo ir nešališkumo samprata, reikia analizuoti ne tik CPK, bet ir tarptautinius bei nacionalinius teisės aktus, nes šie principai kyla iš tarptautinių dokumentų ir Konstitucijos.

1.1. Nepriklausomumo samprata tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. priimtoje rekomendacijoje Nr. CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės nurodyta, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas turi būti įtvirtintas konstitucijoje arba aukščiausiu įmanomu teisiniu lygiu valstybėse narėse, įstatymų leidybos lygmeniu numatant konkretesnes taisykles²⁶. Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos Konstitucija tik glaustai pateikia nepriklausomumo principo sampratą. Tokia tendencija matoma ir kitų užsienio valstybių Konstitucijose²⁷. Kitų šalių pagrindiniai įstatymai taip pat numato glaustas nepriklausomumo formuluotes, kurios neatskleidžia detalesnės šio principo sampratos.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 26 straipsnio 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

²⁶ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

²⁷ Constitution of France [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20.]. Prieiga per internetą: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf>; Basic Law for the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>>; Constitution of the Italian Republic [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf>.

Lietuvių kalbos žodynas žodį nepriklausomas apibrėžia kaip tas, kuris nuo nieko nepriklauso, savarankiškas, laisvas²⁸. Black'o teisės terminų žodynas nepriklausomumą apibūdina kaip būseną arba sąlygą būti laisvu nuo priklausomybės, subjektyvumo ar kontrolės, o žodis nepriklausomas aiškinamas kaip nekontroliuojamas, neribojamas, nekeičiamas iš išorės²⁹. Galima teigti, kad nepriklausomumas labiau susijęs su asmens nepriklausomybe, laisve ir kontrolės nebuvimu iš išorės.

Teisėjų nepriklausomumas tiek užsienio, tiek Lietuvos doktrinoje suprantamas dvejopai³⁰:

- 1) Funkcinis (institucinis) nepriklausomumas. Tai yra teismų sistemos nepriklausomumas nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios. Šis aspektas nėra šio darbo objektas, todėl plačiau nebus analizuojamas.
- 2) Asmeninis nepriklausomumas. Tai asmeninis teisėjo nepriklausomumas sprendžiant ir nagrinėjant konkrečias bylas, t. y. teisėjo nepriklausomumas nuo bylos šalių, jų atstovų, teismo pirmininko ar kitų kolegų, politinių partijų, verslo ar kitokių grupuočių ar išorinių jėgų. Šiuo aspektu teismo ir teisėjų nepriklausomumas reiškia proceso sąžiningumą. Būtent asmeninis nepriklausomumas yra analizuojamas šiame poskyryje.

Kanados Aukščiausiasis Teismas byloje *Valente prieš The Queen* apibrėžė nepriklausomumą taip, kaip jis suprantamas Kanados teisėje. Teismas nurodė, kad nepriklausomumas atspindi konstitucinę teismų nepriklausomybės vertę ir reiškia ne tik proto būseną, bet ir santykius su kitais, ypač vykdomąja valstybės dalimi, kuri remiasi objektyviomis sąlygomis ir garantijomis. Teisminė nepriklausomybė apima asmeninius ir institucinius santykius: asmeninis teisėjo nepriklausomumas atsispindi per įgaliojimų apsaugą, o institucinis nepriklausomumas atsispindi instituciniuose ir administraciniuose santykiuose su vykdomąja ir įstatymų leidžiamąja valdžia³¹. Galima teigti, kad ir kitose

²⁸ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=nepriklausomas&lms=-1&les=-1>>.

²⁹ *Black'o teisės terminų žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://archive.org/stream/BlacksLawDictionary-Editions1-9/Black%27s%20Law%20Dictionary%20-%20Editions%201-9/6th%20Edition_djvu.txt>.

³⁰ LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 155.

³¹ Kanados Aukščiausiasis Teismas. 1985 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Valente prieš The Queen*, Nr. [1985] 2 S.C.R. 673.

valstybėse teismų nepriklausomumas suprantamas kaip institucinis ir asmeninis nepriklausomumas.

Nepriklausomumo principas plačiai pripažįstamas tarptautiniuose dokumentuose. EŽTK 6 str. nurodo, kad kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas³². Šis principas taip pat įtvirtintas ir kituose tarptautiniuose dokumentuose. Žmogaus Teisių komitetas savo praktikoje pabrėžė ir tai, kad ši teisė būti teisišiamam nepriklausomam ir nešališkam teismui yra absoliuti ir negali būti taikoma jokių išimčių³³. Todėl negali būti nustatyta tam tikrų sąlygų, kada teisėjas gali būti šališkas ar priklausomas priimdamas sprendimus. Minėti dokumentai, kaip ir daugelio valstybių Konstitucijos, plačiau neatskleidžia nepriklausomumo sampratos, tačiau tarptautinėje bendruomenėje yra priimta ir daugiau dokumentų, kurie detaliau analizuoja teisėjo nepriklausomumą.

Šis principas ne kartą įtvirtintas ir rekomendacijų lygiu³⁴. Šiuose skirtinguose dokumentuose nurodyti aspektai iš esmės atspindi panašų nepriklausomumo supratimą. Teisėjas nagrinėdamas bylas neturi patirti jokio išorinio spaudimo iš valdžios ir ne valdžios institucijų, kitų asmenų ar teisėjų, teisėjas turi klausyti tik įstatymo ir niekas jam negali nurodyti, kaip išnagrinėti bylą. Draudžiama peržiūrėti bylas kita tvarka nei apeliacine ar kasacine ir tik teismas gali nuspręsti, ar jis turi kompetenciją nagrinėti konkrečią bylą.

Vis dėlto toks reguliavimas, kai teisėją skiria vykdomoji valdžia, nėra minėto principo pažeidimas. Europos Žmogaus teisių teismas (toliau – EŽTT) savo praktikoje yra nurodęs, kad vykdomoji ar įstatymų leidžiamoji valdžia gali skirti teisėjus, jei jie, vykdydami savo teisminį vaidmenį, nepatiria jokios įtakos ar spaudimo iš juos paskyrusių asmenų³⁵. Taip

³²1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

³³Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. 1992 m. spalio 28 d. nuomonė *Miguel González del Río prieš Peru*, Nr. 263/1987.

³⁴Basic Principles of the Independence of the Judiciary, 1985 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>>; 1994 m. spalio 13 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms Nr. R(94)12 dėl nepriklausomumo, veiksmingumo ir teisėjų vaidmens [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanunteklifi/recR\(94\)12e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanunteklifi/recR(94)12e.pdf)>; 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

³⁵Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. liepos 3 d. sprendimas *Flux (Nr. 2) prieš Moldovą* byloje, Nr. 31001/03.

užtikrinama valdžių atsvarų ir stabdžių sistema. Tačiau taip pat labai svarbu užtikrinti ir tai, kad vykdomoji valdžia nedarytų neteisėtos įtakos teisėjų atleidimo iš pareigų procedūrai. Vienas iš pavyzdžių, kai yra bandoma daryti neteisėtą įtaką teisėjo atleidimo procedūrai, nustatant teisėjams naująją drausminę tvarką, neseniai nustatytas Lenkijoje³⁶. Tokia tvarka, kai teisėjai gali būti atleisti iš pareigų dėl veiksmų, kurie galėtų „pakenkti teisinės sistemos funkcionavimui“, patvirtina, kad gali būti atleisti teisėjai, nesutinkantys su vyriausybės nuomone³⁷. Toks reguliavimas griežtai smerkiamas ir visiškai neatitinka nepriklausomumo nuo kitų valdžių sampratos. Teisėjai tokiu būdu įbauginami nereikšti savo nuomonės dėl teismų sistemos reformų ir priimti palankius sprendimus kitoms valdžioms.

Taip pat svarbu užtikrinti tai, kad teisėjai nebūtų priklausomi nuo kitų teisėjų, teismo pirmininko. Tačiau, kaip yra nurodęs EŽTT, vien teismo pirmininko atliekamos administracinės funkcijos nesuponuoja to, jog teisėjas yra priklausomas nuo teismo pirmininko³⁸. Joost Sillen nurodo sąlygas, kurioms esant gali būti pažeista vidinė nepriklausomybė: kolega teisėjas, kuris gali daryti spaudimą teisėjui, bando paveikti jo sprendimą konkrečioje byloje. Tiriant, ar gali būti daromas spaudimas, reikia atsižvelgti į tai, ar kolega turi įgaliojimus prižiūrėti bylą, kuri paskirta teisėjui, arba ar toks kolega turi galią pakeisti teisėjo teisinį statusą³⁹. Vadinasi, teisėjas turi būti saugomas nuo kitų teisėjų spaudimo dėl bylos priėmimo tik tokiu atveju, jei toks teisėjas gali daryti reikšmingą spaudimą bylą nagrinėjančiam teisėjui.

Manytina, kad tokia pozicija teisinga, nes tik toks kolega, kuris gali daryti reikšmingą įtaką teisėjui, gali paveikti bylos eigą. Vis dėlto, nustačius galimą kito kolegos bandymą

³⁶ Europos Komisija išreiškė kritiką, kad naująją drausminę tvarką neužtikrinamas Aukščiausiojo Teismo drausminių bylų rūmų nepriklausomumas ir nešališkumas, nes šių rūmų teisėjus skiria tik Lenkijos Seimo politiniu pagrindu suformuota Nacionalinė teisėjų taryba. Naująją drausminę tvarką taip pat neužtikrinta tai, kad, sprendžiant dėl bendrosios kompetencijos teismų teisėjams taikytinų drausminių procedūrų, pirmosios instancijos teismu būtų „įstatymais įsteigtas“ teismas. Vietoje to Drausminių bylų rūmų pirmininkui suteikiami įgaliojimai ad hoc pagrindu ir beveik nevaržomai nurodyti, kuris pirmosios instancijos teismas nagrinės konkrečią bendrosios kompetencijos teismo teisėjui iškeltą drausmės bylą. Naująją tvarką taip pat nebeužtikrintas bylos nagrinėjimas per pagrįstą laikotarpį, todėl Teisingumo ministras gali bendrosios kompetencijos teismų teisėjams iškeltus kaltinimus nagrinėti pasitelkdamas jo paskirtus drausmės bylas nagrinėjančius pareigūnus. Naująją tvarką taip pat buvo pakeista bendrosios kompetencijos teismų teisėjų teisė į gynybą. (*Teisinė valstybė. Europos Komisija perduoda Lenkijos bylą Teisingumo Teismui, kad apsaugotų teisėjus nuo politinės kontrolės* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_19_6033>).

³⁷ *ES perspėja Lenkiją dėl teisėjų įstatymo ir noro bausti kritikus* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1127268/es-perspeja-lenkija-del-teiseju-istatymo-ir-noro-bausti-kritiku>>.

³⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Parlov-Tkalčić prieš Kroatiją* byloje, Nr. 22/03/2010.

³⁹ SILLEN, Joost. The concept of ‘internal judicial independence’ in the case law of the European Court of Human Rights. *European Constitutional Law Review*, 2019, t. 15(1), p. 113.

paveikti teisėją, nagrinėjančią bylą, bylos šalims gali kilti rimtų abejonių dėl teisėjo nepriklausomumo. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju reikėtų vertinti individualiai, ar yra papildomų įrodymų, kurie rodytų, kad teisėjas priima sprendimą veikiamas kito žmogaus įtakos.

EŽTT taip pat savo praktikoje analizuoja šį principą ir yra suformulavęs kriterijus, į kuriuos reikia atsižvelgti norint nustatyti, ar teisėjas yra nepriklausomas. Vertinant atsižvelgiama į teisėjų paskyrimo procesą ir kadencijos trukmę, garantijų egzistavimą, užtikrinančią, kad nebus daromas spaudimas iš išorės ir tai, ar teisėjas atrodo nepriklausomas⁴⁰. Tai reiškia, kad valstybė turi nustatyti tokį reguliavimą, kuris suteiktų garantijas, užtikrinančias teisėjų nepriklausomumą. Be to, ir pats teisėjas turi stengtis, kad proceso dalyviams ar visuomenei susiformuotų jo, kaip nepriklausomo teisėjo, įvaizdis. Todėl labai svarbu ne tik tai, ar teisėjas yra nepriklausomas, bet ir tai, ar jis atrodo nepriklausomas.

Tačiau ne vien tik tarptautinėje bendruomenėje skiriamas didelis dėmesys teisėjų nepriklausomumo principo aiškinimui. Šis principas taip pat įtvirtintas Teismų įstatymo 3 str.⁴¹ Matoma, kad Teismų įstatymas formuluoja platesnę nepriklausomumo sampratą nei Lietuvos Respublikos Konstitucija ar CPK. Iš pateiktų normų, galima teigti, kad nepriklausomumas suprantamas kaip draudimas kištis į teisėjo darbą kitoms valdžios institucijoms, proceso dalyviams, kitiems teisėjams ir daryti bet kokį neteisėtą poveikį priimamiems sprendimams.

Lietuvos Respublikoje taip pat galioja Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, priimtas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. Šiame dokumente nurodyta, kad vadovaudamasis nepriklausomumo principu teisėjas privalo nesiimti veiklos, kuri gali prieštarauti nepriklausomumo principui, gerbti suteiktą nepriklausomumą, vengti bet kokios neteisėtos pašalinės įtakos, kuri gali paveikti sprendimą, atliekant pareigas laikytis savo įsipareigojimo būti nepriklausomu, ginti teisėjų ir teismų nepriklausomumo įvaizdį

⁴⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1989 m. birželio 22 d. sprendimas *Langborger prieš Švedija* byloje, Nr. 11179/84.

⁴¹ 3 šio straipsnio dalyje numatyta, kad teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, teismų administracijos, kitų teisėjų, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų. Teisėjams negali būti daromas joks politinis, ekonominis, psichologinis, socialinis spaudimas ar kitoks neteisėtas poveikis, kuris galėtų turėti įtakos jų sprendimams. Kitose šio straipsnio dalyse nurodyta, kad niekas neturi teisės reikalauti, kad teisėjas atsiskaitytų dėl konkrečioje byloje priimto sprendimo. Tam, kad būtų tinkamai užtikrintas šis principas, teisėjams suteikiamos socialinės garantijos.

visuomenėje, primant sprendimus būti savarankišku ir nepriklausomu⁴². Šis dokumentas nukreiptas į teisėjo elgesio formavimą, vidinių vertybių ugdymą tam, kad teisėjas būtų pasiruošęs tinkamai atlikti savo pareigas.

Taigi, galima teigti, kad Lietuvos nacionalinėje teisėje nepriklausomumo principas suprantamas taip pat kaip ir tarptautinėje teisėje. Teisėjas neturi patirti jokio išorinio kišimosi į teisingumo vykdymą, jam negali būti daromas joks neteisėtas poveikis, teisėjas neturi niekam atsiskaityti už byloje priimtus sprendimus. Apibendrintą ir koncentruotą nepriklausomumo sampratą pateikia V. Valančius straipsnyje „Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos“. Teismo ir teisėjų nepriklausomumas apibrėžtas kaip valstybėje įtvirtinta garantijų sistema, užtikrinanti savarankišką institucinį teismo funkcionavimą, sudaranti sąlygas teisėjams profesionaliai ir nevaržomai vykdyti teisingumą, apsauganti teismą ir teisėją nuo politinio, ekonominio bei kitokio išorinio poveikio⁴³. Remiantis šia nuostata, svarbu, kad valstybė įtvirtintų teisėjams garantijų sistemą, kuri užtikrintų jų nepriklausomumą. Antroje šio darbo dalyje būtent tai ir bus analizuojama.

Vis dėlto teisėjų nepriklausomumas neturėtų būti suprantamas tik siaurąja prasme – kaip nepriklausomumas nuo kitų valdžių, bylos dalyvių ar kolegų, galinčių daryti įtaką, spaudimo. Teismai, siekdami didesnio pasitikėjimo teismais rodiklių, gali stengtis priimti sprendimus, kurie būtų priimtinesni didžiajai visuomenės daliai. Be to, teisėjas, nagrinėjantis bylą, gali priimti sprendimą veikiamas visuomenės. Todėl svarbu užtikrinti ir tai, kad teisėjas būtų nepriklausomas nuo visuomenės spaudimo. Šiuo atveju svarbu tai, kad į teismų vykdomą veiklą nesikištų ne tik kitos valstybės valdžios, bet ir žiniasklaida. M. Adams taip pat teigia, kad vienas iš įtakos šaltinių gali būti žiniasklaida⁴⁴. Visuomenės informavimo įstatymo 3 str. 4 dalyje nurodyta, kad naudojimasis informacijos laisve gali būti saistomas tokių reikalavimų, kurie būtini teisminės valdžios nešališkumui užtikrinti⁴⁵. Todėl visuomenės informavimo priemonės turi tinkamai įgyvendinti žodžio laisvę ir derinti šį principą su pareiga gerbti teismo nepriklausomumą, savo pasisakymais nedaryti įtakos

⁴² Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtinta Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu, Nr. 12 P-8.

⁴³ VALANČIUS, Virgilijus. Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2000, t. 17(9), p. 3

⁴⁴ ADAMS, Maurice. Pride and prejudice in the judiciary – judicial independence and the Belgian high council of justice. *Journal of South African Law*, 2010, t. 2010(2), p. 246.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 71-1706.

teismų veiklai bei nepažeisti tiek tarptautiniuose teisės aktuose, tiek Konstitucijoje įtvirtintos nekaltumo prezumpcijos.

Analizuojant visuomenės informavimo priemonių ir teismo nepriklausomumo santykių problemą, dažnai minima „Thalidomide“ byla. Anglijoje labai griežtai reguliuojami teismo ir kitų asmenų santykiai. Šioje valstybėje galioja nepagarbos teismui institutas, kuris reiškia, kad bet kokie, tiek nusikalstami, tiek įžeidžiantys teismą veiksmai ar trukdymai jam vykdyti savo funkcijas (triukšmavimas teismo salėje, šališkas dar nepasibaigusio proceso komentavimas), yra nepagarba teismui. Minėtoje byloje kalbama apie daug nėščią moterų, vartojusių vaistus „Thalidomide“, kurie pakenkė vaisiui. Nesveikų vaikų tėvai pareiškė ieškinį importuotojams dėl žalos atlyginimo. Dar nepasibaigus procesui laikraštis „Sunday Times“ plačiai aprašė šią istoriją ir sukėlė prieš atsakovą kampaniją. Lordų rūmai, pripažinę, kad tokie spaudos veiksmai reiškia nepagarbą teismui ir kišimąsi į teismo veiklą bei spaudimą jam, uždraudė „Sunday Times“ toliau publikuoti šią medžiagą. Tačiau laikraštis kreipėsi į EŽTT ir laimėjo bylą⁴⁶. Ši byla parodo, kad Anglijoje teismuose nepriklausomumui skiriamas daug didesnis prioritetas nei teisei informuoti visuomenę apie vykstančius procesus. Tačiau, atsižvelgiant į EŽTT sprendimą, kyla klausimas, ar tikrai tokia nacionalinių teismų pozicija, kurią tarptautinis teismas paneigė, yra klaidinga.

Autorės vertinimu toks teisėjo nepriklausomumo principo aiškinimas, kokio laikėsi Anglijos teismai, yra per daug varžantis visuomenės informavimo priemonių teises. Visuomenė turi teisę žinoti apie teismų veiklą, šalyje vykstančius įvykius, tačiau ši informacija turi būti pateikiama objektyviai, nedarant spaudimo teisėjams ir iš anksto nenuteikiant visuomenės. Lietuvoje dar reikėtų pasimokyti, kaip tinkamai užtikrinti žodžio laisvės ir teismų nepriklausomumo principo įgyvendinimą, kadangi susiklosto nemažai situacijų, kai visuomenės informavimo priemonės teismui dar nepriėmus tam tikro sprendimo byloje nevengia pasisakymų, kurie nuteikia visuomenę priešaringai. Pavyzdžiui, nemažai visuomenės ir žiniasklaidos spaudimo patyrė teisėjai, nagrinėję L. Stankūnaitės ir D. Kedžio dukters gyvenamosios vietos nustatymo bylą⁴⁷. Tokiu atveju gali iškilti grėsmė, kad teisėjas priims sprendimą remdamasis žiniasklaidoje ar visuomenėje formuojama nuomone apie bylos baigtį, nors toks sprendimas ir nebūtų toje situacijoje iš tiesų teisingas.

⁴⁶ LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 161.

⁴⁷ D. Kedžio dukrelei teks kraustyti į nežinią [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nusikaltimai_ir_nelaiimes/dkedzio_dukrelei_teks_kraustyti_i_ne_zinia_atnaujinta_1111/print.1>.

Taigi, galima daryti išvadą, kad nepriklausomumas turi būti suprantamas plačiąja prasme – kaip nepriklausomumas nuo valstybinių ir nevalstybinių institucijų, proceso dalyvių, kitų teisėjų bei visuomenės spaudimo.

Nors ir atrodytų, kad principas plačiai atskleistas, įtvirtintas daugelyje dokumentų, tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai bandoma kištis į teisėjų veiklą ir sukurti kitą sistemą nei apeliacinė ar kasacinė instancija tam, kad kitos nei teisminė valdžia galėtų peržiūrėti teisėjų priimtus sprendimus. Vienas iš tokių pavyzdžių – 1997 m. sausio 16 d. Lietuvos Respublikos laikinojo įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ galiojimo sustabdymas, kuriuo Seimas ėmėsi vykdyti teisingumą – sustabdė įsiteisėjusių teismo sprendimų vykdymą, atidėjo bylų nagrinėjimą. Taip Seimas atliko veiksmus, kuriuos gali atlikti tik teismas⁴⁸. Toks Seimo elgesys pažeidė teisėjų nepriklausomumo principą ir tarptautiniuose dokumentuose plačiai aptariamą negalėjimą kitoms valdžioms kištis į teisėjų veiklą ar peržiūrėti jų sprendimus. Jei būtų sudaryta galimybė kitoms valdžioms sustabdyti teisėjų priimtus sprendimus ar atleisti asmenis nuo tokių sprendimų vykdymo, būtų paneigta teisėjų bei visos teismų sistemos nepriklausomumo samprata, visuomenei susidarytų įspūdis, kad teisėjai yra tik kitų valdžių įrankis ir kasacija nėra galutinė instancija dėl teisėjų priimtų sprendimų.

Teismų nepriklausomumo principo pažeidimą iliustruoja ir dar vienas įstatymų leidžiamosios valdžios atstovų bandymas kištis į teisingumo vykdymą. 2005 m. birželio 16 d. Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetas kreipėsi į Teismų tarybą (dabar – Teisėjų taryba). Buvo prašyta įvertinti Vilniaus 2-ojo apylinkės teismo teisėjo nutartį. Vis dėlto Teismų taryba pareiškė, kad teismų sprendimų (sprendimų plačiąja prasme) teisėtumas ir pagrįstumas vertinami tik instancine tvarka. Nei teismų (teisėjų) savivaldos institucijoms, nei Aukščiausiojo Teismo pirmininkui galiojantys įstatymai tokios teisės nesuteikia. Politikų viešos abejonės dėl teisėjo procesinio veiksmo teisėtumo, reikalaujant, kad teisėjų savivalda šį veiksma įvertintų dar net nebaigtoje nagrinėti byloje, pripažintina neteisėtu poveikiu teisėjui darant įtaką jo nepriklausomumui ir nešališkumui⁴⁹. Komitetas nepaisė to, kad vienas iš nepriklausomumo principo aspektų yra tai, jog teisėjas neturi atsiskaityti už priimtus sprendimus ir kitų valdžių kišimasis į teismo veiklą yra netoleruotinas. Visos abejonės dėl sprendimo priėmimo turi būti naikinamos apeliacine ar kasacine tvarka nesudarant tam jokių

⁴⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinis procesas. I dalis*. Vilnius: Justitia, 1997, p. 139

⁴⁹ 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pareiškimas dėl 2005-06-16 Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto rašto [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=13704>>.

išimčių. Priešingu atveju, susiklostytą absurdiška situacija, jei Teisėjų tarybai būtų suteikti įgaliojimai vertinti priimtus sprendimus ar net galimybė juos panaikinti. Europos Sąjungoje taip pat nurodoma, kad atskaitomybės mechanizmai neturi būti naudojami kaip spaudimas teisėjams priimti tam tikrus sprendimus⁵⁰. Šie pavyzdžiai parodo, kad nors nepriklausomumo principas ir pripažįstamas aukščiausiu teisiniu lygiu, yra detalizuojamas ne tik nacionaliniuose, bet ir tarptautiniuose dokumentuose, pasitaiko atveju, kai pasikėsinama pažeisti šį principą. Būtina griežtai kontroliuoti tokius atvejus tam, kad būtų užkirstas kelias panašioms įvykiams ateityje ir teisėjų teisingumo vykdymas netaptų toks, kaip jį supranta totalitarinės valstybės.

Taigi, išanalizavus užsienio bei nacionalinės teisės šaltinius, galima teigti, kad teisėjo nepriklausomumas turi būti suprantamas ne siaurąja, o plačiąja prasme – kaip negalėjimas daryti valstybinėms ir nevalstybinėms institucijoms, proceso dalyviams, kitiems kolegoms, visai visuomenei teisėjui, nagrinėjančiam bylą, bet kokio neteisėto spaudimo visose proceso stadijose ir šiam tikslui užtikrinti tinkamos garantijų sistemos sukūrimą. Niekas negali versti teisėjo atsiskaityti už priimtus sprendimus ar nurodyti, kaip nagrinėti konkrečia byla – tokioje situacijoje vienintelis jo vadovas yra įstatymas.

1.2. Nešališkumo samprata tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. bei kiti straipsniai neįtvirtina nešališkumo sampratos. To nenumato ir kitų užsienio valstybių Konstitucijos⁵¹. Žodžio šališkas reikšmę Lietuvių kalbos žodynas aiškina taip: tai neargumentuotai palaikantis kurią nors pusę, neobjektyvus⁵². A. Barak nešališkumą apibrėžė kaip tai iš ko teisėjas neturi asmeninės naudos. Tai reiškia, kad teismo sprendimai priimami remiantis teisėjo atžvilgiu išorinėmis

⁵⁰ 2016 m. Europos Tarybos veiksmų planas stiprinant teisminį nepriklausomumą ir nešališkumą CM(2016)36 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1680700285>>, p. 23–24.

⁵¹ Constitution of France [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 1d.]. Prieiga per internetą: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf>; Basic Law for the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 1d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>>; Constitution of the Italian Republic [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf>.

⁵² Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=nepriklausomas&lns=-1&les=-1>>.

aplinkybėmis, kurios net gali būti priešingos jo asmeniniams įsitikinimams⁵³. Iš šių apibrėžimų, galima teigti, kad šališkumas suprantamas kaip susijęs su asmens vidiniais įsitikinimais dėl vienos iš šalių pozicijų, išankstiniais nusistatymais.

EŽTK 6 str. tik lakoniškai nurodo, jog asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas⁵⁴, plačiau nedetalizuodamas šio principo esmės. Panašią ir gana formalią nuostatą pakartoja ir kiti dokumentai⁵⁵. Detalesnę nešališkumo sampratą pateikia Bangaloro teisėjų elgesio principai, priimti Teisėjų grupės dėl teismų sąžiningumo stiprinimo Taikos rūmuose, Hagoje. Šie principai skirti įtvirtinti teisėjų etiško elgesio standartus. Jie sudaryti siekiant apibrėžti teisėjų elgesio gaires ir suteikti teismų sistemai pagrindą reguliuoti teisėjų elgesį. Nešališkumas šiame dokumente įvardijamas kaip teisėjų pareigų vykdymas be palankumo, šališkumo ar išankstinio nusistatymo. Teisėjas sąmoningai neturi reikšti nuomonės apie bylą, kuri nagrinėjama ar gali būti nagrinėjama teisme, jei nuomonė gali turėti įtakos proceso rezultatui ar aiškiai pažeisti proceso teisingumą. Teisėjas taip pat viešai ar kitu būdu neturi reikšti nuomonės, jeigu ji gali pakenkti asmenų teisei į teisingą bylos nagrinėjimą ar klausimo svarstymą⁵⁶. Iš šių pateiktų teiginių, galima teigti, kad nešališkumas yra siejamas su teisėjo išankstinės nuomonės, nusistatymo ar suinteresuotumo nebuvimu bei teisėjo pareigos nereikšti savo nuomonės dėl bylos proceso.

⁵³ BARAK, Aharon. Teisėjo vaidmuo demokratinėje visuomenėje. Vilnius: *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis*, 2006 sausis – kovas, p. 297.

⁵⁴ 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

⁵⁵ 1966 m. gruodžio 16 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288; Basic Principles of the Independence of the Judiciary, 1985 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>>; 1994 m. spalio 13 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms Nr. R(94)12 dėl nepriklausomumo, veiksmingumo ir teisėjų vaidmens [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 30 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanteklifi/recR\(94\)12e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanteklifi/recR(94)12e.pdf)>; 1999 m. Tarptautinės teisėjų asociacijos Visuotinė teisėjo chartija [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iaj-uim.org/universal-charter-of-the-judges/>>.

⁵⁶ 2002 m. Hagoje priimti teismų pirmininkų posėdyje Taikos rūmuose Bangaloro teisėjų elgesio principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>. Taip pat gana išsamiai nešališkumą apibrėžė konsultacinė Europos teisėjų taryba nurodydama, kad teisėjai turėtų vykdyti savo pareigas niekam neteikdami pirmenybės ir neparodydami savo išankstinio nusistatymo ir šališkumo. Priimdami sprendimus jie neturėtų atsižvelgti į informaciją, esančią už įstatymo ribų. Teisėjai bylos svarstymo metu ar paprašius neturėtų pateikti jokių pastabų, kurios galėtų pagrįstai sukelti įtarimą dėl išankstinio ginčų sprendimo arba turėti įtakos teisingam teismo procesui. (2002 m. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė nr. 3 Dėl profesinio teisėjų elgesio, ypač etikos, teisėjo pareigoms netinkamo elgesio, nešališkumo principų ir taisyklių [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1680747c15>>, p. 3).

EŽTT savo praktikoje yra išskyręs objektyvųjį ir subjektyvųjį nešališkumą. Byloje *Daktaras prieš Lietuvą* teismas nurodė, kad, pirma, teismas turi būti subjektyviai bešališkas, t. y. nė vienas teismo narys neturi asmeniškai turėti išankstinio nusistatymo ar būti tendencingas. Asmeninis bešališkumas yra preziumuojamas, jeigu nėra tam prieštaraujančių įrodymų⁵⁷. Vertindamas subjektyvųjį ar, kitaip dar vadinamą, asmeninį nešališkumą, EŽTT taip pat vadovaujasi tam tikrais objektyviais kriterijais: įvertina teisėjo asmeninį įsitikinimą, teisėjo elgesį procese, teisėjo interesą ta konkrečia byla ir pan.⁵⁸ EŽTT byloje *Lavents prieš Latvia* pripažino subjektyvaus nešališkumo pažeidimą tuo aspektu, kad teisėjas jau prieš priimant sprendimą išsakė savo nuomonę. Tokie pasakymai: „ar teismo sprendimas nuteis pareiškėją ar iš dalies jį išteisins“ – aiškiai parodė, kad teisėjas atmetė galimybę pareiškėją pripažinti nekaltu⁵⁹. Nors minėta byla buvo baudžiamoji, tačiau analogiškos išvados turėtų būti daromos ir civilinėje byloje: prieš priimant sprendimą teisėjas turi vengti pasisakymų, kurie parodytų jo poziciją dėl dar nepriimto teismo sprendimo.

Antra, teismas turi būti bešališkas objektyviaja prasme, t. y. jis turi pateikti pakankamas garantijas, pašalinančias bet kokią su tuo susijusią abejonę. Pasisakydamas dėl objektyviųjų teismo ir teisėjo nešališkumo aspektų, EŽTT yra pabrėžęs, kad turi būti nustatyta realių faktų, kurie kelia abejonių dėl teisėjų nešališkumo⁶⁰. Sprendžiant, ar priežastis abejoti teismo nepriklausomumu ar nešališkumu yra pagrįsta, bylos šalies išreikšta abejonė yra svarbi, bet ne lemiamą⁶¹. Lemiamą reikšmę turi tai, ar nuogąstavimas gali būti objektyviai pagrįstas⁶². Objektyviai pagrįstomis laikytinos tokios abejonės, kurios „užpildytos“ konkrečiu faktiniu turiniu, konkrečiomis individualiomis aplinkybėmis, rodo galimą konkretaus teisėjo, o per tai ir visos teismo kolegijos (viso teismo) šališkumą⁶³. LAT daugelyje savo bylų citavo šią EŽTT praktiką. Tai reiškia, kad asmuo, kuris siekia nušalinti konkretų teisėją nuo nagrinėjamos bylos, turi pateikti motyvuotą prašymą, o ne tik bendro

⁵⁷ Europos Žmogaus teisių teismas. 2000 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Daktaras prieš Lietuvą*, Nr. 42095/98.

⁵⁸ MERKEVIČIUS, Remigijus. Teismo nešališkumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2010, t. 76(2010), p. 8.

⁵⁹ Europos Žmogaus teisių teismas. 2002 m. lapkričio 28 d. sprendimas *Lavents prieš Latvija* byloje, Nr. 58442/00.

⁶⁰ Europos Žmogaus teisių teismas. 2000 m. spalio 11 d. sprendimas *Daktaras prieš Lietuvą* byloje, Nr. 42095/98.

⁶¹ Europos Žmogaus teisių teismas. 1998 m. gegužės 20 d. sprendimas *Gautrin ir kiti prieš Prancūziją* byloje, Nr. 38/1997/822/1025–1028.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. e3K-3-54-611/2018.

⁶³ MERKEVIČIUS, Remigijus. Teismo nešališkumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2010, t. 76(2010), p. 8.

pobūdžio abejones kaip dažnai būna praktikoje. LAT objektyvųjį teisėjo nepriklausomumą yra apibrėžęs kaip bet kokių prielaidų, keliančių abejonių dėl nešališkumo, nebuvimą⁶⁴. Be to, LAT konstatavo ir tai, kad iš EŽTT praktikos galima daryti išvadą, kad, sprendžiant teisės į nešališką teismą pažeidimo klausimą, svarbu netgi tai, kaip susidariusi situacija ir esančios aplinkybės atrodo objektyviam stebėtoju⁶⁵. Kadangi subjektyvusis nešališkumo aspektas yra preziumuojamas, šią prezumpciją nuginčyti sunku. Tą patvirtina ir EŽTT nagrinėjamose bylose. Tokiu atveju teismas koncentruojasi į objektyvųjį testą⁶⁶. Galima daryti išvadą, kad tiek objektyvusis, tiek subjektyvusis nešališkumo aspektas yra vienodai svarbūs ir pažeidus bent vieną iš jų būtų galima konstatuoti nešališkumo principo pažeidimą.

EŽTK 6 str. vadove išskiriamos dvi situacijos, kai gali iškilti klausimas dėl nešališkumo: funkcinio ir asmeninio pobūdžio. Funkcinis pobūdis pasireiškia per to paties asmens vykdomas skirtingas funkcijas teisminiame procese arba hierarchiniai ar kiti ryšiai tarp teisėjo ir kitų proceso dalyvių⁶⁷. Pirma, šiuo aspektu atsiskleidžia principas, kad niekas negali būti teisėjas savo paties byloje ir negali vertinti sprendimų joje. Antra, teisėjas negali duoti patarimų, kurie susiję su byla, kitai šaliai. Asmeninis pobūdis apibrėžia teisėjo elgesį byloje ar egzistuojančius ryšius tarp bylos šalių ar jų atstovų⁶⁸. Todėl teisėjas turi vengti nevienareikšmių pasisakymų, kurie gali rodyti teisėjo nusistatymą byloje, visuomet atskleisti bet kokius esančius ryšius su bylos šalimis.

Nei Teismų įstatymas, nei CPK ar kiti įstatymai neapibrėžia nešališkumo sampratos. CPK tik išskiria atvejus, kuriais remiantis gali būti teikiamas nušalinimas bylą nagrinėjančiam teisėjui. Šios sampratos aiškinimo užduotis paliekama teismų praktikai ir teisės doktrinai. LAT savo praktikoje remiasi jau minėtu EŽTT išskirtu objektyviuoju ir subjektyviuoju nešališkumo principo aiškinimu⁶⁹. Vis dėlto, manytina, kad nešališkumo sąvoka turėtų būti įtvirtinta įstatyminiu lygiu kaip ir nepriklausomumo sąvoka tam, kad būtų

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Klaipėdos teritorinė muitinė, Klaipėdos rajono apylinkės prokuratūra prieš DUAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-675/2007.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 29 d. nutartis civilinėje byloje *AB Turto bankas prieš V.Burdakovo įmonė „Akcesor“*, Nr. 3K-3-402/2008.

⁶⁶ MUDRECKI, Artur. Judicial impartiality and independence in the documents of the Council of Europe. *Jurisprudencija*, 2017, t. 8, p. 167.

⁶⁷ Europos Žmogaus teisių teismas. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d]. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf>, p. 50.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje *R. R. prieš O. J. M. ir L. V. M.*, Nr. 3K-3-12/2013.

teisinis aiškumas visuomenėje, ką reiktų laikyti nešališku teisėju ir kada galima teikti nušalinimus.

Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso 8 straipsnis skirtas nešališkumo apibrėžimui. Šiame straipsnyje pateiktas sąrašas taisyklių, kurių turi laikytis teisėjai tam, kad nebūtų pažeistas šis principas. Teisėjai neturi savo kalba, veiksmais, priimamais sprendimais diskriminuoti asmenų, neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo priimant sprendimus ir nereikšti išankstinės nuomonės nagrinėjamos bylos klausimais, nedemonstruoti savo simpatijų ar antipatijų, nusišalinti nuo bylos nagrinėjimo, jei yra interesų konfliktas, vengti viešų pasisakymų, leidžiančių nuspėti nagrinėjamos bylos baigtį, ir kt.⁷⁰ Šis dokumentas išsamiai apibrėžia nešališkumo sampratą, suformuoja teisėjo pareigas, kad būtų užtikrintas nešališkumo principo laikymasis.

Kaip minėta, svarbu, kad teisėjas nei savo kalba, nei kitais veiksmais neparodytų nepagarbos ar išankstinio nusistatymo. Teisėjų etikos ir drausmės komisija viename iš savo sprendimų konstatavo, kad teisėjo bendravimas, nagrinėjant minimą civilinę bylą, pasižymėjo nekantrumu, teisėjo replikavimas ieškovo advokatei tokiomis frazėmis kaip, „Jūsų problemos“, „Jūsų nuomonė visiškai manęs nedomina“, „aš ne rašysenos ekspertas“, buvo tendencingas, turintis išankstinio nusistatymo požymių ir konstatuotinas kaip neatitinkantis Teisėjų etikos kodekso teisingumo ir nešališkumo turinį sudarančių reikalavimų⁷¹. Kitu atveju teisėja išvadino ieškovę „bjauria boba“, „ji tiek užknisus visus“⁷². Tokios situacijos turėtų būti netoleruotinos ir yra traktuotinos kaip subjektyvaus nešališkumo pažeidimas. Taigi, teisėjui keliami aukšti bendravimo standartai tam, kad nekiltų abejonių dėl teisėjo nusistatymo byloje.

Ž. Navickienė ir V. Žilys nurodo, kad siekiant sustiprinti nešališkumo principo įgyvendinimą, triguba teisėjo veiksmų išraiška yra būtina: pirma, teisėjo vidinis supratimas būti nešališku ir objektyviu; antra, išoriniai teisėjo veiksmai, kurie įrodo jo veiksmų nešališkumą, t. y. teisėjas turi nustatyti tokius tarpusavio santykius su kitais asmenimis, kurie neleistų suabejoti galimu nešališkumu ar objektyvumu; trečia, pritaikyti tokią įstatymo

⁷⁰ Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu, Nr. 12 P-8.

⁷¹ Teisėjų etikos ir drausmės komisija. 2018 m. rugsėjo 26 d. sprendimas, Nr. 18P-13.

⁷² *Iraše – skandalingi Palangos teisėjos žodžiai: ieškovę išvadinusį „bjauria boba“ pasiūlė advokatei „pagudrauti“* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/irase-skandalingi-palangos-teisejos-zodziai-ieskove-isvadinus-i-bjauria-boba-pasiule-advokatui-pagudrauti-56-1229026>>.

numatytą formą, kuri apgintų veiksmų nešališkumą⁷³. Taigi, pats teisėjas, kaip asmuo, turi stengtis formuoti savo vertybes taip, kad jis byloje veiktų ir atrodytų kaip nešališkas stebėtojas. Tačiau ir valstybė turi nustatyti tokį reguliavimą, kuris padėtų teisėjui išlaikyti jo nešališkumą.

Vis dėlto naivu tikėtis, kad visais atvejais įmanoma pasiekti visišką teisėjo nešališkumą. A. Barak teigia, kad teisėjas nedirba vakuume. Jis dirba visuomenėje, o ši jį veikia. Subjektyvumas šiame procese neišvengiamas – visiškas objektyvumas nepasiekiamas. Teisėjo „aš“ visada egzistuoja, o jo gyvenimo patirtis niekur nedingsta ir negali dingti. Tačiau tai nereiškia, kad „pasineriama“ į visišką subjektyvumą. Izraelio Aukščiausiojo Teismo primininkas teigia, kad teisėjui pakanka sąžiningai stengtis objektyviai įgyvendinti diskreciją, pripažįstant, kad ne kiekvienu atveju tai įmanoma⁷⁴. Sutiktina su šia drąsia pozicija. Pirma, nors ir pripažįstama, kad teisėjo nešališkumas yra labai svarbus principas, kuris užtikrina sąžiningą procesą, tačiau teisėjas nėra robotas ar mašina, kuris galėtų taikyti teisės normas neutraliai, be savo vidinių įsitikinimų. Antra, nėra įmanoma patikrinti, ar teisėjas priimdamas sprendimus vadovaujasi šališkais vidiniais įsitikinimais. Todėl lieka tik pasitikėti teisėju, kaip sąžiningai savo pareigas einančiu asmeniu, ir tikėtis, kad šis principas yra kiekvieno teisėjo siekiamybė.

Taigi, teisėjo nešališkumas suprantamas kaip vidinis teisėjo elgesys priimant sprendimus nesivadovauti savo vidiniais įsitikinimais, o spręsti bylą kaip nesuinteresuotam bylos baigtimi asmeniui. Manytina, kad įstatymų leidėjas turėtų suteikti didesnę reikšmę sampratos įtvirtinimui įstatyminiu lygiu.

1.3. Teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principo ryšys

Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtoje rekomendacijoje nurodyta, kad abu šie principai yra pagrindinės asmens teisės, saugomos pagal EŽTK 6 straipsnį, tačiau jie turi skirtingas taikymo sritis. Nepriklausomumas saugo teisminių sprendimų priėmimą nuo

⁷³ NAVICKIENĖ, Žaneta; ir ŽILYS, Vaidotas. Strengthening values in Lithuanian judges' activity: discussion on the implementation of the principle of justice and impartiality. Iš *Proceedings of the International Scientific Conference*, 2018, t. 6, p. 397.

⁷⁴ BARAK, Aharon. Teisėjo vaidmuo demokratinėje visuomenėje. Vilnius: *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis*, 2006 sausis – kovas, p. 298.

išorinės įtakos, o nešališkumas garantuoja, jog teisėjas neturės interesų konfliktų tarp šalių⁷⁵. Todėl, nors šie principai ir taikomi kartu, jų nederėtų sutapatinti, nes jie apibrėžia skirtingas veikimo sritis.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2001 m. vasario 12 d. nutarime konstatavo, kad teismo nešališkumas, kaip ir teismo nepriklausomumas, yra esminė žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantija, būtina teisingo bylos išnagrinėjimo, pasitikėjimo teismu sąlyga. Teismas konstatavo, kad konstitucinė teisė, jog jo bylą išnagrinėtų nešališkas teismas, reiškia tai, kad asmens bylos negali nagrinėti teisėjas, dėl kurio nešališkumo gali kilti abejonių: teisėjas, nagrinėjantis bylą, turi būti neutralus⁷⁶. Taigi, nors nešališkumo principas ir nėra aptariamas taip plačiai teisės aktuose ar teismų praktikoje kaip nepriklausomumas, tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pabrėžia šių dviejų principų lygybę.

R. Merkevičius, viename iš savo straipsnių remdamasis Frowein J. Abr. ir Peukert W. įžvalgomis, nurodo, kad yra funkcinis teismo nepriklausomumo ir teismo nešališkumo ryšys – teismo nepriklausomumas yra teismo nešališkumo sąlyga⁷⁷. Valentinas Mikelėnas taip pat nurodo, jog nepriklausomumas yra būtina nešališkumo prielaida⁷⁸. Nuo išorinio spaudimo priklausomas teisėjas, net jei nėra suinteresuotas bylos baigtimi, visada bus laikomas šališku. Tačiau teisėjas gali būti pripažintas šališku net tada, kai jam nėra daromas išorinis spaudimas, t. y. jis veikia nepriklausomai. Todėl negalima griežtai teigti, kad teisėjo priklausomumas yra būtina sąlyga nešališkumo principo pažeidimui konstatuoti.

Galima teigti, kad nepriklausomumo ir nešališkumo principai yra lygiaverčiai, abu reikšmingai svarbūs, be nors vieno iš jų nebus užtikrintas tinkamas teismų funkcionavimas. Doktrinoje siūloma laikytis požiūrio, kad nepriklausomumas ir nešališkumas yra skirtingos tos pačios monetos pusės. Todėl linkstama šias kategorijas laikyti „paketu“ ir naudoti jas kaip paralelinius įrankius, vertinant akivaizdaus ar aktualaus šališkumo galimybę⁷⁹. Tam, kad galėtume teigti, jog yra pažeista asmens teisė į teisingą ir sąžiningą procesą, mums reikia

⁷⁵ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 26 straipsnio 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

⁷⁷ MERKEVIČIUS, Remigijus. Teismo nešališkumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2010, t. 76(2010), p. 7.

⁷⁸ LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 156.

⁷⁹ REDFERN, Alan, *et al. Law and Practice of International Commercial Arbitration: Student version*. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 201.

išsiaiškinti bent vieno iš darbe nagrinėjamo principo elemento (nepriklausomumo ar nešališkumo) pažeidimą. Analizuojant teisėjo nešališkumo egzistavimą byloje, būtina nustatyti ar toks teisėjas yra nepriklausomas. Todėl nešališkumo negalime aiškinti atsietai nuo nepriklausomumo, konstatavus teisėjo priklausomumą byloje, galime automatiškai teigti, kad toks teisėjas yra šališkas, taip darant išvadą, kad šie principai glaudžiai susiję.

Taigi, teisėjų nepriklausomumas ir nešališkumas, nors ir nėra tapačios sąvokos, tačiau tarpusavyje yra glaudžiai susiję. Teisėjų nepriklausomumo samprata neturėtų būti suvokiama siaurąja prasme, o šį principą būtina aiškinti kaip nepriklausomumą ne tik nuo valstybinių ar nevalstybinių institucijų, proceso dalyvių, kitų teisėjų, galinčių daryti įtaką, bet ir nuo žiniasklaidos ir visuomenės spaudimo bei pareigą sprendimus priimti vadovaujantis tik įstatymu. Kadangi nešališkumas susijęs su teisėjo vidinių įsitikinimų, interesų konflikto nebuvimu, jam turėtų būti skiriamas toks pat svarbus įstatyminis dėmesys kaip nepriklausomumui. Tam, kad nagrinėtas principas tinkamai veiktų, svarbu užtikrinti teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimą ir įtvirtinti nešališkumo sąvoką įstatyminiu lygiu.

II. GARANTIJOS, UŽTIKRINANČIOS TEISĖJO NEPRIKLAUSOMUMĄ IR NEŠALIŠKUMĄ

Teisėjas – tai teisminės valdžios atstovas, kuris vykdo teisingumą nepriklausomai ir nešališkai. Tačiau teisėjui, kaip specifiniam valdžios atstovui, turi būti suteiktas tam tikras teisinis saugumas, kuris užtikrintų, kad jis veiks nepriklausomai ir nešališkai laikydamasis įstatymų. Kaip jau buvo minėta pirmoje šio darbo dalyje tam, kad būtų užtikrintas teisėjo nepriklausomumas ir nešališkumas civiliniame procese, valstybė turi sukurti tokią sistemą, kuri įtvirtintų tinkamas garantijas šiam principui pasiekti. Tai patvirtina Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, kuriame konstatuota, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti tokias teisėjo ir teismo nepriklausomumą užtikrinančias garantijas, kurios užtikrintų teismo nešališkumą, priimant sprendimus, neleistų kištis į teisėjo ir teismo veiklą įgyvendinant teisingumą⁸⁰. Tačiau CPK nepateikia atsakymo, kokios garantijos turi būti suteikiamos teisėjams civiliniame procese.

Tokios garantijos įstatyminiu lygiu įtvirtintos Teismų įstatyme. Šis teisės aktas neišskiria atskirai garantijų, kurios turėtų būti taikomos civiliniame, administraciniame ar baudžiamajame procese, todėl šio teisės akto negalima taikyti atskirtai. Taigi, tam, kad galėtume tinkamai išanalizuoti garantijas, užtikrinančias teisėjo nepriklausomumą ir nešališkumą civiliniame procese, turime remtis ne tik civilinio proceso teisės šaltiniais, bet ir Konstitucija, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika, Teismų įstatymu bei kitais teisės aktais ar teisės doktrina.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime išskyrė tris teisėjų nepriklausomumo garantijų grupes: teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumas; teisėjo asmens neliečiamumas; teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos⁸¹. Būtent šios garantijos ir bus analizuojamos darbe.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos

2.1. Teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumas

Įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija yra svarbi tuo, jog teisėjas, kad ir kokios politinės jėgos būtų valdžioje, išlieka nepriklausomas, jis neverčiamas taikytis prie galimos politinių jėgų kaitos⁸². Ši garantija taikoma gana seniai taip pabrėžiant jos svarbumą. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje ši praktika pradėta taikyti jau nuo 1760 m. Prieš tai naujai išrinktas monarchas galėdavo nuspręsti, ar išlaikyti teisėjų įgaliojimus, kurie ėjo pareigas valdant monarcho pirmtakui⁸³. Nurodyta tvarka neužtikrindavo teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo ir nepriklausomumo nuo kitų valdžių. Teisėjas turi priimti sprendimus nebijodamas, kad atėjusi nauja įstatymų leidžiamoji ar vykdomoji valdžia pašalins jį iš pareigų dėl jai nepalankių sprendimų priėmimo.

Tačiau teisėjo nepašalinamumo principas nėra absoliutus ir turi tam tikrų išimčių. Vis dėlto visais atvejais teisėjo įgaliojimai gali pasibaigti tik griežtai laikantis įstatyme nustatytų procedūrų. Nuolatinis paskyrimas turėtų būti nutrauktas tik tais atvejais, kai yra rimtų įstatymų nustatytų drausminių ar baudžiamųjų nuostatų pažeidimų arba kai teisėjas nebegali atlikti teisminių funkcijų. Ankstyvas išėjimas į pensiją turėtų būti įmanomas tik atitinkamo teisėjo prašymu arba dėl medicininių priežasčių⁸⁴. Galima teigti, kad tokie teisėjo atleidimo pagrindai būtent ir yra numatyti Lietuvoje.

Konstitucijos 115 str.⁸⁵ ir Teismų įstatymo 90 str. nurodo, kad Lietuvos Respublikos teismų teisėjai atleidžiami iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka šiais atvejais:

- 1) savo noru;
- 2) pasibaigus įgaliojimų laikui arba sulaukę įstatyme nustatyto pensinio amžiaus;
- 3) dėl sveikatos būklės;
- 4) išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą;

įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“.

⁸² VALANČIUS, Virgilijus. Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2000, t. 17(9), p. 57.

⁸³ 2015 m. Bingham Centre for the Rule of Law. The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles. A Compendium and Analysis of Best Practice [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.biicl.org/documents/689_bingham_centre_compendium.pdf>, p. 60.

⁸⁴ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 116 str. numato specialią pašalinimo iš pareigų tvarką tam tikrai teisėjų kategorijai. Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka.

- 5) kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą;
- 6) kai įsiteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai.

Tai reiškia, kad teisėjai iš pareigų gali būti atleisti tik tokia tvarka, kokią numato įstatymas, ir tik dėl pagrindų, kurie išvardinti Konstitucijoje. Kitose valstybėse, pavyzdžiui, Danijoje, Airijoje, Kipre, galioja panašus teisinis reguliavimas kaip ir Lietuvoje⁸⁶. Teisėjai pareigas eina iki tam tikro nustatyto amžiaus arba gali būti atleisti iš pareigų anksčiau dėl netinkamo pareigų atlikimo, sveikatos būklės, kuri trukdo tinkamai vykdyti teisėjo funkcijas.

Tuo tarpu Pietų Afrikos Respublikos Konstitucija numato papildomą atleidimo pagrindą – didelis kompetencijos nebuvimas⁸⁷. Manytina, kad šis pagrindas kelia grėsmę teisėjo nepriklausomumui. Tai kelia susirūpinimą, ar teisėjas netaps atsakingas už vėlavimą priimti sprendimus byloje ar klaidas, atsirandančias dėl pačios sistemos problemų (pavyzdžiui, per didelis bylų skaičius)⁸⁸. Autorės vertinimus didelis kompetencijos nebuvimas yra subjektyvi vertinamoji kategorija, todėl toks reguliavimas kelia grėsmę teisėjo nepriklausomumui, pašalinimui iš pareigų dėl nepalankaus sprendimo priėmimo. Ši problema gali būti sprendžiama instancine tvarka naikinant neteisingus sprendimus, organizuojant teisėjams mokymus kompetencijai kelti.

Lietuvos Respublikoje numatytas pagrindų atleisti teisėją iš pareigų sąrašas yra baigtinis ir negali būti aiškinamas plečiamai. Taip teisėjas apsaugomas nuo nepagrįsto atleidimo iš pareigų. Teigiama, kad neveiknumas ir netinkamas elgesys turėtų būti vieninteliai pagrindai, kai nušalinimas yra pateisinamas⁸⁹. Vis dėlto gali atsirasti situacijų, kurios nepatenka į teisėjo atleidimo pagrindus, tačiau įvykus tam tikriems juridiniams faktams atleidimas būtų būtinas. Pavyzdžiui, tokia situacija galėtų susiklostyti, jei teisėjas netektų Lietuvos pilietybės (vienas iš reikalavimų teisėjui – Lietuvos Respublikos pilietybė). Matyt, teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų sąrašo baigtinumo doktrina gali būti plėtojama ar net koreguojama. Be to, svarstyтина, ar Lietuvos Respublikos pilietybės netekimas

⁸⁶ Constitution of Ireland [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en#part11>>; The Constitutional Act of Denmark [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stm.dk/_p_10992.html>; Constitution of the Republic of Cyprus [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://kypros.org/Constitution/English/appendix_d_part_viii.html>.

⁸⁷ The Constitution of the Republic of South Africa [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.justice.gov.za/legislation/constitution/SACConstitution-web-eng.pdf>>.

⁸⁸ 2015 m. Bingham Centre for the Rule of Law. The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles. A Compendium and Analysis of Best Practice [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.biicl.org/documents/689_bingham_centre_compendium.pdf>, p. 85.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 82.

neprilygintinas teisėjo atsistatydinimui arba vardo pažeminimui.⁹⁰ Manytina, kad, jei tokia situacija susiklostytų praktikoje, teisėją būtų galima atleisti jo atsistatydinimo pagrindu. Būtų galima teigti, kad teisėjas, atsisakydamas Lietuvos Respublikos pilietybės, konkliudentiniais veiksmais išreiškė savo nelojalumą Lietuvos valstybei ir taip prisiėmė dėl to galimas pasekmes. Vis dėlto susiklosčius praktikoje tokiai situacijai, kiltų nemažai diskusijų ir abejonių, todėl, atsižvelgiant į vis labiau besiplėtojančius tarptautinius ryšius ir didėjančią globalumą, reikėtų apsvarstyti galimybę įtvirtinti papildomų teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų (pavyzdžiui, pilietybės netekimas) tam, kad būtų išvengta probleminių situacijų ateityje.

Teisėjų drausmės bylas nagrinėja Teisėjų garbės teismas, kuris, remiantis Teismų įstatymo 86 str., gali pasiūlyti Respublikos Prezidentui ar Seimui atleisti teisėją iš pareigų. Tai dar vienas teisėjo įgaliojimo neliečiamumo aspektas, kadangi suteikiama teisė pačiam teismo savivaldos organui nagrinėti klausimus, ar teisėjas laikomas pažeidusiu savo pareigas ir ar turi būti panaikinami jo įgaliojimai būti teisėju. Tačiau teisėjas taip pat gali būti atleistas iš pareigų ir nebaigus nagrinėti drausmės bylos ar jos net neiškėlus⁹¹. Tai tik parodo, kad viena iš svarbiausių teisėjo pareigų yra jo tinkama reputacija.

Svarbu paminėti tai, kad Konstitucijos 115 str. įtvirtinti teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindai – kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą arba kai įsiteisėjo apkaltinamasis teismo nuosprendis, reiškia, jog iš teisėjo reikalaujama nepriekaištingos reputacijos. Todėl teisėjas, atlikęs neteisėtus veiksmus ir pripažintas kaltu arba savo veiksmais diskreditavęs teismų sistemą, negali toliau eiti savo, kaip teisėjo, pareigų. Tačiau teisėjo atleidimas, kai įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis, yra daugiau hipotetinė galimybė. Nusikalstamas veikas padarę teisėjai atleidžiami dar iki jų atžvilgiu priimant apkaltinamuosius nuosprendžius. Ir net jei apkaltinamasis nuosprendis teisėjo atžvilgiu nebuvo priimtas (ar neįsiteisėjo), bet tam tikra veika buvo padaryta, ji, atsižvelgiant į visas turinčias reikšmės aplinkybes, gali būti vertinama kaip teisėjo vardą žeminantis poelgis ir teisėją galima atleisti iš pareigų šiuo pagrindu⁹². Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad nustatant teisėjų atleidimo iš pareigų procedūras visais atvejais turi būti paisoma teisėjų ir teismų

⁹⁰ KŪRIS, Egidijus, *et al. Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 183–184.

⁹¹ *Ibidem*, p. 178.

⁹² *Ibidem*, p. 180.

nepriklausomumo principo, nekaltumo prezumpcijos⁹³. Tačiau teisėjas gali būti atleidžiamas iš pareigų dar neįsiteisėjęs apkaltinamajam nuosprendžiui. Tokiu atveju gali kilti problema dėl teisėjo nekaltumo prezumpcijos pažeidimo.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo praktikoje konstatavo, kad Konstitucijos 31 str. 1 dalyje įtvirtintas nekaltumo prezumpcijos principo turinys negali būti aiškinamas ir kaip esą suponuojantis *inter alia* tai, kad Respublikos Prezidentas negali atleisti iš pareigų teisėjo, kuris savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, kol dėl to teisėjo nebus priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis ir toks nuosprendis įsiteisės. Teisėjo atleidimo pagrindai, kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą ir kai įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis, yra atskirti, todėl veiksmai, kuriais teisėjas pažemino teisėjo vardą, nėra siejami su nusikalstama veika⁹⁴. Sutiktina, kad veiksmai, kuriais pažemintas teisėjo vardas, nebūtinai siejami su nusikalstama veika, o suprantami plačiau kaip apimantys ir nenusikalstamas veikas. Išvadą, jog abu minėti atleidimo pagrindai turi skirtingas atleidimo taikymo sąlygas, patvirtina ir Konstitucijos bei Teismų įstatymo normos, kurios šiuos pagrindus nurodo atskirai. Todėl teisėją atleidus iš pareigų, kol neįsiteisėjo apkaltinamasis teismo nuosprendis, tuo pagrindu, jog buvo pažemintas teisėjo vardas, nėra pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, nes atleidimas siejamas ne su nusikalstamos veikos atlikimu, o veiksmis, kurie diskredituoja teisėjo įvaizdį visuomenėje.

Tačiau praktikoje gali susiklostyti situacijos, kai atleidimas iš pareigų taikomas, nors teisėjas išteisinamas nustačius, jog nebuvo atlikta nusikalstama veika. Poelgis, kuriuo pažemintas teisėjo vardas, suponuoja ne tik atitinkamų objektyvaus pobūdžio faktų nustatymą, bet ir jų įvertinimą⁹⁵. Skirtingai nei apkaltinamasis nuosprendis, kai remiamasi vien objektyviais faktais, vertinant, ar veiksmai pažemino teisėjo vardą, turi būti vertinamos konkrečios kiekvienos situacijos aplinkybės. Pirma, jau vien šių pagrindų atskiras įtvirtinimas rodo, jog jie yra savarankiški ir gali būti taikomi atskirai. Antra, akivaizdu, kad,

⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo“.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

net jei teisėjas nepadarė nusikalstamos veikos, jo veiksmai gali sumenkinti teisėjo gerą įvaizdį visuomenėje. Todėl net jei ir buvo priimtas teisėjo išteisinamasis nuosprendis, tai nereiškia, kad jo veiksmai nebuvo pagrindas atleidimui už teisėjo gero vardo pažeminimą.

Teismų įstatymo 45 str. nurodo, kad teisėjas į pareigas gali būti skirtas nustatytam laikui ir nustatytas įgaliojimų laikas negali būti sutrumpintas. Vadinasi, teisėjo įgaliojimai visuomet yra terminuoti (skirtingai nei JAV, kur teisėjų įgaliojimai suteikiami iki mirties) ir negali būti be pagrindo sutrumpinti. Tačiau įgaliojimų apribojimas terminu negali paneigti teisėjo įgaliojimų neliečiamumo garantijos. Vis dėlto yra tokių valstybių, kuriose įgaliojimų trukmė yra pernelyg trumpa ir verčia manyti, jog taip pažeidžiamas teisėjų nepriklausomumas. Pavyzdžiui, Vietname numatyta, kad teisėjų kadencijos trukmė yra penkeri metai. Argumentuojama, jog ribota kadencijos trukmė yra pagrindinė motyvacija, skatinanti teisėjus tęsti mokymąsi, gerinti profesinę kvalifikaciją, moralines savybes ir vykdyti teisminį mandatą taip, jog būtų paskirti kitai kadencijai⁹⁶. Nesutiktina su tokia nuomone. Pirma, nurodytos priežastys (kompetencijos kėlimas, motyvacija mokytis) gali būti pasiektos ir nustačius ilgesnę ar net neterminuotą kadencijos trukmę. Antra, teisėjui nėra suteikiamas teisinis saugumas, jog jo įgaliojimai bus pakankamai ilgi, nes praėjus penkeriems metams teisėjas gali būti nepaskirtas iš naujo. Trečia, tokiu reguliavimu sukeliama grėsmė teisėjo nepriklausomumui. Teisėjai gali būti spaudžiami priimti sprendimus, kurie būtų palankūs tiems subjektams, kurie juos skiria, priešingu atveju jų įgaliojimai nebūtų pratęsti.

Daugelis teisės ekspertų ir mokslininkų atkreipė dėmesį į tai, kad penkerių metų terminas yra per trumpas, jog būtų užtikrintas teisėjų nepriklausomumas, nes užuot teisingai priėmęs sprendimus ir laikydamasis tik įstatymų, teisėjas gali elgtis taip, kaip būtų palankiausia jo pakartotiniam paskyrimui⁹⁷. Latimerio sandraugos gairės patvirtina, jog teisėjų kadencijos trukmė turėtų būti nuolatinė. Silpniausia teisėjų nepriklausomumo garantija yra tada, kai teisėjas skiriamas trumpam ir atnaujinamam terminui, abejonę nepriklausomumu dar labiau sustiprina, jei vykdomosios valdžios asmuo yra atsakingas už teisėjo paskyrimą ar jo įgaliojimų pratęsimą⁹⁸. Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktos

⁹⁶ PHUONG, Dinh, Thanh. Revised Law on Courts: Why term of office of judges should be extended. *Vietnam Law and Legal Forum*, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vietnamlawmagazine.vn/revised-law-on-courts-why-term-of-office-of-judges-should-be-extended-3971.html>>.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ 2015 m. Bingham Centre for the Rule of Law. The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles. A Compendium and Analysis of Best Practice [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo

studijos parodė, kad teisėjai, susiduriantys su pakartotinio paskyrimo spaudimu, elgiasi skirtingai nei teisėjai, kurių kadencija siejama su viso gyvenimo laikotarpiu (pavyzdžiui, tokie teisėjai skiria daugiau mirties bausmių, priima palankesnius politinius sprendimus)⁹⁹. Todėl, galima teigti, jog teisėjo įgaliojimų trukmė turėtų būti tokia, kad užtikrintų nepriklausomumo principo laikymąsi ir apsaugotų teisėją nuo neobjektyvių sprendimų priėmimo.

Manytina, jog įgaliojimų trukmė turėtų būti nustatyta iki pensinio amžiaus. Pirma, tokiu atveju teisėjas nepatirs išorinio spaudimo dėl įgaliojimų pratęsimo naujai kadencijai. Antra, taip apsisaugoma nuo ilgų atleidimo iš pareigų procedūrų, kai teisėjai nenori atsistatydinti, nors jų amžius neleidžia tinkamai atlikti einamų pareigų. Trečia, taip teisėjams suteikiamas teisinis aiškumas, jog jų kadencija nesibaigs nepagrįstai anksčiau laiko¹⁰⁰. Taigi, tinkamiausias yra toks reguliavimas, kai teisėjams suteikiami įgaliojimai iki tol, kol jie sulauks pensinio amžiaus.

Teismų įstatymo 57 str. nurodo, kad asmuo į teisėjo pareigas skiriamas iki 65 metų amžiaus. Kai teisėjui sukanka 65 metai, jo įgaliojimai baigiasi. Jeigu teisėjo įgaliojimų laikas pasibaigia bylos nagrinėjimo metu, jo įgaliojimai gali būti pratęsimi tol, kol byla bus baigta nagrinėti arba jos nagrinėjimas bus atidėtas. Kurį laiką, 2002 – 2006 metais, Teismų įstatymas leido pratęsti Aukščiausiojo Teismo, Apeliacinio Teismo, Vyriausiojo administracinio teismo, o nuo 2003 m. – ir apygardų bei apygardų administracinių teismų teisėjų įgaliojimus iki kol jiems sukaks 70 metų. Atitinkamos nuostatos buvo pripažintos antikonstitucinėmis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimu¹⁰¹.

2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.biiel.org/documents/689_bingham_centre_compendium.pdf>, p. 58; 65.

⁹⁹ SCHWARTZ, Alex; ir MURCHISON, Melanie Janelle. Judicial Impartiality and Independence in Divided Societies: An Empirical Analysis of the Constitutional Court of Bosnia-Herzegovina. *Law & Society Review*, 2016, t. 50(4), p. 834.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 68.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m.

Ne tik Lietuvoje matomas nepritimas suteikti vykdomajai valdžiai kompetenciją pratęsti teisėjo įgaliojimus. Pierre de Vos išsakė poziciją, susijusią su Pietų Afrikos Respublikos Prezidento galimybe pratęsti Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimus, ir konstatavo, jog tokie veiksmai būtų antikonstituciniai. Jis siūlo tokius įgaliojimus suteikti parlamentui, pratęsiant visų teisėjų įgaliojimus priimant bendro taikymo, o ne individualius aktus¹⁰². Nors aptariama situacija ir susijusi su Konstitucinio Teismo teisėjais, tačiau ir bendrosios kompetencijos teismų atveju nesutiktina, jog tai išspręstą problemą, dėl kurios ir siekiama neleisti prezidentui pratęsti teisėjo įgaliojimus. Suteikiant kitai valstybės valdžiai tokią galią išliktų grėsmė, jog ji galės daryti spaudimą teisėjo priimamiems sprendimams, o teisėjai, siekiantys įgaliojimų pratęsimo, stengsis priimti palankius sprendimus įstatymų leidžiamajai valdžiai. Turėtų būti nustatytas tik toks reguliavimas, kuris leistų pratęsti teisėjo įgaliojimus susiklosčius ypatingoms situacijoms.

Manytina, kad buvęs Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo reguliavimas, kai teisėjo įgaliojimų laikas vieniems teisėjams galėdavo būti pratęstas, o kitiems be aiškių kriterijų – ne, neatitiko Konstitucijos reguliavimo bei sudarydavo galimybę kėsintis į teisėjo nepriklausomumą. Tačiau dabartinis reguliavimas, kai konkretaus teisėjo įgaliojimai gali būti pratęsti iki kol jis baigs nagrinėti bylą, yra tinkamas. Priešingu atveju būtų pažeisti bylos greito išnagrinėjimo, koncentruotumo, operatyvumo principai, nes teisėjas, pradėjęs nagrinėti didelės apimties bylą, turėtų nutraukti jos nagrinėjimą vien todėl, kad baigėsi įstatyme numatytas įgaliojimų laikas.

Panašų klausimą nagrinėjo Europos Sąjungos Teisingumo Teismas byloje C-619/18, kurioje konstatavo teisėjų nepašalinamumo principo pažeidimą ir nurodė, kad Lenkijos Respublikos Prezidentui suteikta diskrecija du kartus, kiekvieną kartą – trejiems metams, duoti sutikimą toliau nuo 65 iki 71 metų amžiaus vykdyti nacionalinio aukščiausiosios instancijos teismo, kaip antai Sąd Najwyższy (Aukščiausiasis Teismas), teisėjo įgaliojimus gali sukelti pagrįstų abejonių, be kita ko, teisės subjektams dėl to, ar atitinkamiems teisėjams

sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Išaiškinta, kad teisėjo įgaliojimų trukmė negali priklausyti nuo laisva nuožiūra grindžiamų jį paskyrusių valstybės valdžios institucijų būsimų sprendimų, o leidimas dar kurį laiką pratęsti teisėjo įgaliojimus sudaro prielaidas kitiems asmenims bandyti daryti įtaką, idant jis priimtų tam tikrus sprendimus savo nagrinėjamose bylose.

¹⁰² DE VOS, Pierre. President Zuma and the Chief Justice question, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.politicsweb.co.za/news-and-analysis/president-zuma-and-the-chief-justice-question>>.

nedaro įtakos išorės veiksniai, ir dėl šių teisėjų neutralumo, kai jų nagrinėjamoje byloje susikerta interesai¹⁰³. Manytina, jog teismas teisingai identifikavo pažeidimą. Objektyviam stebėtojiui iš šalies gali susidaryti įspūdis, kad Respublikos Prezidentas pratęs įgaliojimus jam lojaliems teisėjams arba teisėjai bus priversti priimti Respublikos Prezidentui palankius sprendimus tam, kad jų įgaliojimai būtų pratęsti. Taip visuomenėje bus abejojama teisėjais dėl jų sprendimų priėmimo, todėl bus pažeistas teisės į teisingą ir sąžiningą procesą principas.

Taigi, galima teigti, kad teisėjo įgaliojimai turi būti pratęsimi tik esant objektyviai aplinkybei – kol bus baigta nagrinėti byla. Taip išvengiama galimos vykdomosios valdžios įtakos ir spaudimo teisėjui dėl sprendimų priėmimo byloje.

2010 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išaiškino, kad teisėjas, kurio įgaliojimai yra pratęsti, gali vykdyti teisingumą kaip visavertis teisėjas (*inter alia* būti teisėju, teisėju pranešėju, kolegijos nariu) ir kitose bylose (kurios jam buvo paskirtos nagrinėti po to, kai jo įgaliojimai buvo pratęsti) tik tol, kol bus baigtos nagrinėti tam tikros bylos, kurios nebuvo baigtos nagrinėti tuo metu (tą dieną), kai jo įgaliojimai buvo pratęsti¹⁰⁴. Tai reiškia, kad teisėjui, kurio įgaliojimai pratęsti, gali būti skiriamos naujos bylos. Tačiau E. Šileikis pareiškė atskirąją nuomonę nurodydamas, kad teisėjo, kurio įgaliojimai pratęsti, legitimacijos (vykdyti teisingumą) šaltinis, taigi ir legitimacijos ribos – individualus įgaliojimų pratęsimo aktas, kuriame nurodoma įgaliojimų pratęsimo priežastis (pagrindas): konkrečios bylos, kurios nebaigtos nagrinėti. Todėl tame akte nenurodytų bylų nagrinėjimas – legitimacijos neturintis teisingumo vykdymas. Be to, šiuo požiūriu įgaliojimų pratęsimo tikslas yra paneigiamas, jei teisėjas, kurio įgaliojimai pratęsti tam, kad būtų baigtos nagrinėti tam tikros (1, 2 ar 3) pradėtos nagrinėti bylos, dėl tariamo būtinumo būti „visaverčiu“ netgi pagal tokį darbo krūvį, kuris matuojamas naujų (naujai paskirtų) bylų nagrinėjimu, papildomai pradeda nagrinėti 10, 20 ar 30 naujai paskirtų bylų¹⁰⁵. Pritartina atskirajai nuomonei.

Pirma, teisėjo įgaliojimų tikslas yra greitesnis ir koncentruotesnis pradėtų bylų išsprendimas, o įgaliojimų pratęsimo metu pradėjus nagrinėti naujas bylas sulėtėja bylų, dėl

¹⁰³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. lapkričio 5 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Lenkiją* C-192/18, EU:C:2019:924.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 30 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo motyvuojamosios dalies ii skyriaus 15.3.1.1 punkto ir 2007 m. spalio 22 d. nutarimo motyvuojamosios dalies iv skyriaus 12.2 punkto nuostatų išaiškinimo“.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 30 d. sprendimo.

kurių pratęsti įgaliojimai, nagrinėjimas. Taip paneigiamas įgaliojimų pratęsimo tikslas. Antra, teisėjas, pradėjęs nagrinėti naujas bylas, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimu, negalės užbaigti jų nagrinėti pasibaigus pratęstam įgaliojimų laikui. Tai reiškia, kad nors ir buvo pratęsti įgaliojimai pabaigti nagrinėti neužbaigtas bylas, pasibaigus tokių įgaliojimų pratęsimui, atsiranda naujos nebaigtos nagrinėti bylos. Taip pažeidžiamas įgaliojimų pratęsimo tikslas – greitas, operatyvus ir koncentruotas neišnagrinėtų bylų užbaigimas. Trečia, įgaliojimų pratęsimo pagrindas yra konkrečių neišnagrinėtų bylų baigimas nagrinėti. Skiriant naujas bylas įsiterpiama į Respublikos Prezidento, kuris turi kompetenciją pratęsti teisėjo įgaliojimus, veikimo sferą. Taigi, manytina, jog teisėjui jo įgaliojimų pratęsimo metu negali būti skiriamos naujos dar nenagrinėtos bylos.

Dėl teisėjų atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymų numatyta teisėjų institucija. Tai nurodo ir Teismų įstatymo 90 str. 7 dalis. Be Teisėjų tarybos patarimo Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo nurodytais klausimais. Tačiau tokios institucijos patarimas ne visose valstybėse turi tik patariamąją reikšmę. Pavyzdžiui, Kipro Respublikos Konstitucija numato, kad teisėjų atleidimo dėl netinkamo elgesio klausimus sprendžia Taryba, susidedanti iš Aukščiausiojo Konstitucinio Teismo pirmininko ir šio teismo graikų bei turkų teisėjų. Pagal Konstituciją šios Tarybos sprendimas priimtas balsų dauguma turi privalomą galią prezidentui ir viceprezidentui¹⁰⁶. Juodkalnijoje nustatyta, jog Teisėjų taryba turi kompetenciją atleisti teisėją iš pareigų¹⁰⁷. Toks reguliavimas yra priešingas Lietuvoje numatytam reguliavimui, kai Teisėjų taryba turi tik patarti Respublikos Prezidentui, o sprendimą priima pastarasis. Nesutiktina, kad Teisėjų tarybos sprendimas turėtų privalomąją galią Respublikos Prezidentui, nes tokiu atveju būtų pernelyg išplečiamos teisminės valdžios galios, o Respublikos Prezidento vaidmuo būtų tik formalus. Taip būtų pažeidžiama valdžių stabdžių ir atsvarų sistema, nes teisminė valdžia įgytų galią pati nuspręsti dėl teisėjų atleidimo iš pareigų.

Taigi, įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija leidžia teisėjui nagrinėti bylas ir priimti teisingus sprendimus, dėl kurių negali sutrumpėti ar netgi būti panaikinti jo įgaliojimai. Trumpa ir atnaujinama kadencijos trukmė gali kelti grėsmę teisėjo nepriklausomumui. Todėl teisėjo įgaliojimų trukmė turėtų būti tokia, kuri užtikrintų nepriklausomumo principo laikymąsi ir apsaugotų teisėją nuo neobjektyvių sprendimų

¹⁰⁶ Constitution of the Republic of Cyprus [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://kypros.org/Constitution/English/appendix_d_part_viii.html>.

¹⁰⁷ Constitution of Montenegro [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007.pdf>.

priėmimo. Vienas iš geriausių ŗios problemos sprendimų būdų yra kadencijos nustatymas iki pensinio amžiaus. Baigtinis atleidimo iš pareigų sąrašas dar labiau sustiprina ŗią nepriklausomumo garantiją, tačiau toks sąrašas turėtų būti praplėstas dabartiniu laiku aktualiais klausimais (pavyzdžiui, pilietybės netekimas). Teisėją atleidus iš pareigų, kol neįsiteisėjo apkaltinamasis teismo nuosprendis, tuo pagrindu, jog buvo pažemintas teisėjo vardas, nėra pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, nes atleidimas siejamas ne su nusikalstamos veikos atlikimu, o veiksmais, kurie diskredituoja teisėjo įvaizdį visuomenėje. Net jei ir priimtas teisėjo išteisinamasis nuosprendis, tai nereiškia, kad jo veiksmai negali būti pagrindas atleidimui už teisėjo gero vardo pažeminimą. Nors ŗi garantija ir plačiai analizuojama, vis dėlto pasitaiko atvejų, kai ji pažeidžiama nepagrįstai pratęsiant teisėjo įgaliojimus. Todėl vienintelis įgaliojimų pratęsimo pagrindas turėtų būti neužbaigtų bylų išnagrinėjimas. Tačiau teisėjui jo įgaliojimų pratęsimo metu neturėtų būti skiriamos naujos dar nenagrinėtos bylos.

2.2. Teisėjo asmens neliečiamumo garantija

Svarbu suteikiamomis garantijomis užtikrinti tai, kad teisėjas galėtų priimti sprendimus nebijodamas neigiamų pasekmių ar atsakomybės už neteisingo arba nepalankaus sprendimo priėmimą. Todėl valstybė turi įtvirtinti teisėjo asmens neliečiamumą užtikrinančias garantijas.

Įstatymų aiŗkinimas, faktų vertinimas, įrodymų svarstymas, kuriuos atlieka teisėjas byloje, neturėtų sukelti teisėjui baudžiamosios atsakomybės, išskyrus, kai piktnaudžiaujama¹⁰⁸. Tai reiškia, jog baudžiamoji atsakomybė teisėjui gali kilti tik įrodžius, kad teisėjas sąmoningai siekė atlikti nusikalstamus veiksmus. Teisėjai paprastai nėra apsaugoti nuo sankcijų už ŗiurkštų ir netinkamą elgesį, pavyzdžiui, korupcija ar piktnaudžiavimas valdžia¹⁰⁹. Taigi, visais kitais atvejais neįrodžius, jog teisėjas priėmė sprendimą atlikdamas nusikalstamą veiką, jis turi būti apsaugotas nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už tokio sprendimo priėmimą.

¹⁰⁸ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

¹⁰⁹ GRAVER, Hans Peter. Judging without Impunity: On the Criminal Responsibility of Authoritarian Judges. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2016, t. 4(1), p. 130.

2019 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, kuria pasmerkė Rusijos Federacijos veiksmus prieš Lietuvos teisėjus, dalyvavusius 1991 m. sausio 13 d. įvykių byloje. Rezoliucija ragina Rusijos Federacijos valstybines institucijas nutraukti baudžiamąsias bylas, iškeltas Lietuvos teisėjams, susijusiems su Sausio 13-osios įvykių byla. Baudžiamasis teisėjų persekiojimas už jų profesinę veiklą – tai būdas neleistinai išorės įtakai pažeidžiant teisės viršenybę daryti¹¹⁰. Manytina, kad tokia praktika, kai kitos, ne teisminės valdžios institucijos, bando ginti teisėjų asmens neliečiamumo garantijas ir aiškiai išreiškia nepritarimą teisėjų baudžiamajam persekiojimui už byloje priimtus sprendimus, yra gerbtina ir skatintina. Nors šiuo atveju teisėjai ir persekiojami už sprendimus baudžiamojoje byloje, galima teigti, kad, jei panaši situacija susiklostytų civilinėje byloje, tai irgi turėtų būti netoleruojama ir viešai smerkiama. Tokiu atveju visos valstybinės ir tarptautinės institucijos taip pat turėtų stengtis apsaugoti persekiojamus teisėjus.

Valstybė taip pat turi užtikrinti, kad teisėjas gali priimti sprendimus nebijodamas, jog dėl nepalankaus sprendimo jis turės atsakyti civiline tvarka. Būtent šis aspektas toliau ir bus analizuojamas tam, kad būtų išsiaiškinti teisės aktuose kilę nesutapimai.

Teismų įstatymo 47 str. 8 dalyje nurodyta, kad teisėjas ar teismas neatsako už žalą, atsiradusią proceso šaliai dėl to, kad byloje priimtas neteisėtas ar nepagrįstas sprendimas. Šią žalą įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka atlygina valstybė. Taip užtikrinama, kad teisėjas nepatirs spaudimo sprenddamas bylas dėl to, kad ateityje jam gali būti taikoma atsakomybė už neteisingo sprendimo priėmimą.

Užsienio valstybių teisės aktai taip pat numato draudimą teisėjams asmeniškai atsakyti už priimtus sprendimus. Pavyzdžiui, Ispanijos Konstitucija numato, kad žalą, padarytą dėl teisinės klaidos ar teisingumo vykdymo pažeidimo, atlygina valstybė įstatymo numatyta tvarka¹¹¹. Portugalijos Konstitucija taip pat numato, kad teisėjas nėra asmeniškai atsakingas už priimamus sprendimus¹¹². Jungtinėse Amerikos Valstijose teisėjai naudojami visišku imunitetu nuo civilinės atsakomybės už bet kokius veiksmus, padarytus atliekant teismines

¹¹⁰ 2019 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl naujausių Rusijos Federacijos veiksmų, nukreiptų prieš Lietuvos teisėjus, prokurorus ir tyrėjus, dalyvavusius tiriant tragiškus 1991 m. sausio 13 d. įvykius Vilniuje (2019/2938(RSP)) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0081_LT.html>.

¹¹¹ Constitution of Spain [interaktyvus]. [žiūrėta vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf>.

¹¹² Constitution of Portuguese Republic [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/pt/pt045en.pdf>>.

pareigas¹¹³. Aukščiausiasis Teismas byloje *Mireles prieš Waco* suformulavo taisyklę, kad imunitetas nuo ieškinio netaikomas, tik kai buvo atlikti teisėjo neteisminiai veiksmai arba už veiksmus, kurių imasi nesant jurisdikcijos¹¹⁴. Tai reiškia, kad visais kitais atvejais, net esant teisėjo tyčiniams veiksams, Jungtinėse Amerikos Valstijose teisėjas neturės atlyginti žalos. Manytina, jog toks požiūris pernelyg griežtas ir suteikia per plačias galias ir laisvę teisėjui, jei sprendimas priimamas atliekant nusikalstamą veiką. Taip tik skatinamas visuomenės nepasitikėjimas teismais, piktinimasis jų absoliučiu neliečiamumu.

Lietuvos Respublikos teismų įstatyme nurodyta, kad vykdant teisingumą dėl teisėjo nusikalstamos veikos atsiradusią ir asmeniui valstybės atlygintą turtinę ir neturtinę žalą valstybė regresu tvarka išieško iš teisėjo. Tačiau kai kuriose valstybėse įtvirtintas absoliutus teisėjo imunitetas, kai atsakomybė jam nekyla net ir tuo atveju, kai jo veiksmuose buvo nusikalstamos veikos požymių. Pavyzdžiui, toks reguliavimas numatytas Jungtinėse Amerikos Valstijose¹¹⁵. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. priimtoje rekomendacijoje Nr. CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės numatyta, kad teisėjo veiksmai siekiant išspręsti bylą neturėtų sukelti civilinės, drausminės ar baudžiamosios atsakomybės, išskyrus piktnaudžiavimo ar didelio nerūpestingumo atvejus¹¹⁶. Tai reiškia, kad teisėjas turi atlyginti žalą už priimtą neteisėtą sprendimą tik tuo atveju, jei įrodyta, kad jo veikoje buvo nusikalstamos veikos požymių. Visais kitais atvejais jam atsakomybė nekils.

Tačiau kai kuriose valstybėse net ir netyčinės klaidos suvokiamos kaip nusizengimai. Švedijoje ir Austrijoje teisėjai (lyginant su kitais valstybės valdininkais) gali būti nubausti (pavyzdžiui, paskiriant jiems baudą) už savo aplaidumą (pavyzdžiui, paskyrus laisvės atėmimą pernelyg ilgam laikui)¹¹⁷. Be to, yra valstybių, kuriose teisėjai už savo netinkamus veiksmus patraukiami civilinėn atsakomybėn. Pavyzdžiui, Čekijos Respublikoje valstybė atlygina teisėjo neteisėto sprendimo arba neteisingos teismo veiklos padarytus nuostolius, bet

¹¹³ HALEY, John Owen. The Civil, Criminal and Disciplinary Liability of Judges. *The American Journal of Comparative Law*, 2006, t. 54, p. 283.

¹¹⁴ Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1991 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *Mireles prieš Waco*, Nr. 91-311.

¹¹⁵ HALEY, John Owen. The Civil, Criminal and Disciplinary Liability of Judges. *The American Journal of Comparative Law*, 2006, t. 54, p. 283.

¹¹⁶ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

¹¹⁷ 2002 m. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė nr. 3 Dėl profesinio teisėjų elgesio, ypač etikos, teisėjo pareigoms netinkamo elgesio, nešališkumo principų ir taisyklių [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1680747c15>>, p. 9.

gali juos išsireikalauti iš teisėjo, jeigu jo netinkamas elgesys buvo pripažintas baudžiamojo ar drausminio proceso metu. Manytina, kad tokiu atveju teisėjas gali būti įbaugintas priimti atitinkamus sprendimus, nes išlieka galimybė, kad už tam tikrą sprendimą jis bus patrauktas atsakomybėn, nors jo veiksmuose ir nebuvo sąmoningo tikslo priimti neteisingus sprendimus.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 6.272 str. 4 dalyje numatyta, kad jeigu žala atsirado dėl teisėjų tyčinių veiksmų, tai valstybė, atlyginusi žalą, įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę iš atitinkamų pareigūnų įstatymų nustatyta tvarka išieškoti įstatymų nustatyto dydžio sumas¹¹⁸. Kaip matyti, LR CK norma įtvirtina, kad regreso teisė galima tik tada, kai nustatoma, jog teisėjas veikė tyčia. O Teismų įstatyme įtvirtinta, kad regreso teisė galima, jei teisėjo veiksmuose yra nusikalstamos veikos požymių. Tai reiškia, kad pagal Teismų įstatymą žala iš teisėjo gali būti išieškota net ir tuo atveju, kai jis neveikė tyčia.

Kitose valstybėse taip pat numatyta, kad dėl neteisingo sprendimo sukeltos žalos kreipiamasi ne tiesiogiai į tokį sprendimą priėmusį teisėją, bet į valstybę. Pavyzdžiui, Prancūzijoje numatyta, kad tokiu atveju pareikšti ieškinį galima tik valstybei, o valstybė turi reikalavimo teisę į atsakingą už žalą asmenį. Tai aiškinama tuo, kad valstybė turi užtikrinti nešališką teisingumą, o to neįvykdžius turi atsakyti¹¹⁹. Italijoje galioja toks pat reguliavimas, tačiau valstybės, kaip atsakovės, pagrindimas skiriasi. Čia valstybė suvokiama kaip darbdavys ir turi prisiimti pasekmes už savo darbuotoją¹²⁰. Manytina, jog valstybės pareiga yra užtikrinti nepriklausomą ir nešališką teismą, o to nepadarius ji turi atsakyti už įvykusius padarinius. Nebūtų tikslu teisėją laikyti darbuotoju, kuriam netinkamai įvykdžius pareigas, valstybė atsakytų kaip darbdavys. Taip būtų paneigiamas teisėjo, kaip nepriklausomo teisingumo vykdytojo, statusas.

Nebūtų tikslinga teikti atgręžtinio reikalavimo į teisėją, jei jis savo veiksmais nesiekė įvykdyti nusikalstamos veikos. Toks reglamentavimas aiškinamas būtinybe garantuoti teisėjų savarankiškumą ir nepriklausomumą¹²¹. Taip apsaugomas specifinis teisėjo statusas, jo imunitetas nuo civilinės atsakomybės už priimtus sprendimus ir atsakomybės taikymas tik

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

Europos chartija dėl teisėjų statuso papildomai numato, kad regreso teisė galima tik gavus išankstinį sutikimą iš teisminės institucijos (1998 m. Europos Tarybos Europos chartija dėl teisėjų statuso [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807473ef>>).

¹¹⁹ SCHRAGE, Eltjo, J. H. The Judge's Liability for Professional Mistakes. *Journal of Legal History*, 1996, t. 17(2), p. 119.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 120.

¹²¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Prievolių teisė. T. 1*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 381.

ypatingai išskirtiniais atvejais (jo veiksmuose esant tyčia). Todėl reikėtų patikslinti ir suvienodinti Teismų įstatymo nuostatą, kad žala iš teisėjo gali būti išieškota tik tuo atveju, kai jo veika buvo tyčinė, nes tokiu atveju jis sąmoningai siekė priimti neteisingą sprendimą.

Taigi, teisėjo asmens neliečiamumo garantija gali būti suprantama kaip apsauga nuo padarinių priėmus neteisingus sprendimus, nes teisėjas gali būti verčiamas asmeniškai atsakyti už priimtus sprendimus tik tada, kai jis veikė nusikalstamai ir sąmoningai siekė taip veikti. Vis dėlto Teismų įstatymas turi būti sukonkretinamas nurodant, kad regresio teisė į teisėją galima tik tuo atveju, kai jis veikė tyčia. Be to, praktika, kai kitos, ne teisminės valdžios institucijos, bando ginti teisėjų asmens neliečiamumo garantijas ir aiškiai išreiškia nepritarimą teisėjų baudžiamajam persekiojimui už byloje priimtus sprendimus, yra gerbtina ir skatintina.

2.3. Teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos

Materialinis teisėjo nepriklausomumas – svarbi garantija, siekiant apsaugoti teisėjus nuo įvairaus pobūdžio išorinio poveikio¹²². Vienas svarbiausių būdų, užtikrinant teisinį nepriklausomumą, yra garantuoti, kad teisėjams nereikia bijoti, jog jų atlyginimai bus sumažinti, jei jie priims nepopuliarų ar prieštaringą sprendimą¹²³. Todėl valstybė turi užtikrinti tokią garantijų sistemą, kuri suteiktų teisėjams adekvatų atlyginimą jų atliekamoms funkcijoms, ir nustatyti priemones tokiems atlyginimams apsaugoti.

Europos Taryba savo rekomendacijoje nurodo, kad teisėjų atlyginimas turėtų būti proporcingas jų profesijai ir atsakomybei ir būti pakankamas, kad apsaugotų juos nuo paskatų, turinčių įtakos jų sprendimams¹²⁴. Todėl valstybei tenka pareiga nustatyti tokį teisėjo atlyginimą, kuris atitiktų teisminės valdžios ir teisėjo statusą, vykdomas funkcijas ir atsakomybę¹²⁵. Tai numato ir kitų valstybių konstitucijos, pavyzdžiui, Lenkijos Respublikos

¹²² VALANČIUS, Virgilijus. Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2000, t. 17(9), p. 57.

¹²³ ENTIN, Jonathan L. Getting What You Pay For: Judicial Compensation And Judicial Independence. *Utah Law Review*, 2011, t. 25(1), p. 25.

¹²⁴ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių

Konstitucija¹²⁶, Graikijos Respublikos Konstitucija¹²⁷. Remiantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 48 str. teisėjas negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo (įskaitant ne visą darbo laiką dirbantį tarptautinio teismo teisėją) atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Ši norma perkelia Konstitucijos 113 str. įtvirtintą nuostatą dėl teisėjo negalėjimo eiti kitų pareigų bei gauti už tai užmokestį. Kadangi teisėjo atlyginimas yra vienintelis jo pragyvenimo šaltinis, turi būti užtikrinamos tinkamos materialinės garantijos, o svarbiausia tinkamas atlyginimas.

Teismų įstatymo 96 str. numato, kad teisėjų atlyginimas nustatomas įstatymų. Ši taisyklė įtvirtinta ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. priimtoje rekomendacijoje Nr. CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės¹²⁸. Tiesiogiai ši nuostata įtvirtinta ir Liuksemburgo Konstitucijoje¹²⁹, Graikijos Konstitucijoje¹³⁰. Tai reiškia, kad teisėjų atlyginimo gavimo tvarką turi nustatyti įstatymų leidėjas, o ne vykdomoji valdžia. Latimerio sandraugos gairės nurodo, jog teisėjų atlyginimai turėtų būti nustatyti nepriklausomos institucijos¹³¹. Kanada taip pat pritaria tokiam požiūriui. Kanados Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą, kuriuo buvo nustatyta nepriklausoma institucija, atsakinga už teisėjų atlyginimo lygio išlaikymą¹³². Manytina, kad nėra tikslinga steigti atskirą nepriklausomą instituciją. Teisėjų atlyginimų nustatymas įstatymu yra

patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr.689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹²⁶ The Constitution of the Republic of Poland [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>>.

¹²⁷ The Constitution of Greece [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gr/gr220en.pdf>>.

¹²⁸ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

¹²⁹ Constitution of Luxembourg [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009.pdf?lang=en>.

¹³⁰ The Constitution of Greece [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.spain.constitutionwipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gr/gr220en.pdf>>.

¹³¹ The Commonwealth Latimer House Principles, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cpahq.org/cpahq/cpadocs/Commonwealth%20Latimer%20Principles%20web%20version.pdf>>, p. 20.

¹³² 2015 m. Bingham Centre for the Rule of Law. The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles. A Compendium and Analysis of Best Practice [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.biicl.org/documents/689_bingham_centre_compendium.pdf>, p. 75.

pakankamai apsauganti priemonė nuo nepagrįsto bandymo paveikti teisėjų priimamus sprendimus. Tačiau Teisėjų taryba galėtų būti įgaliota teikti motyvuotas pastabas, pasiūlymus įstatymų leidėjui dėl tinkamo teisėjų atlyginimo išlaikymo, kadangi teisminės savivaldos institucija geriausiai žino kylančias problemas, susijusias su nepakankamais teisėjų atlyginimais.

Nors ir yra pabrėžiamas teisėjų vienodo teisinio statuso principas, tačiau tai nereiškia, kad teisėjų materialinės bei socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę)¹³³. Toks reguliavimas nepažeidžia teisėjo nepriklausomumo, jo specifinio statuso, kadangi diferenciacija nustatoma remiantis objektyviais, iš anksto žinomais kriterijais, kurie nesusiję su bylų nagrinėjimu.

Svarbu ir tai, kad teisėjų atlyginimai nebūtų pernelyg dideli. Tokiu atveju visuomenėje gali kilti pasipiktinimas dėl teisėjams suteikiamų per didelių materialinių garantijų, kurios nepateisinamos net siekiu užtikrinti jų finansinę nepriklausomybę.

Principas, kad negalima mažinti teisėjo atlyginimo, kol jis eina savo pareigas, buvo nustatytas jau XVIII a. pab. Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijoje¹³⁴. Visuotinė teisėjo chartija¹³⁵ taip pat nurodo, kad teisėjas turi gauti tokį atlyginimą, kuris užtikrintų jo ekonominę nepriklausomybę, jis negali būti mažinamas¹³⁶. Tačiau daugelio valstybių konstitucijos tiesiogiai šio principo neįtvirtina¹³⁷, įskaitant ir Lietuvą.

¹³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹³⁴ KUCONIS, Pranas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Teisės saugos institucijos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 50.

¹³⁵ 1999 m. Tarptautinės teisėjų asociacijos Visuotinė teisėjo chartija [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iaj-uim.org/universal-charter-of-the-judges/>>.

¹³⁶ Tai numato ir 1998 m. Europos Tarybos Europos chartija dėl teisėjų statuso [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807473ef>>; Basic Principles of the Independence of the Judiciary, 1985 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>>; 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

¹³⁷ Constitution of Austria [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://constitutionnet.org/sites/default/files/Austria%20_FULLL_%20Constitution.pdf>; Constitution of Spain [interaktyvus]. [žiūrėta vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf>; Constitution of Latvia [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://likumi.lv/ta/en/id/57980-the-constitution-of-the-republic-of-latvia>>; The Constitution of the Czech Republic [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.psp.cz/en/docs/laws/constitution.html>>.

Šis negalimumo mažinti teisėjo atlyginimą principas iki šiol yra tiesiogiai įtvirtintas Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijoje¹³⁸. Kitose užsienio valstybėse šis principas kyla iš Konstitucinių Teismų praktikos. Pavyzdžiui, Čekijos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad teisėjai turi neatimamas teises į nemažinamą atlyginimą, tačiau laikinas pagrįstas teisėjų *bruto* atlyginimo įšaldymas negali būti laikomas kišimusi į teisėjų nepriklausomumą¹³⁹. Slovėnijos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažino, kad teisėjo atlyginimo mažinimo apsauga yra skirta užtikrinti atlyginimo stabilumą bei teisėjo nepriklausomumą ir turi būti suprantama, kaip apsauga nuo bet kokio kėsینimosi į teisėjo atlyginimo mažinimą, kurio teisėjas negalėjo tikėtis savo pareigų ėjimo metu¹⁴⁰. Kaip matyti, užsienio valstybių Konstituciniai Teismai savo praktikoje analizuoja šio principo svarbą siekdami apsaugoti teisėjus nuo nepagrįsto suvaržymo.

Negalimumo mažinti teisėjų atlyginimų nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime nurodė, kad bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribojimas yra traktuojami kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą¹⁴¹. Taip siekiama užtikrinti teisėjų atlyginimų stabilumą. Estijoje matoma kiek kitokia situacija ir draudimas mažinti teisėjo atlyginimą iki 30 proc. galimas kaip viena iš drausminių nuobaudų¹⁴². Manytina, kad toks reguliavimas pažeidžia draudimą mažinti teisėjų atlyginimus ir negalėtų būti taikomas Lietuvoje kaip prieštaraujantis pačiai Konstitucijai ir konstituciniam teisėjų nepriklausomumo principui. Pirma, tokiu atveju teisėjas būtų ekonomiškai baudžiamas už netinkamus veiksmus. Antra, tai reikštų, kad

¹³⁸ Constitution of the United States [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://constitutionus.com/>>.

¹³⁹ 2010 m. gruodžio 20 d. European Commission For Democracy Through Law Amicus curiae brief for the Constitutional Court of “The former Yugoslav Republic of Macedonia” on amendments to several laws relating to the system of salaries and remunerations of elected and appointed officials, Opinion No. 598/2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)038-e)>, p. 4.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitražo bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“.

¹⁴² Estian Courts Act, 2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original?id=519122019009>.

atlyginimų nustatymas būtų perduotas ne įstatymų leidžiamajai valdžiai, o kitai institucijai, kuri skiria drausmines nuobaudas.

Teisėjų atlyginimų mažinimui prilygsta atlyginimų, anksčiau atitikusių teisėjo konstitucinį statusą ir orumą, įšaldymas¹⁴³. Konsultacinės Europos Teisėjų Tarybos nuomone, labai svarbu teisės aktuose suformuluoti ne tik nuostatas, apsaugančias teisėjus nuo atlyginimų mažinimo, bet ir nuostatas, užtikrinančias bent jau *de facto* atlyginimų didinimą atsižvelgiant į pragyvenimo lygį¹⁴⁴. Būtent pastarosios nuostatos pasigendama tiek Teismų įstatyme, tiek Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatyme¹⁴⁵. Gerėjant ekonominiam lygiui šalyje ir paliekant nekintančius teisėjų atlyginimus, pastarieji gali tapti pernelyg maži ir neužtikrinti teisėjo specifinio statuso ir nepriklausomumo principo tinkamo įgyvendinimo. Jungtinių Amerikos Valstijų doktrinoje taip pat laikomasi nuomonės, jog teismų sistema gali nukentėti, jei nekeičiamas teisėjų atlyginimas atsižvelgiant į infliaciją ir pragyvenimo išlaidų pokyčius¹⁴⁶. Šioje valstybėje jau 1938 m. buvo nurodyta, kad atlyginimų mažinimui prilyginama infliacija, jei tokiu atveju teisėjų atlyginimai nėra keliami¹⁴⁷. Todėl siūlytina įstatymų leidėjui Teismų įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad teisėjų atlyginimas turi būti didinamas atsižvelgiant į pragyvenimo lygį Lietuvos Respublikoje.

Taip pat svarbu tai, kad teisėjai negali būti premijuojami. Europos Taryba nurodo, kad reikėtų vengti sistemų, pagal kurias teisėjų pagrindinis atlyginimas priklauso nuo veiklos rezultatų¹⁴⁸. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimu pripažino, kad Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimas, kuriame nustatyta Vyriausybės teisė tvirtinti LAT pirmininko premijų dydį, o teisingumo ministro – Apeliacinio teismo, apygardų teismų ir Ūkinio teismo primininkų ir teisėjų premijų dydį, prieštarauja Konstitucijos 109 str. 2 daliai ir 134 str.¹⁴⁹ Tokiu būdu buvo pažeistas ne tik draudimas teisėjus premijuoti, bet ir atlyginimo nustatymo ne įstatymu draudimas. Toks reguliavimas

¹⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio (2002 m. liepos 2 d., 2004 m. lapkričio 4 d., 2005 m. gegužės 19 d., 2006 m. birželio 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹⁴⁴ 2001 m. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė nr. 1 Dėl teismų sistemos nepriklausomumo ir teisėjų nenušalinamumo nuo pareigų standartų [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1680747da7>>, p. 12.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 131-5022.

¹⁴⁶ DENTON, Blake. The federal judicial salary crisis. *Drexel Law Review*, 2009, t. 2(152), p. 158.

¹⁴⁷ FELLMAN, David. The diminution of judicial salaries. *Iowa Law Review*, 1938, t. 24, p. 99–100.

¹⁴⁸ 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 36 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>.

¹⁴⁹ LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 159.

griežtai draudžiamas ir kėsinaisi į teisėjo nepriklausomumą. Jei teisėjai galėtų gauti premijas už bylų išsprendimą, tai galėtų kelti abejonę, ar teisėjas tikrai priėmė teisingą sprendimą, ar išsprendė bylą taip, kaip institucija, atsakinga už premijų teikimą, mano esant teisinga. Todėl premijų, atlyginimo priedų ar kitokių išmokų, kurios skiriamos už tam tikrų veiklos rezultatų pasiekimą, negalima traktuoti kaip teisėtų.

Tačiau negalime teigti, kad draudimo mažinti teisėjų atlyginimus principas yra absoliutus. Juk valstybėje gali susiklostyti ypatingai sunki ekonominė situacija ir pernelyg dideli teisėjų atlyginimai gali tapti nepakeliama našta valstybei.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2009 m. sausio 15 d. nutarime nustatė sąlygas, kada teisėjų atlyginimai gali būti mažinami¹⁵⁰. Tai gali įvykti tik nustačius, kad valstybėje susiklostė ypatinga finansinė padėtis, toks mažinimas galimas tik įstatymu ir turi būti laikinas. Be to, svarbu, kad atlyginimas būtų sumažintas proporcingai ir nepaneigtų teisėjo nepriklausomumo garantijos užtikrinimo. Manytina, kad tokia Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pozicija yra teisinga ir nepažeidžia teisėjų nepriklausomumo ar jų garantijų. Išskiriant teisėjų atlyginimus kaip neliečiamus net ir esant ypatingai ekonominei padėčiai, gali kilti visuomenės pasipiktinimas visa teismų sistema ir per sunkia našta mokėti didelius atlyginimus teisėjams. Valstybėje susiklostant sudėtingai ekonominei situacijai teismai turėtų solidarizuotis su visuomene ir palengvinti valstybės ekonominę naštą. Tai pasiekti galima sumažinant teisėjų atlyginimus, tačiau, kaip nustatė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, toks mažinimas turi būti proporcingas ir nepaneigti teismų ir teisėjų nepriklausomumo statuso įgyvendinimo.

Priešingos pozicijos laikomasi Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur nurodoma, jog draudimas mažinti teisėjų atlyginimus yra absoliutus. Teigiama, kad teismų sistemos nepriklausomumo negalima paaukoti dėl ekonominės krizės, o Konstitucijos nuostatų negalima nepaisyti dėl kritinės padėties taip draudžiant sumažinti teisėjų atlyginimus Didžiosios depresijos laikais¹⁵¹. Nesutiktina, kad teisėjų atlyginimai esant ypatingai sunkiai valstybės ekonominiai padėčiai turėtų išlikti nekintantys. Taip būtų užkrauta per didelė našta

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ir 2006 m. kovo 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nuostatų išaiškinimo“.

¹⁵¹ FELLMAN, David. The diminution of judicial salaries. *Iowa Law Review*, 1938, t. 24, p. 119.

valstybei. Tačiau labai svarbu tai, kad toks atlyginimų mažinimas būtų galima tik esant tam tikroms sąlygoms. Tokios pozicijos laikosi ir Europos komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija) nurodydama, kad nesant aiškaus konstitucinio draudimo, išimtiniais atvejais ir esant ypatingoms sąlygoms teisėjų atlyginimų mažinimas gali būti pateisinamas ir nelaikomas pažeidimu. Tokiu atveju reikia atsižvelgti, ar atlyginimas yra proporcingas teisėjo profesijai ir atsakomybės naštai¹⁵². Latvijos Konstitucinis Teismas 2010 m. sausio 18 d. taip pat patvirtino, kad nuostata, draudžianti mažinti teisėjų atlyginimus, nėra absoliuti ekonominės krizės atveju, konstatuodamas, jog teisėjai taip pat yra piliečiai ir jų specialus statusas nesuteikia imuniteto situacijose, kai valstybė sprendama sudėtingą situaciją priima sprendimą ypatingomis sąlygomis esant ekonominiam nuosmukiui¹⁵³. Tai reiškia, kad leidimas tam tikrais specifiniais atvejais mažinti teisėjų atlyginimus yra pateisinamas ir pripažįstamas kitose valstybėse.

Tačiau mažinant teisėjų atlyginimus net ir esant sunkiai ekonominei padėčiai valstybėje, svarbu tai, kad toks sumažinimas būtų taikomas visiems teisėjams vienodai, remiantis nediskriminaciniais kriterijais. 2013 m. liepos 1 d. nutarime Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai teisėjų atlyginimų mažinimą, kuris buvo viena iš priemonių atsakant į kilusią ekonominę krizę. Tokio verdikto priežastis buvo ne tai, kad apskritai negalima tokia viešųjų finansų taupymo priemonė, o konkretus šios priemonės pobūdis – neproporcingas ir net diskriminacinis teisėjų atlyginimo mažinimo mastas¹⁵⁴. Pritartina, kad tokiu atveju, kai teisėjų atlyginimai yra mažinami ne visiems vienodai taikomais kriterijais, gali būti pažeistas teisėjo nepriklausomumo principas, todėl tokia situacija neturėtų būti toleruotina. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas taip pat nurodė, jog teisėjų atlyginimo mažinimas siekiant panaikinti per didelį valstybės biudžeto deficitą ir atsižvelgimas į Europos Sąjungos finansinės paramos programą nepažeidė nagrinėjamos garantijos, nes tokios priemonės buvo taikytos daug plačiau – įvairių kategorijų tarnautojams ir viešojo valdymo funkcijas vykdančioms asmenims, įskaitant įstatymų

¹⁵² 2010 m. gruodžio 20 d. European Commission For Democracy Through Law Amicus curiae brief for the Constitutional Court of “The former Yugoslav Republic of Macedonia” on amendments to several laws relating to the system of salaries and remunerations of elected and appointed officials, Opinion No. 598/2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)038-e)>, p. 4.

¹⁵³ *Ibidem*.

¹⁵⁴ ŽALIMAS, Dainius; ir MASNEVAITĖ, Elena. Ekonominės krizės iššūkiai teisėjo ir teismų nepriklausomumui. *Teisė*, 2015, t. 94, p. 84.

leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios atstovus¹⁵⁵. Taigi, vertinant, ar teisėjų atlyginimas buvo sumažintas teisėtai, labai svarbu įvertinti dar vieną sąlygą – nediskriminavimą.

Estijos Respublikos Teismų įstatymas numato papildomą garantiją, kuri nėra įtvirtinta Lietuvos teisinėje sistemoje. Numatyta, kad teisėjui, atleistam iš pareigų dėl teismo likvidavimo ar teismo rūmų uždarymo, ar sumažinus teisėjų skaičių, sumokamas 6 mėnesių paskutinių jo pareigų atlyginimas¹⁵⁶. Ši nuostata aktuali ir Lietuvoje, nes spaudoje buvo pasirodę pranešimai apie ketinimą uždaryti Lazdijų ir Skuodo teismo rūmus¹⁵⁷. Manytina, kad Lietuvoje turėtų būti pridėta papildoma garantija, įtvirtinta Estijoje, tam, kad suteiktų teisėjams teisinio saugumo, jei susiklostytų situacija, kad po teismo likvidavimo nebūtų galimybės teisėjo perkelti į kitą ar paskirti į žemesnės pakopos teismą.

Praktikoje kyla nemažai klausimų, ar teisėjas gali gauti kitas išmokas nei atlyginimą už tiesioginių teisėjo pareigų vykdymą. Teisėjų etikos ir drausmės komisija yra nurodžiusi, kad teisėjo naudojimas socialinėmis garantijomis, kuriomis naudojami kiti asmenys, nevertinamas kaip neetiškas ar pažeidžiantis Teismų įstatymo 48 str. 4 dalyje nustatytą draudimą. Todėl įstatyme numatyta teisėjo socialinė garantija gauti paramą šeimai ir nėra pagrindo ją prilyginti teisėjo atlyginimui, kaip jis suprantamas pagal Teismų įstatymo 48 str. 4 dalį¹⁵⁸. Manytina, kad tokia pozicija teisinga, nes teisėjas savo asmeniniame gyvenime turi turėti galimybę naudotis visomis ne tik teisėjo, bet ir piliečio teisėmis, pavyzdžiui, teise gauti tėvystės pašalpą. Atėmus tokia teisę būtų nepagrįstai suvaržoma teisėjo asmeninio gyvenimo laisvė, be to, teisėjas būtų diskriminuojamas lyginant su kitais visuomenės nariais nesant tam pagrįstų priežasčių.

Dalyvavimas sporto varžybose, apdovanojimų (įskaitant piniginius prizus) už pasiekimus varžybose gavimas, kelionės išlaidų atlyginimas bei materialinis aprūpinimas komandiruočių į užsienį metu, kai vykstama į turnyrus bei kvalifikacijos kėlimo seminarus, nepažeidžia Teismų įstatymo 48 str. nuostatų ir neprieštarauja Teisėjų etikos kodekso reikalavimams, kadangi tai priskirtina prie asmens pomėgių ar laisvalaikio leidimo ir nesusiję

¹⁵⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. vasario 27 d. sprendimas *Associação Sindical dos Juizes Portugueses v Tribunal de Contas C-64/16, EU:C:2018:117*.

¹⁵⁶ Estian Courts Act, 2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original?id=519122019009>.

¹⁵⁷ *Teisėjų taryba siūlo Lazdijuose ir Skuode atsisakyti teismo rūmų* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/teiseju-taryba-siulo-lazdijuose-ir-skuode-atsisakyti-teismo-rumu-951931>>.

¹⁵⁸ Teisėjų etikos ir drausmės komisija. *2014 m. vasario 13 d. konsultacija, Nr. 17P-33* in NORKŪNAS, Algis, et al. Lietuvos respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas, 2015, p. 63.

su atlyginimo gavimu¹⁵⁹. Tai reiškia, kad reikia atsižvelgti, ar veikla susijusi su darbo pareigų ėjimu, ar su asmens laisvalaikiu. Sutiktina, kad dalyvavimas sporto varžybose nėra susijęs su teisėjo teisminių pareigų ėjimu, o su teisėjo laisvalaikiu, todėl apdovanojimo gavimas negalėtų būti laikomas atlyginimu už darbą. Tačiau teisėjas turėtų įsivertinti, ar bet kokia kita neteisminė veikla laisvalaikiu negali diskredituoti jo įvaizdžio visuomenėje (pavyzdžiui, išsiaiškinti sporto varžybų organizatorius, sporto varžybų tikslą ir pan.).

Taigi, teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantija užtikrina teisę į atlyginimą, kuris negali priklausyti nuo jo sprendžiamų bylų baigties. Tačiau draudimo mažinti teisėjų atlyginimus principas neturėtų būti absoliutus. Toks mažinimas galima tik susiklosčius ypatingai ekonominei padėčiai šalyje, bet nepateisinamas kaip teisėjo drausminė priemonė. Tačiau mažinant teisėjų atlyginimus net ir esant sunkiai ekonominei padėčiai valstybėje, svarbu tai, kad toks sumažinimas būtų taikomas visiems teisėjams vienodai, remiantis nediskriminaciniais kriterijais. Teisėjų atlyginimų mažinimui prilygsta ir tokios situacijos, kai teisėjų atlyginimai, anksčiau atitikę teisėjo statuso ypatumus, yra nedidinami gerėjant ekonominei situacijai valstybėje. Todėl siūlytina įstatymų leidėjui Teismų įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad teisėjų atlyginimai turi būti didinami atsižvelgiant į pragyvenimo lygį Lietuvos Respublikoje. Teisėjų taryba galėtų būti įgaliota teikti motyvuotas pastabas, pasiūlymus įstatymų leidėjui dėl tinkamo teisėjų atlyginimo išlaikymo.

Apibendrinant šiame skyriuje išdėstytas pozicijas, galima daryti išvadą, jog viena iš svarbiausių priemonių teisėjo nepriklausomumui ir nešališkumui procese, įskaitant ir civilinį, užtikrinti yra teisėjo garantijos, kurios išskirtinos taip:

- 1) Įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija, kuri leidžia teisėjui nagrinėti bylas ir priimti teisingus sprendimus, dėl kurių negali sutrumpėti ar netgi būti panaikinti jo įgaliojimai. Trumpa ir atnaujinama kadencijos trukmė gali kelti grėsmę teisėjo nepriklausomumui. Todėl teisėjo įgaliojimų trukmė turėtų būti tokia, kuri užtikrintų nepriklausomumo principo laikymąsi ir apsaugotų teisėją nuo neobjektyvių sprendimų priėmimo. Vienas iš geriausių šios problemos sprendimų būdų yra kadencijos nustatymas iki pensinio amžiaus. Baigtinis atleidimo iš pareigų sąrašas dar labiau sustiprina šią nepriklausomumo garantiją, tačiau toks sąrašas turėtų būti praplėstas dabartiniu laiku aktualiais klausimais (pavyzdžiui, pilietybės netekimas). Teisėją

¹⁵⁹ Teisėjų etikos ir drausmės komisija. *2014 m. balandžio 17 d. konsultacija Nr. 17P-108* in NORKŪNAS, Algis, *et al.* Lietuvos respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas, 2015, p. 61.

atleidus iš pareigų, kol neįsiteisėjo apkaltinamasis teismo nuosprendis, tuo pagrindu, jog buvo pažemintas teisėjo vardas, nėra pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, nes atleidimas siejamas ne su nusikalstamos veikos atlikimu, o veiksmais, kurie diskredituoja teisėjo įvaizdį visuomenėje. Net jei ir priimtas teisėjo išteisinamasis nuosprendis, tai nereiškia, kad jo veiksmai negali būti pagrindas atleidimui už teisėjo gero vardo pažeminimą. Nors ši garantija ir plačiai analizuojama, vis dėlto pasitaiko atvejų, kai ji pažeidžiama nepagrįstai pratęsiant teisėjo įgaliojimus. Todėl vienintelis įgaliojimų pratęsimo pagrindas turėtų būti neužbaigtų bylų išnagrinėjimas. Tačiau teisėjui jo įgaliojimų pratęsimo metu neturėtų būti skiriamos naujos dar nenagrinėtos bylos.

2) Teisėjo asmens neliečiamumo garantija, kuri gali būti suprantama kaip apsauga nuo padarinių priėmus neteisingus sprendimus, nes teisėjas gali būti verčiamas asmeniškai atsakyti už priimtus sprendimus tik tada, kai jis veikė nusikalstamai ir sąmoningai siekė taip veikti. Vis dėlto Teismų įstatymas turi būti sukonkretinamas nurodant, kad regreso teisė į teisėją galima tik tuo atveju, kai jis veikė tyčia. Be to, praktika, kai kitos, ne teisminės valdžios institucijos, bando ginti teisėjų asmens neliečiamumo garantijas ir aiškiai išreiškia nepritarimą teisėjų baudžiamajam persekiojimui už byloje priimtus sprendimus, yra gerbtina ir skatintina.

3) Teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantija, užtikrinanti teisę į atlyginimą, kuris negali priklausyti nuo jo sprendžiamų bylų baigties. Tačiau draudimo mažinti teisėjų atlyginimus principas neturėtų būti absoliutus. Toks mažinimas galima tik susiklosčius ypatingai ekonominei padėčiai šalyje, bet nepateisinamas kaip teisėjo drausminė priemonė. Tačiau mažinant teisėjų atlyginimus net ir esant sunkiai ekonominei padėčiai valstybėje, svarbu tai, kad toks sumažinimas būtų taikomas visiems teisėjams vienodai, remiantis nediskriminaciniais kriterijais. Teisėjų atlyginimų mažinimui prilygsta ir tokios situacijos, kai teisėjų atlyginimai, anksčiau atitikę teisėjo statuso ypatumus, yra nedidinti gerėjant ekonominei situacijai valstybėje. Todėl siūlytina įstatymų leidėjui Teismų įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad teisėjų atlyginimai turi būti didinami atsižvelgiant į pragyvenimo lygį Lietuvos Respublikoje. Teisėjų taryba galėtų būti įgaliota teikti motyvuotas pastabas, pasiūlymus įstatymų leidėjui dėl tinkamo teisėjų atlyginimo išlaikymo.

III. BENDRAVIMAS SOCIALINIUOSE TINKLUOSE KAIP PAGRINDAS NUŠALINTI TEISĖJĄ AR JAM NUSIŠALINTI

Vis didesnę reikšmę visuomenėje įgyja socialiniai tinklai. Didžioji dalis žmonių neįsivaizduoja savo dienos be bent vienos iš socialinių tinklų platformų, o dažniau bendravimas realybėje persikelia į socialinę erdvę. Todėl neišvengiama, kad teisėjai taip pat susiduria su socialinių tinklų naudojimu. Teisėjai socialinio tinklo „draugų“ sąrašė gali turėti net kelis šimtus asmenų kontaktų, tačiau jų nelaikyti pažįstamais, o eidami gatve net nepasisveikinti su jais. Nors teisėjai asmeniniame gyvenime gali veikti kaip ir visi kiti asmenys, tačiau dėl jų ypatingo statuso jiems keliami griežtesni elgesio reikalavimai. Problema gali iškilti analizuojant teisėjo elgesį socialiniame tinkle, specifinį bendravimą su kitais asmenimis tokiose platformose. Gali pasitaikyti tokių atvejų, kai vienas iš „draugų“ sąrašuose esančių asmenų dalyvauja byloje, kurią nagrinėja toks teisėjas. Siekiant spręsti teisėjo veikloje galinčias kilti problemas naudojantis socialiniais tinklais, kyla klausimas, ar teisėjai turi nevaržomą laisvę jais naudotis, ar teisėjas ir advokatas gali būti „draugais“ socialiniame tinkle, ir kokių atvejų tai gali sukelti grėsmę teisingam ir sąžiningam procesui.

3.1. Tarptautinis ir užsienio valstybių teisinis reguliavimas

Bangaloro teisėjų elgesio principai bendrai apibrėžia teisėjų elgesio normas. Tačiau šiame dokumente nėra atskirai pabrėžiama socialinių tinklų įtaka teisėjo nepriklausomumui ir nešališkumui bei kaip dėl naudojimosi naujausiomis technologijomis išspręsti kilusias teisėjo tinkamo elgesio problemas. Tai paaiškinama tuo, kad Bangaloro teisėjų elgesio principai buvo priimti 2002 m., kai socialiniai tinklai nebuvo tokie populiarūs ir nekėlė didesnių problemų. Vis dėlto šis šaltinis aktualus sprendžiant teisėjo elgesio socialiniame tinkle klausimus, nes, kaip minėta, jis bendrai nustato tinkamo elgesio principus.

Šiame dokumente nurodoma, kad teisėjas turi būti nepriklausomas visuomenės ir konkrečių bylos šalių atžvilgiu. Teisėjas vykdo savo teismines pareigas be palankumo, šališkumo ar išankstinio nusistatymo¹⁶⁰. 2007 m. priimtas Bangaloro teisėjų elgesio principų komentaras. Jame nurodyta, kad nors teisėjas ir turi palaikyti tam tikrą gyvenimo būdą, laikytis griežtesnių elgesio taisyklių nei kiti asmenys, būtų neprotinga tikėtis teisėjui

¹⁶⁰ 2002 m. Hagoje priimti teismų pirmininkų posėdyje Taikos rūmuose Bangaloro teisėjų elgesio principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>.

pasitraukti iš viešo į visiškai privatų gyvenimą. Visiškas teisėjo izoliavimas nuo visuomenės, kurioje jis gyvena, nėra nei įmanomas, nei naudingas¹⁶¹. Komentare taip pat pažymima, kad moderniosios teisės prigimtis reikalauja, kad teisėjas gyventų, mąstytų, kvėpuotų ir dalyvautų pasaulio suvokime¹⁶². Vadinasi, Bangaloro teisėjų elgesio principai pateisina teisėjo dalyvavimą visuomeniniame gyvenime ir net skatina domėtis visuomenėje vykstančiais procesais.

Daugelyje valstybių nėra specifinių taisyklių dėl socialinių tinklų naudojimo (pavyzdžiui, Austrijoje, Azerbaidžiane, Kroatijoje, Norvegijoje ir kt.¹⁶³), bet taikomos bendrosios taisyklės dėl teisėjų elgesio ribojimo viešajai išraiškai. Pavyzdžiui, Šveicarijoje priimtos gairės, pagal kurias socialinių tinklų naudojimas yra teisėjo asmeninis pasirinkimas, jei nesukeliamos abejonės teisėjo nepriklausomumu ir nešališkumu¹⁶⁴. Jungtinėje Karalystėje taip pat pripažįstama, kad socialinių tinklų naudojimas yra teisėjo asmeninis pasirinkimas¹⁶⁵. Australijoje numatyta, kad teisėjas gali naudotis socialiniais tinklais, bet tai darydamas jis turi atsižvelgti į nešališkumo, teismų nepriklausomumo, sąžiningumo ir asmeninio elgesio principus¹⁶⁶. Jungtinėse Amerikos Valstijose nurodyta, kad visų rūšių socialinė sąveika, įskaitant naudojimąsi socialiniais tinklais, gali apsaugoti teisėjus nuo izoliacijos ir atitrūkimo nuo visuomenės¹⁶⁷. Taigi, matoma tendencija, suteikianti teisėjams laisvę naudotis socialiniais tinklais, tačiau, kaip ir bet kurios kitos veiklos atveju, toks naudojimas neturi pažeisti teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo ar sumenkinti jo, kaip teisingumą vykdančio asmens, įvaizdžio visuomenėje.

Pritartina pozicijai, kad teisėjas neturėtų būti atskirtas nuo visuomenės ir dėl specifinio teisėjo statuso negalėti bendrauti su savo šeima, artimaisiais, draugais. Uždraudimas

¹⁶¹ 2007 m. rugsėjo mėn. Judicial Integrity Group Commentary on the Bangalore principles of judicial conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/documents/nigeria/publications/Otherpublications/Commentry_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf>, p. 45.

¹⁶² Supreme Court of Wisconsin Judicial Conduct Advisory Committee opinion 98-10R, November 18, 1998 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wicourts.gov/sc/judcond/DisplayDocument.pdf?content=pdf&seqNo=887>>.

¹⁶³ 2019 m. balandžio 29 d. European Commission For Democracy Through Law. Use of social media by judges deontological rules or instructions/relevant case-law [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2019\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2019)003-e)>, p. 3–8.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 2.

¹⁶⁵ Lord BURNETT of Maldon; ir Sir RYDER, Ernest. Guide to Judicial Conduct, 2018 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/07/judicial-conduct-v2018-final-2.pdf>>, p. 20.

¹⁶⁶ 2018 m. lapkričio 5–7 d. Global Judicial Integrity Network. Use of Social Media by Judges [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.venice.coe.int/files/un_social_media/unodc.pdf>, p. 6.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

teisėjams dalyvauti socialiniuose tinkluose negalėtų būti logiškai paaiškinamas, nes tokiu atveju turėtų būti uždraudžiamas ir įprastas bendravimas visuomeniniame gyvenime. Taip būtų pernelyg suvaržomas teisėjo asmeninis gyvenimas.

EŽTK 8 str. nurodo, kad kiekvienas asmuo turi teisę į privatų gyvenimą¹⁶⁸. Šis straipsnis neišskiria asmenų, kuriems tokia laisvė turėtų būti suvaržyta, priešingai, nurodo, jog ši teisė turėtų būti suteikiam kiekvienam. Todėl draudimas teisėjams asmeniniame gyvenime naudotis socialiniais tinklais nebūtų pateisinamas tam tikrais objektyviais kriterijais. Tokiu atveju reikėtų drausti teisėjui užsiimti ir kitomis veiklomis (pavyzdžiui, lankytis sporto klube, nes ten taip pat gali susipažinti su įvairiais žmonėmis, kurie jam gali vėliau daryti įtaką) ar visiškai izoliuotis nuo visuomenėje vykstančių procesų. Tokie ribojimai nebūtų proporcingi siekiamiems tikslas – teisingo ir sąžiningo proceso užtikrinimui. Teisėjai gali būti priversti aktyviai įsitraukti į socialinius tinklus tam, kad geriau suprastų, kaip bendrauja didžioji dalis žmonių, pasirodančių teisme¹⁶⁹. Todėl teisėjai turi būti asmenys, kurie nuolat domisi tuo, kas vyksta visuomenėje tam, kad galėtų tinkamai išspręsti tarp šalių kilusius ginčus, o socialinių tinklų naudojimas padeda tokius tikslus pasiekti. Vis dėlto sutiktina su užsienio valstybių praktika, jog naudojimosi socialiniais tinklais laisvė negali būti absoliuti, o teisėjas, kaip specifinis teisingumą vykdomas subjektas, turi laikytis jo profesijai taikomų griežtesnių elgesio taisyklių.

Tačiau nepaisant to, kad teisėjams turi būti suteiktas asmeninis pasirinkimas dėl naudojimosi socialiniais tinklais, svarbu išsiaiškinti, ar neiškyla teisėjo suinteresuotumo grėsmė, kai teisėją ir advokatą, dalyvaujantį byloje, sieja socialinių tinklų „draugystė“, tokie asmenys komentuoja vienas kito įrašus ar kitaip į juos reaguoja.

Bangaloro teisėjų elgesio principų komentare paaiškinama, kad nešališkumo principas paprastai draudžia asmeninius ryšius tarp teisėjo ir bet kurios iš šalių ar jų teisėto atstovo, liudytojų, prisiekusiųjų. Tačiau teisėjo dalyvavimas socialinėse funkcijose su advokatais suteikia tam tikros naudos. Tai gali padėti sumažinti įtampą tarp teismų sistemos ir advokatų bei sušvelninti atskyrimą nuo buvusių kolegų¹⁷⁰. Tačiau teigti, jog visais atvejais toks

¹⁶⁸ 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

¹⁶⁹ ARTIGLIERE, Ralph, *et al.* Face-Off on Facebook: Judges and Lawyers as Social Media “Friends” in a Post-Herssein World. *Florida Bar Journal*, 2019, t. 93(4) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.floridabar.org/the-florida-bar-journal/face-off-on-facebook-judges-and-lawyers-as-social-media-friends-in-a-post-herssein-world/>>.

¹⁷⁰ 2007 m. rugsėjo mėn. Judicial Integrity Group Commentary on the Bangalore principles of judicial conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą:

bendravimas yra naudingas pačiai teisinei sistemai, nebūtų tikslinga, nes pernelyg glaudus kontaktas gali sukelti visuomenės nepasitikėjimą teismais, abejonę, ar teisėjas nėra suinteresuotas priimti byloje dalyvaujančiam advokatu palankų sprendimą. Tai patvirtina ir R. T. Shepard nurodydamas, kad teisėjų dalyvavimas advokatų asociacijose gali prieštarauti jų etinėms pareigoms. Šiuo klausimu buvo inicijuotas pateikimas ataskaitos, kurioje nurodyta, kad nė vienas teisėjas neturėtų būti tokioje asociacijoje ir turėtų būti sukurtas mechanizmas teisėjams atsiriboti nuo pozicijų tokiose asociacijose¹⁷¹. Manytina, kad toks bendravimas turėtų būti labiau pateisinamas ne pačios sistemos tinkamu veikimu, bet teisėjo asmeniniais interesais bendrauti su kitais asmenimis nepriklausomai nuo jų profesijos, jei tai nesukelia grėsmės teisėjo nepriklausomumui ir nešališkumui. Tai reiškia, kad Bangaloro teisėjų elgesio principai turėtų būti aiškinami taip, jog bendru atveju teisėjui neturėtų būti draudžiama palaikyti ryšius su advokatais.

Manytina, kad be pagrindo riboti teisėjo bendravimą su kitais asmenimis nebūtų teisinga ir pernelyg ribotų teisėjo asmeninio gyvenimo laisvę. Be to, teisėjui neturėtų būti draudžiama palaikyti net ir glaudžių santykių su advokatais asmeniniame gyvenime nustatant pareigą teisėjui atskleisti tokius artimus ryšius byloje. Toks aiškinimas turėtų būti taikomas ir socialinių tinklų atveju. Interaktyviam bendravimui internetu, be abejo, galioja tos pačios taisyklės, kurios galioja visoms bendravimo formoms ta prasme, kad jis negali sukelti šališkumo ar netinkamos įtakos¹⁷². Teisėjui turėtų būti nedraudžiama dalyvauti socialiniuose tinkluose, turėti „draugų“ sąrašė advokatus. Tačiau situacijos, kai teisėjas ir advokatas, dalyvaujantys toje pačioje byloje, bendrauja artimiau ar netgi yra geri draugai, turėtų būti įspėjančios apie galimą teisėjo šališkumą ir nušalinimo taikymą.

Daugelyje užsienio valstybių teisėjams yra leidžiama turėti socialinių tinklų kontaktų sąrašuose advokatus. Pavyzdžiui, Izraelyje teisėjams leidžiama naudotis socialiniais tinklais, o „draugystė“ su teisininkais socialiniuose tinkluose savaime nesukuria pagrindo teisėją

<https://www.unodc.org/documents/nigeria/publications/Otherpublications/Commentry_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf>, p. 89.

¹⁷¹ SHEPARD, Randall Terry. Judicial Professionalism and the Relations between Judges and Lawyers. *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, 2014, t. 14(8), p. 9.

¹⁷² PATRICK, Wendy, L. What Are "Friends" For? *A publication of the State Bar of California ethics hotline*, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.calbar.ca.gov/Portals/0/documents/ethics/Ethics%20Hotliner%20-%20What%20Are%20Friends%20For%20-%20Dec%2011%20-%20PAW.pdf>>, p. 3.

nušalinti¹⁷³. Panašus aiškinimas taikomas ir Šveicarijoje¹⁷⁴, Čekijoje¹⁷⁵. Tokios nuomonės laikomasi ir užsienio doktrinoje¹⁷⁶. Daugelyje valstybių matoma tendencija teisėjo ir advokato „draugystės“ socialiniame tinkle nesieti su tikra draugyste realiame gyvenime nesant kitų svarbių šališkumą galinčių pagrįsti įrodymų.

Priešingos nuomonės laikomasi Kosta Rikoje nurodant, kad teisėjas turi visiškai pašalinti advokatus ir kitus teisės specialistus iš socialinių tinklų kontaktų sąrašo¹⁷⁷. S. V. Jones nurodo, kad turėtų būti laikomasi labiau apribojančio požiūrio ir neleidžiama tokia „draugystė“ socialiniuose tinkluose. Jis teigia, kad ribojantis požiūris geriau apsaugo visuomenę, sumažėja teisėjo nušalinimo rizika, o elgesys atitinka teisėjų elgesio principus¹⁷⁸. Nesutiktina su tokia pozicija. Teisėjui neturėtų būti draudžiama bendrauti su kitais asmenimis nesant tam pagrįstų priežasčių. Juk teisėjas per visą jo įgaliojimų laiką su „draugu“ sąrašuose esančiu advokatu gali net nesusitikti bendrai nagrinėjamoje byloje. Pagal Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją teismų sistemos nariai yra tokie patys kaip ir kiti piliečiai, tačiau su sąlyga, kad naudodamiesi tokiomis teisėmis, teisėjai visada elgtųsi taip, kad išsaugotų savo pareigų orumą bei teismų nepriklausomumą ir nešališkumą¹⁷⁹. Teisėjas neturėtų jaustis baudžiamas asmeniniame gyvenime dėl jo specifinio statuso. Tokio draudimo įvedimas, tik siekiant sumažinti nušalinimo riziką, nebūtų tikslingas, nes tai pernelyg apribotų jo asmeninį gyvenimą taip pažeidžiant asmens teises ir nebūtų proporcingas siekiamiems tikslams.

Leidimas teisėjams turėti advokatus socialinių tinklų kontaktų sąrašuose paaiškinamas tuo, kad socialinių tinklų „draugystė“ įgavo skirtingą reikšmę nei realiame pasaulyje palaikoma draugystė. Facebook „draugas“ turėtų būti suprantamas kaip kažkas, kas įtraukiamas į tavo tinklą socialinės žiniasklaidos svetainėje. Tai gali būti tam tikras asmuo, su

¹⁷³ 2019 m. balandžio 29 d. European Commission For Democracy Through Law. Use of social media by judges deontological rules or instructions/relevant case-law [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2019\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2019)003-e)>, p. 7.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 10.

¹⁷⁵ 2019 m. lapkričio mėn. Ceeli institute report. Practical guidelines on use of social media by judges: Central and Eastern European context [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2019/11/CEELI-Institute_SoMe_Judges_GuidelinesNov2019_1.pdf>, p. 38.

¹⁷⁶ BLITSA, Dimitra; PAPHANASIOU, Ioannis, SALMANLI; ir Maria. Judges & social media: managing the risks. *SSRN Electronic Journal*, 2015 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/315450646_Judges_Social_Media_Managing_the_Risks>.

¹⁷⁷ 2018 m. lapkričio 5–7 d. Global Judicial Integrity Network. Use of Social Media by Judges [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.venice.coe.int/files/un_social_media/unodc.pdf>, p. 15.

¹⁷⁸ JONES, Samuel Vincent. Judges, Friends, and Facebook: The Ethics of Prohibition. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, 2011, t. 24, p. 295–296.

¹⁷⁹ Basic Principles of the Independence of the Judiciary, 1985 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>>.

kuriuo buvote arba nebuvote susitikęs ar bendravęs¹⁸⁰. Facebook „draugas” turėtų būti suprantamas labiau kaip Facebook kontaktas¹⁸¹. Pasaulinio teismų sąžiningumo tinklas priėmė neįpareigojančias gaires dėl teisėjų socialinės žiniasklaidos naudojimo. Gairėse nurodoma, kad tokios sąvokos kaip „draugavimas”, „sekimas” socialinių tinklų kontekste paprastai skiriasi nuo tradicinio šių sąvokų vartojimo. Kai kuriais atvejais jis gali reikšti ne daugiau nei santykį tarp turinio teikėjo ir skaitytojo ar prenumeratoriaus. Tačiau kitais atvejais ryšys gali tapti asmeniškais ir tai reikalaus teisėjo atidumo bei galbūt atskleidimo, nusišalinimo, nušalinimo¹⁸². Taigi, šiuo dokumentu nėra draudžiama turėti Facebook ar kitų socialinių tinklų „draugų” sąrašė advokatų ar kitų teisininkų, net jei jie dažnai dalyvauja teisėjo nagrinėjamosiose bylose, tačiau teisėjas tokiu atveju turi įsivertinti, koks jo santykis su byloje dalyvaujančiu advokatu ir ar byla gali būti išnagrinėta nešališkai.

Pritartina nuomonei, kad Facebook ar kitų socialinių tinklų „draugas” neturėtų būti siejamas su draugyste kaip ji suprantama visuotinai priimtina reikšme. Į socialinių tinklų „draugų” sąrašus dažnai priimami asmenys, kurie nėra laikomi tikrais draugais, neretai su tokiais asmenimis ne tik nėra buvę susitikta, bet ir bendrauta tam tikra forma, juos sutikus gatvėje net neatpažįstama ir nepasisveikinama. Tai patvirtina ir CEELI instituto paskelbtos teisėjų socialinių tinklų naudojimo gairės, kuriose nurodyta, kad priėmimas ir paskelbimas kažko „draugu“ socialiniame tinkle nereiškia, kad teisėjas buvo sutikęs tą asmenį tikrame gyvenime ar kad tarp jų yra gilesnis bendravimo ryšys¹⁸³. Todėl, galima teigti, kad automatiškai priskirti tokius kontaktus prie draugų tradicinės sampratos ir taip konstatuoti šališkumą būtų neteisinga.

Tačiau kaip ir bet kurioje srityje teisėjas turi laikytis tinkamo elgesio taisyklių, todėl atidžiai vertinti, ar jo elgesys nediskredituoja teismų sistemos, ir pranešti apie artimus santykius su byloje dalyvaujančiu advokatu kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims. Teisėjas neturėtų užmegzti santykių, kurie gali būti suvokiami kaip galintys daryti įtaką

¹⁸⁰ SHEAR, B. *The Legal Definition of a Facebook Friend*, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.shearlaw.com/the-legal-definition-of-a-facebook-friend/>>.

¹⁸¹ *Urban dictionary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Facebook%20%27friends%27>>.

¹⁸² 2019 m. Global Judicial Integrity Network. Non-binding guidelines on the use of social media by judges [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/social_media_guidelines/social_media_guidelines_final.pdf>, p. 6.

¹⁸³ 2019 m. lapkričio mėn. Ceeli institute report. Practical guidelines on use of social media by judges: Central and Eastern European context [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2019/11/CEELI-Institute_SoMe_Judges_GuidelinesNov2019_1.pdf>, p. 16.

teismų sprendimams, ar sukurti įspūdį, kad kita šalis yra ypatingoje padėtyje siekiant paveikti teisėją¹⁸⁴. Sutiktina, kad, kaip ir kiekvienoje srityje, teisėjas turi elgtis atidžiai tam, kad nebūtų pakenkta jo nepriklausomumui ir nešališkumui. CEELI instituto gairės nurodo, kad teisėjai turi būti atsargūs rinkdamiesi socialinių tinklų „draugus“. Daugeliu atveju teisėjai neturi būti draugai su teisininkais, kurie reguliariai pasirodo teisme prieš tą teisėją. O jei tokia draugystė egzistuoja, patartina ją atskleisti¹⁸⁵. Protinga teisėjams laikytis atsargumo ir atidumo, kai kuria internetines draugystes ir/arba priima „draugų“ kvietimus¹⁸⁶. Bangaloro teisėjų elgesio principai taip pat numato, kad teisėjas turi būti protingas tam, kad išvengtų pasikartojančių kontaktų su advokatu, dalyvaujančiu su teisėju konkrečioje byloje, jei tai galėtų sukelti pagrįstą suvokimą, kad teisėją ir advokatą sieja artimi asmeniniai santykiai¹⁸⁷. Teisėjas paprastai neturėtų dalyvauti bylose, susijusiose su advokatu, su kuriuo jis socialiai ar romantiškai bendrauja, nebent advokato pasirodymas yra grynai formalus ar kitaip paviešintas¹⁸⁸. Sutiktina, kad teisėjas turi atidžiai rinktis draugus socialinėje erdvėje, o siekiant visiško sąžiningumo, atskleisti bet kokius įtarimą keliančius ryšius byloje dalyvaujantiems asmenims. Tačiau nepritartina tam, kad advokato reguliarus dalyvavimas teisėjo nagrinėjamos byloje yra pagrindas drausti jų „draugystę“ socialiniuose tinkluose. Priešingu atveju uždraudžiant tokią „draugystę“ būtų pritarta nuomonei, kad ji prilygsta tradiciškai suprantamai draugystės sampratai. Tačiau neneigiama, jog tokiu atveju teisėjas turi atidžiau įsivertinti savo nešališkumą nagrinėjant bylą.

Jungtinėse Amerikos Valstijose dėl teisėjų socialinių tinklų naudojimo yra priimta nemažai Profesinės etikos komitetų patariamųjų etikos nuomonių. Šios nuomonės skiriasi priklausomai nuo valstijų, kuriose yra priimtos. Tačiau visas nuomones galima suskirstyti į

¹⁸⁴ 2018 m. lapkričio 5–7 d. Global Judicial Integrity Network. Use of Social Media by Judges [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.venice.coe.int/files/un_social_media/unodc.pdf>, p. 15.

¹⁸⁵ 2019 m. lapkričio mėn. Ceeli institute report. Practical guidelines on use of social media by judges: Central and Eastern European context [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2019/11/CEELI-Institute_SoMe_Judges_GuidelinesNov2019_1.pdf>, p. 16.

¹⁸⁶ 2019 m. Global Judicial Integrity Network. Non-binding guidelines on the use of social media by judges [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/social_media_guidelines/social_media_guidelines_final.pdf, p. 6.

¹⁸⁷ 2002 m. Hagoje priimti teismų pirmininkų posėdyje Taikos rūmuose Bangaloro teisėjų elgesio principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>.

¹⁸⁸ 2007 m. rugsėjo mėn. Judicial Integrity Group Commentary on the Bangalore principles of judicial conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/documents/nigeria/publications/Otherpublications/Commentry_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf>, p. 94.

tris grupes: griežto požiūrio, nuosaikaus požiūrio ir liberalaus požiūrio¹⁸⁹. Dauguma ši klausimą nagrinėjančių valstijų laikosi požiūrio, jog teisėjas gali naudotis socialiniais tinklais, tačiau tai reikia daryti atsargiai, išskyrus pačią griežčiausią valstiją Floridą, kur vien buvimas Facebook „draugu“ su advokatu reiškia automatišką teisėjo nušalinimą nuo bylos¹⁹⁰. Tokiu atveju vien advokato turėjimas socialinio tinklo kontaktų sąrašė sukuria prezumpciją, jog toks asmuo gali paveikti teisėjo priimamus sprendimus.

Pirmajai grupei, kuri laikosi griežto požiūrio, priklauso jau minėtoji Florida, taip pat Oklahoma ir Masačusetsas. Jose draudžiama teisėjui susisiekti su žmonėmis, kurie gali pasirodyti jo teismo salėje, per Facebook ar LinkedIn¹⁹¹. Pavyzdžiui, Floridos Teisėjų Etikos Patariamasis Komitetas nuomonėje griežtai nurodė, kad teisėjas negali pridėti advokato kaip „draugo“ socialiniame tinkle, ir neleidžiama advokatams įtraukti teisėją kaip „draugą“. Komitetas mano, kad advokatų, kurie gali pasirodyti kaip teisėjo „draugai“ socialiniame tinkle, buvimas gali sukelti pagrįstą teisinį įspūdį, kad šie teisėjo „draugai“ yra ypatingoje padėtyje ir gali daryti įtaką teisėjui. Šiuo atveju svarbiausia yra ne faktas, ar gali būti daroma įtaka teisėjui, bet tokio įspūdžio sukūrimas¹⁹². Tai reiškia, jog šioje nuomonėje laikomasi pozicijos, kad socialinių tinklų „draugystė“ prilyginama tradiciškai suprantamai draugystei.

Tačiau Komiteto mažumos nuomonė išsiskyrė aiškinant, kad terminas „draugas“ socialiniuose tinkluose reiškia tik asmenį, esantį kontaktų sąrašė ar pažįstamą, ir toks ryšys nereiškia, jog asmuo yra draugas tradicine prasme¹⁹³. Būtent mažumos nuomonė buvo plačiai priimta ne tik Floridos, bet ir kitų valstijų teismuose. Floridos Aukščiausiasis Teismas byloje *Herssein ir Herssein, P. A. advokatų kontora prieš United Services Automobile Ass'n* nurodė, kad Facebook „draugystės“ buvimas nėra pakankamas pagrindas nušalinti teisėją¹⁹⁴. Kitos valstijos byloje *Williams prieš Scribd Inc.* Kalifornijos pietinės apygardos teismas pastebėjo, kad terminas „draugas“ mažiau reiškia elektroninėje erdvėje nei draugas kaimynystėje,

¹⁸⁹ SINGH, Shazia. Friend Request Denied: Judicial Ethics And Social Media. *Journal of Law, Technology & the Internet*, 2016, t. 7.

¹⁹⁰ BROWNING, John G. Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media. *University of Miami Law Review*, 2015, t. 68(487), p. 510.

¹⁹¹ SINGH, Shazia. Friend Request Denied: Judicial Ethics And Social Media. *Journal of Law, Technology & the Internet*, 2016, t. 7, p. 158.

¹⁹² Florida Supreme Court. Judicial Ethics Advisory Committee. Opinion Number 2009-20, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jud6.org/LegalCommunity/LegalPractice/opinions/jecopinions/2009/2009-20.html>>.

¹⁹³ *Ibidem*.

¹⁹⁴ Floridos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. lapkričio 15 d. sprendimas byloje *Law offices of Herssein and Herssein, P. A., etc., et al. prieš United Services Automobile Association*, Nr. SC17-1848.

darbovietėje, mokyklos kieme ar bet kur kitur, kur žmonės bendrauja kaip tikri žmonės¹⁹⁵. Manytina, kad Komiteto mažumos nuomonė tiksliau atspindi nagrinėtą „draugystės“ sampratą socialiniuose tinkluose ir pagrįstai nesuvaržo teisėjo laisvės socialinių tinklų sferoje. Abejotina prezumpcija, kad asmuo, tik esantis „draugu“ sąraše, galėtų daryti įtaką teisėjui. Žinant socialinių tinklų esmę nebūtų protinga automatiškai tvirtinti, kad tokie asmenys yra pažįstami, o teigiant, kad teisėjui toks asmuo gali daryti įtaką, būtų iškreipta socialinio tinklo „draugo“ sąvoka ir pernelyg griežtai apribojamas teisėjo asmeninis gyvenimas.

Visos šios grupės nuomonės išreiškia griežtą požiūrį į teisėjo ir advokato kaip „draugų“ statusą socialiniame tinkle. Šis požiūris grindžiamas tuo, kad vien tokio statuso buvimas gali sukelti abejonių, ar advokatas nedarys teisėjui neteisėto spaudimo priimant sprendimą, ir tai yra pagrindas nušalinti teisėją nuo bylos nagrinėjimo.

Vis dėlto manytina, kad toks požiūris per griežtas. Pirma, vien tik „draugo“ statuso faktas nepatvirtina, kad teisėją ir advokatą sieja artimi santykiai ir ar teisėjas yra šališkas nesant kitų teisėjo suinteresuotumą pagrindžiančių įrodymų. Kaip minėta, „draugo“ statusas socialiniame tinkle neturėtų būti suprantamas kaip draugystė tradicine prasme. Antra, problema iškyla aiškinantis, kaip teisėjas turi žinoti, kuris advokatas gali dalyvauti jo bylos nagrinėjime. Ši taisyklė užkrauna per didelę našta teisėjams¹⁹⁶. Būtų neprotinga iš teisėjo reikalauti, kad jis žinotų, ar tam tikras advokatas gali ateityje dalyvauti jo nagrinėjamoje byloje. Todėl toks draudimas iš tikrųjų reiškia, kad teisėjas negali turėti „draugų“ sąraše jokio advokato. Manytina, kad ši griežtoji pozicija nėra tinkama, nes teisėjo ir advokato buvimas „draugais“ savaime nesukuria įspūdžio dėl tokiam teisėjui galimo spaudimo iš advokato pusės ir kad tokie asmenys palaiko artimus asmeninius ryšius. Be to, draudimas teisėjui turėti „draugų“ sąraše advokatus pernelyg apriboja teisėjo asmeninio gyvenimo laisvę be pakankamai tai pagrindžiančios priežasties.

Nuosaikešnis požiūris įtvirtintas Kalifornijoje, Arizonoje, Jutoje, Teksase, Šiaurės Karolinoje. Čia laikomasi nuomonės, kad ribojamas tik advokatų, kurie turi nagrinėjamas bylas tuose teismuose, kaip „draugų“ turėjimas socialiniame tinkle¹⁹⁷. Pavyzdžiui, Kalifornijoje leidžiama teisėjams turėti „draugų“ advokatų, kurie gali pasirodyti prieš teisėją

¹⁹⁵ BROWNING, John G. Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media. *University of Miami Law Review*, 2015, t. 68(487), p. 491.

¹⁹⁶ SINGH, Shaziah. Friend Request Denied: Judicial Ethics And Social Media. *Journal of Law, Technology & the Internet*, 2016, t. 7, p. 171.

¹⁹⁷ *Ibidem*, p. 160.

teisme, bet teisėjas turi atskleisti esantį ryšį socialiniame tinkle ir atsisakyti „draugų“ statuso, kai toks advokatas dalyvauja teisėjo nagrinėjamoje byloje. Nuomonėje nurodoma keletas faktorių, pagal kuriuos nusprendžiama, ar leidžiama teisėjui bendrauti su advokatu (turėti jį „draugų“ sąraše). Pirma, žiūrima į socialinio tinklo esmę. Kuo asmeniškėnis socialinis tinklo pobūdis, tuo didesnė tikimybė, kad įtraukus advokatą bus sukurtas įspūdis, jog advokatas turės specialią įtaką teisėjui, ar bus abejojama teisėjo galimybe elgtis nešališkai. Antra, draugų skaičius. Kuo daugiau draugų turi teisėjas socialiniame tinkle, tuo mažesnė tikimybė, kad kažkas galėtų manyti, jog bet kuris atskiras draugas gali paveikti teisėją. Trečia, atsižvelgiama į teisėjo praktiką nustatant, ką jis įtraukia į „draugus“. Jei teisėjas įtraukia kuo daugiau prašančiųjų, tuo mažesnė tikimybė, jog bet kuris vienas asmuo yra ypatingoje padėtyje siekiant paveikti teisėją. Paskutinis faktorius, į kurį atsižvelgiama, kaip dažnai advokatas pasirodo prieš teisėją teisme. Jei tikimybė, kad advokatas pasirodys prieš teisėją teisme maža, tuo labiau tikėtina, kad toks „draugų“ ryšys yra leidžiamas¹⁹⁸. Šie nurodyti kriterijai aiškiai nurodo, kada teisėjams ir advokatams turėtų būti leista būti „draugais“ socialiniame tinkle, o kada tai gali būti teisėjo šališkumo pavojus.

Manytina, kad šie kriterijai turėtų būti svarbūs vertinant nušalinimo pagrindo pagrįstumą. Siekiant apsaugoti teisėjo asmeninio gyvenimo laisvę ir netaikyti nepagrįstų suvaržymų, tikslingiau būtų svarstyti tokio teisėjo nušalinimo klausimą byloje, o ne „draugų“ statuso atsisakymą.

Nors nuosaikaus požiūrio besilaikančios valstijos vien tik Facebook „draugystės“ fakto nelaiko savaime teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo pažeidimu, tačiau išsiaiškinus socialių tinklų „draugystės“ sampratą, net ir tai, kad teisėjas ir advokatas, tuo metu dalyvaujantis to teisėjo nagrinėjamoje byloje, yra Facebook „draugai“ negali reikšti, jog toks advokatas gali daryti įtaką teisėjui ar sukurti teisėjo suinteresuotumo įspūdį. Net ir tokiu atveju tai neįrodo, kad teisėją ir advokatą sieja artimi ryšiai ir jie yra ne tik vienas kito socialinio tinklo kontaktų sąraše, bet ir palaiko tokius santykius, dėl kurių teisėjas, nagrinėjantis bylą, gali būti šališkas.

Be to, suprantant „draugystės“ socialiniame tinkle sampratą toks teisėjas ir advokatas gali net nežinoti, kad yra vienas kito kontaktų sąraše. O tai dar labiau paneigia nuosaikaus požiūrio besilaikančių valstijų išvadą, kad teisėjo ir advokato, tuo metu dalyvaujančio teisėjo

¹⁹⁸ *Ibidem*, p. 161.

nagrinėjamoje byloje, „draugystė“ socialiniuose tinkluose savaime reiškia teisėjo šališkumą byloje.

Amerikos advokatų asociacija priėmė nuomonę dėl teisėjų socialinių tinklų naudojimo¹⁹⁹. Joje teigiama, kad teisėjas turi atskleisti informaciją, kurią laiko šalims ar advokatui svarbia svarstant galimą jo nušalinimą, net jei teisėjas mano, kad nėra pagrindo nušalinimui. Tačiau nereikalaujama, kad teisėjas ieškotų visų jo „draugų“ sąraše esančių asmenų, jei teisėjas konkrečiai nežino tokių susijusių ryšių, kurie sukeltų realią problemą santykiuose su asmeniu²⁰⁰. Vadinasi, jei tarp teisėjo ir advokato vyksta tam tikras bendravimas socialiniuose tinkluose, teisėjas privalo atskleisti šią informaciją net jei mano, kad nešališkumo principas nebus pažeistas. Sutiktina, kad tokia pareiga galima tik tada, kai teisėjas pats žino, jog byloje dalyvaujantis advokatas yra jo „draugų“ sąraše. Priešingu atveju kiekvieną kartą tam tikram advokatui dalyvaujant byloje dirbtinis tikrinimas, ar toks advokatas nėra teisėjo kontaktų sąraše, būtų beprasmis, nes tai tik parodo, kad teisėjas ir advokatas nepalaiko artimų santykių ir nėra pagrindo abejoti teisėjo nešališkumu.

Siekiant nustatyti teisėjo suinteresuotumą byloje reikia vertinti daugiau reikšmingų faktų. Tokio požiūrio laikosi liberalios pozicijos valstijos (Merilandas, Niujorkas, Kentukis, Ohajas, Pietų Karolina, Džordžija, Tenesis)²⁰¹. Pavyzdžiui, Kentukyje Teisėjų Etikos Komitetas į klausimą, ar teisėjas gali būti „draugu“ socialiniuose tinkluose su advokatu, atsakė teigiamai. Nors socialiniai tinklai gali nurodyti tam tikrus dalyvius kaip „draugus“, Komiteto nuomone, toks įtraukimas savaime nereiškia, kad pagrįstai sukeliamas įspūdis kitiems, jog tokie asmenys yra ypatingoje situacijoje siekiant paveikti teisėją. Be abejo, teisėjai turi daug neteisminių ryšių su advokatais ar kitais asmenimis. Šie santykiai gali būti nuo pažinties iki artimos draugystės ar net santuokos. Ne visi šie santykiai reikalauja teisėjo nusišalinimo nuo bylos²⁰². Čia atsispindi požiūris, kad „draugystė“ socialiniuose tinkluose nebūtinai reiškia artimus tarpusavio santykius, o kiekvienu konkrečiu atveju reikia žiūrėti faktines aplinkybes. Tai patvirtina šiame darbe išdėstyta nuomonė, kad kiekvienu konkrečiu atveju reikia vertinti tai, ar tarp advokato ir teisėjo susiklostę ryšiai yra tokie, kurie gali

¹⁹⁹American Bar Association. Formal Opinion 462, February 21, 2013. Judge's Use of Electronic Social Networking Media [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/formal_opinion_462.authcheckdam.pdf>.

²⁰⁰*Ibidem*.

²⁰¹*Ibidem*, p. 166.

²⁰²Ethics Committee of the Kentucky Judiciary. Formal judicial ethics opinion JE-119, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <https://kycourts.gov/commissionscommittees/JEC/JEC_Opinions/JE_119.pdf>.

pakenkti tinkamam bylos išsprendimui. Tik taip bus galima išsiaiškinti, ar byloje yra pakankamas pagrindas teisėjo suinteresuotumui ir galimam nušalinimui.

Manytina, kad liberalus požiūris yra tinkamiausiai atspindintis socialinių tinklų kuriamus santykius. Kaip nustatyta, vien tik advokato turėjimas „draugų“ sąraše nereiškia, jog tokie asmenys realybėje yra draugai, pažįstami, artimai bendrauja, yra kada nors susitikę ar palaiko bet kokius kitus artimus santykius. Todėl vien tik „draugystės“ faktas nereiškia, kad teisėjas bus suinteresuotas priimti tokiam advokatui palankų sprendimą. Remiantis tik „draugystės“ faktu, teisėjo nušalinimas nebūtų tikslingas ar pagrįstas. Siekiant nušalinti teisėją reikėtų įrodyti kitus faktorius, rodančius aktyvų bendravimą ir teisėjo šališkumą (pavyzdžiui, advokato įrašų socialiniame tinkle komentavimas, „patinka” mygtuko paspaudimas ant įkeliamų nuotraukų, skelbiamų įrašų).

Analizuojant socialinių tinklų įtaką teisėjo nešališkumo atžvilgiu, siūloma atskirti Facebook ir LinkedIn socialinius tinklus. Facebook socialinis tinklas skirtas labiau šeimai ir draugams, o LinkedIn yra profesinis socialinis tinklas, kuriame teisėjas neturėtų būti ribojamas siekdamas su kuo nors susijungti (angl., *linked*). Teisėjui palaikant ryšį per LinkedIn su advokatais, teisėsaugos pareigūnais ar socialiniais darbuotojais yra mažiau galimybių kam nors abejoti teisėjo nešališkumu²⁰³. Tai paaiškinama tuo, kad LinkedIn platforma labiau grindžiama profesiniais, o ne asmeniniais santykiais, o tai sumažina teisėjo šališkumo galimybę byloje. Vienintelis pavojus tokiu atveju gali būti rekomendacijos per LinkedIn. Rekomenduojant advokatą per šį socialinį tinklą teisėjas naudoja savo galią, siekdamas pagerinti asmeninius ir ekonominius to advokato interesus²⁰⁴. Tokie atvejai neturėtų būti toleruotini. Tačiau teisėjams turi būti leidžiama rekomenduoti advokatus, kurie dirbo jiems²⁰⁵. Tačiau Masačusetse (griežtojo požiūrio valstija) laikomasi priešingos nuomonės. Teigiama, kad teisėjas, kuris naudojasi LinkedIn socialiniu tinklu, neturėtų palaikyti ryšio su advokatu, kuris, pagrįstai tikėtina, gali pasirodyti teisme prieš tą teisėją²⁰⁶. Tai reiškia, kad Masačusetas netaiko skirtingų taisyklių LinkedIn socialiniam tinklui, todėl griežtasis požiūris taikomas nepriklausomai nuo socialinio tinklo pobūdžio.

²⁰³ SINGH, Shaziah. Friend Request Denied: Judicial Ethics And Social Media. *Journal of Law, Technology & the Internet*, 2016, t. 7, p. 173.

²⁰⁴ *Ibidem*.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ Massachusetts Supreme Judicial Court. CJE Opinion No. 2016-08, 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.mass.gov/opinion/cje-opinion-no-2016-08>>.

Manytina, kad nėra tikslinga išskirti Facebook ir LinkedIn ir šiems socialiniams tinklams taikyti skirtingas taisykles. Nors LinkedIn platforma labiau grįsta profesiniais santykiais, kurie kelia mažesnę abejonę dėl teisėjo šališkumo, tačiau šiame darbe laikomasi nuomonės, kad tinkamiausias požiūris yra leidimas teisėjams ir advokatams būti „draugais“ socialiniame tinkle, net jei advokatas dalyvauja byloje, kurią nagrinėja šis teisėjas. Todėl tiek Facebook, tiek LinkedIn ar kituose socialiniuose tinkluose teisėjai gali turėti „draugų“ sąrašė advokatus nepriklausomai nuo socialinio tinklo pobūdžio, kadangi lemiamas faktorius yra bendravimo intensyvumas ir pobūdis.

Taigi, išanalizavus tarptautinius ir užsienio valstybių teisės šaltinius, matoma tendencija teisėjo naudojimąsi socialinių tinklų platformomis laikyti jo asmeniniu pasirinkimu, bet laikantis tam tikrų elgesio taisyklių. Vien tai, kad teisėjas ir advokatas, dalyvaujantis byloje, yra „draugai“ socialiniuose tinkluose savaime nesukelia proceso šališkumo problemos, tai aiškinant specifine „draugo“ reikšme socialiniuose tinkluose.

3.2. Lietuvos teisės apžvalga

Lietuvos nacionalinėje teisėje dėl teisėjų socialinių tinklų naudojimo bei elgesio teisėjui ir dalyvaujančiam byloje advokatui esant „draugu“ nėra priimta jokių privalomų ar net neįpareigojančių specifinių teisės aktų. Todėl, pirmiausia, tenka remtis bendraisiais nacionaliniais teisės šaltiniais.

Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekse nėra išskirti reikalavimai dėl teisėjo naudojimosi socialiniais tinklais. Teisėjams nustatyta pareiga neprisiimti įsipareigojimų ar nesiimti veiklos, kuri trukdys tinkamai atlikti teisėjo pareigas ar apribos jo, kaip teisėjo, veiksmus²⁰⁷. Tačiau, kaip anksčiau konstatuota šiame darbe, naudojimasis socialiniais tinklais savaime nekeltų grėsmės tinkamam teisėjo pareigų vykdymui. Priešingai, tai leidžia suprasti teisėjui dabartinėje visuomenėje vykstančius procesus ir taip priimti teisingus sprendimus. Todėl draudimas teisėjui naudotis socialiniais tinklais būtų ne tik ne naudingas, bet ir galėtų sukelti žalingas pasekmes visuomenėje.

Veikla socialiniuose tinkluose turėtų būti vertinama kaip ir bet kuri kita veikla vykdanč neteismines funkcijas. Šiuo atveju būtų tikslinga palyginti nagrinėjamą situaciją su veikla, kai teisėją ir byloje dalyvaujantį asmenį sieja pavaldumo santykiai dirbant toje pačioje

²⁰⁷ Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu, Nr. 12 P-8.

universiteto katedroje. Pasisakydamas dėl teisėjo ir vienos iš šalių subordinacinių ryšių LAT yra nurodęs, kad darbas vienoje katedroje, kurioje yra nedidelis žmonių kolektyvas, kai vienas asmuo yra lektorius, o kitas – katedros vedėjas, atliekantis administracines pareigas mokymo įstaigoje, byloje dalyvaujančio asmens gali būti vertinamas kaip aplinkybė, kelianti abejonių dėl teisėjo nešališkumo²⁰⁸. Tai paaiškinama tuo, kad esant subordinaciniams santykiams kyla grėsmė, jog teisėjas gali būti spaudžiamas priimti tam tikrus sprendimus byloje, o to nepadarius būtų taikomos atitinkamos neigiamos pasekmės jo darbui universitete. Tačiau teismas taip pat pažymėjo, kad jei asmenų nesieja pavaldumo santykiai, tokiu atveju nėra jokių realių faktų, kurie keltų abejonių dėl teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo.

Vadinasi, vienas iš svarbių kriterijų vertinant, ar galimas teisėjo nušalinimas ar nusišalinimas byloje, yra subordinaciniai santykiai, siejantys teisėją ir advokatą, dalyvaujantį byloje. Analizuojant santykius socialiniuose tinkluose negalima teigti, jog tokius asmenis sieja pavaldumo ryšiai ar savaime susiklosto aplinkybės, kurios sukelia galimybes daryti teisėjui spaudimą ir grasinti neigiamomis pasekmėmis, jei nebus priimtas norimas sprendimas. Priešingai, su kontaktų sąrašuose esančiais asmenimis galima nebendrauti ar net jų nepažinoti. Todėl, galima teigti, jog remiantis Lietuvos nacionaline teise dalyvavimas socialiniuose tinkluose nėra savaime draudžiamas, nesukuria galimybes daryti teisėjui įtaką, jei teisėjas elgiasi atidžiai ir rūpestingai kaip ir turi elgtis bet kurios kitos veiklos atveju.

Tačiau nors teisėjui ir turėtų būti leidžiama naudotis socialiniais tinklais, praktikoje gali susiklostyti situacijos, kai teisėjas ir byloje dalyvaujantis advokatas yra „draugai“ socialiniame tinkle. Be to, jie gali būti ne tik „draugai“ kontaktų sąrašė, bet ir aktyviai ten bendrauti, komentuoti vienas kito įrašus ar nuotraukas. Tokiu atveju byloje dalyvaujančiam asmeniui gali susidaryti įspūdis, kad nėra užtikrinama jo teisė į teisingą ir sąžiningą teismo procesą.

Lietuvos Respublikos teisėjų elgesio kodekse numatyta, kad teisėjas privalo nusišalinti nuo bylos nagrinėjimo, jeigu yra interesų konfliktas arba turima informacijos, jog privataus pobūdžio aplinkybės gali pakenkti bylos nagrinėjimui. Be to, teisėjas turi vengti bet kokios neteisėtos pašalinės įtakos, kuri gali paveikti sprendimų priėmimą, netoleruoti neteisėto kišimosi į teisingumo vykdymą bei imtis priemonių tokiai veiklai nutraukti²⁰⁹. Nors tai ir neatsako į klausimą, ar vien „draugų“ advokatų turėjimas socialinių tinklų kontaktų sąrašė

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 17 d. nutartis *civilinėje byloje, Nr. 3K-3-268/2010*.

²⁰⁹ Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu, Nr. 12 P-8.

gali kelti problemų, tačiau tokiu atveju teisėjas taip pat turi išlikti dėmesingas, atidus ir neleisti, jog privataus gyvenimo aplinkybės ar išorinis spaudimas darytų įtaką priimamiems sprendimams.

Teisėjų garbės teismas savo praktikoje yra nurodęs, kad vien ta aplinkybė, kad asmuo paskirtas teisėju, savaime nereiškia, kad jis apskritai turi nutraukti bet kokius asmeninius santykius su jam pažįstamais advokatais ar kitais teisininkais. Svarbu, kad šie santykiai neduotų pagrindo manyti, jog tokie asmenys gali daryti įtaką teisėjui ar kitaip naudotis jo palankumu²¹⁰. Teisėjas turi įsivertinti tai, ar jis gali būti nešališkas, ar jo esami santykiai su advokatu ar kitu teisininku byloje yra tokie, kurie gali paveikti teisėjo priimamus sprendimus, ir kaip tokia situacija atrodytų iš šalies objektyviam stebėtojui. Šis aiškinimas turėtų būti taikomas ir bendravimo per socialinius tinklus atveju. Jei teisėjas mato, jog tokie socialiniai ryšiai gali kelti pavojų jo nešališkumui, jis privalo atskleisti šias aplinkybes byloje dalyvaujantiems asmenims ir nusišalinti.

CPK 64 str. nurodo, kad teisėjas negali dalyvauti nagrinėjant bylą ir turi būti nušalinamas, jeigu jis pats tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuotas bylos baigtimi arba yra kitokių aplinkybių, kurios kelia abejonių dėl jo nešališkumo. Ši norma turėtų būti taikoma kaip paskutinė priemonė, kadangi teisėjas pirmiausia turi pareigą pats nusišalinti, jei mato tam pagrindą. Svarbu tai, kad minėta norma nušalinimo pagrindu laiko ne tik tiesioginį suinteresuotumą bylos baigtimi, bet ir netiesioginį. CPK 65 str. nurodo absoliučius nušalinimo pagrindus, tai reiškia, kad esant bent vienam iš šių pagrindų teisėjas privalo būti nušalintas nuo bylos nagrinėjimo²¹¹. Svarbu paminėti ir tai, kad nurodytas privalomų nušalinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis. Tačiau į šį sąrašą nepatenka situacija, kai teisėją ir advokatą sieja artimi ar draugiški santykiai. Todėl tokiu atveju tektų remtis CPK 66 str., kuriame nurodyta, kad be CPK 65 straipsnyje numatytų pagrindų, teisėjas privalo nusišalinti nuo bylos nagrinėjimo arba jam gali būti pareikštas nušalinimas ir kitais atvejais, jeigu yra aplinkybių, kurios kelia abejonių dėl jo nešališkumo. Taigi, tai reiškia, kad kai teisėją ir advokatą sieja draugiški ir artimi santykiai, norint nušalinti teisėją nuo bylos nagrinėjimo reikia įrodyti draugiškus santykius ir kad tai kelia abejonių teisėjo nešališkumu.

²¹⁰ Teisėjų garbės teismas. 2016 m. liepos 11 d. sprendimas, Nr. 21P-2.

²¹¹ VALANČIUS, Virgilijus, *et. al.* Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. 1 dalis. Bendrosios nuostatos. T. I. Vilnius: Justitia, 2004, p. 188.

Lietuvių kalbos žodynas terminą draugas apibrėžia taip: asmuo, su kuriuo palaikomi artimi, pasitikėjimu, meile pagrįsti santykiai²¹². Tačiau, kaip jau nustatyta ankstesnėje šio darbo dalyje, socialiniuose tinkluose naudojama „draugo“ sąvoka neturėtų būti suprantama tradicine prasme. Tokie asmenys, apibūdinami kaip „draugai“, realiame gyvenime gali būti tik pažįstami ar net nė karto nesusitikę. Todėl jų santykius priskirti kaip artimus, grįstus pasitikėjimu ar meile, nebūtų teisinga.

Teisėjų etikos ir drausmės komisija nurodo, kad virtualiame pasaulyje reikšmė „draugas“ įgijo kitokią prasmę nei iki atsirandant socialiniams tinklams. Šiuolaikiniame pasaulyje jis gali reikšti ir bet kokį kontaktą/pažintį, o draugų ratas gali itin sparčiai plėstis, kai vartotojai siunčia užklausas. Atsižvelgiant į tai, Komisija rekomenduoja itin atidžiai vertinti „draugus“ socialiniuose tinkluose, visiškai atsiriboti nuo „draugų“ su kriminaline praeitimi, neviešinti informacijos, kuri galėtų diskredituoti tiek patį teisėją, tiek atstovaujamą teismą ar teismų sistemą, nebendrauti socialiniuose tinkluose su bylos šalimis. Komisija pažymi, kad „draugų“ ratas socialiniame profilyje, bendravimo aktyvumas bei turinys neturi sudaryti prielaidų abejoti teisėjo šališkumu vykdant teisingumą ir nepažeisti teisėjo etikos reikalavimų²¹³. Kaip matyti, Teisėjų etikos ir drausmės komisija pritaria kai kuriose valstybėse ir šiame darbe išdėstytai nuomonei, kad „draugo“ sąvoka socialiniame tinkle neturėtų būti suprantama tradicine prasme. Vis dėlto nustatoma pareiga teisėjams prižiūrėti savo „draugų“ sąrašą socialiniuose tinkluose, patiems elgtis rūpestingai, kad nekiltų abejonių teisėjo nešališkumu ir nepriklausomumu. Nors Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nagrinėjama situacija susiklostė baudžiamojoje byloje, galima teigti, kad šis vertinimas turėtų būti taikomas ir civilinėse bylose.

Taigi, Lietuvos nacionalinėje teisėje Facebook ar kitų socialinių tinklų kontaktų sąrašė esantis asmuo, apibūdinamas kaip „draugas“, neturėtų būti laikomas draugu tradicine visuomenėje nusistovėjusia prasme. Todėl išsiaiškinus, jog teisėjas ir advokatas yra „draugai“ socialiniame tinkle, negalima automatiškai daryti prielaidos, jog tokia „draugystė“ yra pakankamas nušalinimo pagrindas.

Tačiau aptartas Teisėjų etikos ir drausmės komisijos išaiškinimas neatsako į klausimą, ar taip pat situacija turėtų būti traktuojama, kai teisėjas ir advokatas aktyviai reaguoja vienas

²¹² Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=nepriklausomas&lns=-1&les=-1>>.

²¹³ Teisėjų etikos ir drausmės komisija. *2019 m. sausio 14 d. sprendimas, Nr. 18P.*

į kito veiklą socialiniame tinkle (pavyzdžiui, reaguoja į įkeliamas nuotraukas, komentuoja įrašus), o yra ne tik pasyvūs „draugai“.

Manytina, kad aktyvus santykių palaikymas socialiniame tinkle gali rodyti teisėjo suinteresuotumą byloje bei būti pakankamas teisėjo nušalinimo ar nusišalinimo pagrindas. Nagrinėjamu klausimu Lietuvoje nėra priimta ne tik nacionalinio teisės akto, nurodančio kaip elgtis tokiu atveju, bet ir nesuformuotos teismų praktikos civilinėse bylose.

Šiuo atveju yra priimta tik LVAT 2018 m. liepos 5 d. nutartis, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl teisėjai pareikšto nušalinimo tuo pagrindu, kad iš viešai socialiniame tinkle Facebook prieinamos informacijos matyti, jog teisėja palaiko draugiškus ryšius su advokate, komentuoja viena kitos įrašus. Teisėjų kolegija nusprendė, kad situacija, kai iš viešai prieinamų duomenų matyti, jog bylą nagrinėjusi teisėja ir pareiškėjo atstovė pagal pavedimą aktyviai bendrauja socialiniame tinkle, objektyviu aspektu gali kelti abejonių dėl teisėjo nešališkumo. Todėl teisėjų kolegija sprendė, kad atsakovui aplinkybė dėl teisėjos ir pareiškėjo atstovės draugiškų ryšių galėjo kelti abejonių dėl teisėjos nešališkumo²¹⁴. Sutiktina, kad įrašų komentavimas ar kitoks aktyvus ryšių palaikymas socialiniame tinkle gali sukelti prielaidas dėl teisėjo ir advokato artimo bendravimo laipsnio. Išoriniam stebėtojui tai gali atrodyti kaip teisėjo palankumas byloje dalyvaujančiam advokatui. Todėl tokiu atveju nušalinimas būtų pagrįstas.

Taigi, galima teigti, kad LVAT laikosi nuomonės, jog teisėjo ir advokato aktyvus bendravimas socialiniame tinkle gali kelti abejonių dėl teisėjo nešališkumo. Manytina, jog panašus aiškinimas turėtų būti taikomas ir civilinėse bylose. Facebook funkcija „patinka“ gali būti apibūdinta kaip simpatija, prisirišimas ar pritarimas įrašui, komentarui, nuotraukai, vaizdo įrašui, profiliui, programai ar kitiems Facebook komponentams²¹⁵. Todėl toks veiksmas sukelia pagrįstą abejonių nešališkam stebėtojui sąžiningu teismo procesu. Teisėjo aktyvų bendravimą su advokatu socialiniame tinkle gali rodyti ir kitokie veiksmai, pavyzdžiui, vienas kito įrašų komentavimas. Tokios nuomonės laikomasi ir Šiaurės Karolinoje nagrinėtoje byloje. Teisėjas B. Carlton Terry Jr. buvo Facebook draugu su byloje dalyvaujančiu advokatu, komentavo vienas kito įrašus. Teisėjas gavo papeikimą nurodant,

²¹⁴ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018 m. liepos 5 d. nutartis administracinėje byloje, Nr. eA-854-602/2018.

²¹⁵ 2019 m. lapkričio mėn. Ceeli institute report. Practical guidelines on use of social media by judges: Central and Eastern European context [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2019/11/CEELI-Institute_SoMe_Judges_GuidelinesNov2019_-1.pdf>, p. 38.

kad jis palaikė ryšius su byloje dalyvaujančiu advokatu ir savo veiksmais pažeidė Šiaurės Karolinos Teisėjų elgesio kodekso principus²¹⁶. Galima teigti, kad tokie veiksmai demonstruoja teisėjo šališkumą, todėl aktyvus bendravimas socialinėje erdvėje gali rodyti teisėjo ir advokato artimus santykius ar glaudžių ryšių palaikymą ir taip paveikti teisėjo priimamus sprendimus.

Taigi, teisėjams kaip ir kitiems asmenims turėtų būti suteiktas asmeninis pasirinkimas dėl socialinių tinklų naudojimo, tačiau laikantis jų profesijai nustatytų elgesio taisyklių. Lietuva turėtų būti priskirta prie liberalus požiūrio besilaikančių valstybių aiškinant, kad „draugo“ statusas socialiniame tinkle nesukuria prielaidos savaime tokius teisėjo ir advokato ryšius vertinti kaip pažeidžiančius teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principus civiliniame procese nesant kitų tai patvirtinančių įrodymų. Siekiant įrodyti, kad teisėjas yra šališkas, reikia atsižvelgti į papildomus faktorius, kurie rodytų teisėjo ir advokato artimą asmeninį bendravimą (pavyzdžiui, advokato įrašų socialiniame tinkle komentavimas, „patinka“ mygtuko paspaudimas ant įkeliamų nuotraukų, skelbiamų įrašų).

²¹⁶ Before the judicial standards commission. 2009 m. balandžio 1 d. Public reprimand B. Carlton Terry, Jr. District court judge. Judicial district 22, Nr. 08-234.

IŠVADOS

1. Teisėjų nepriklausomumas ir nešališkumas, nors ir nėra tapačios sąvokos, tačiau tarpusavyje yra glaudžiai susiję. Teisėjų nepriklausomumo samprata neturėtų būti suvokiama siaurąja prasme, o šį principą būtina aiškinti kaip nepriklausomumą ne tik nuo valstybinių ar nevalstybinių institucijų, proceso dalyvių, kitų teisėjų, galinčių daryti įtaką, bet ir nuo žiniasklaidos ir visuomenės spaudimo bei pareigą sprendimus priimti vadovaujantis tik įstatymu. Kadangi nešališkumas susijęs su teisėjo vidinių įsitikinimų, interesų konflikto nebuvimu, jam turėtų būti skiriamas toks pat svarbus įstatyminis dėmesys kaip nepriklausomumui. Tam, kad nagrinėtas principas tinkamai veiktų, svarbu užtikrinti teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimą ir įtvirtinti nešališkumo sąvoką įstatyminiu lygiu.

2. Viena iš svarbiausių priemonių teisėjo nepriklausomumui ir nešališkumui procese, įskaitant ir civilinį, užtikrinti yra teisėjo garantijos, kurios išskirtinos taip:

1) Įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija, kuri leidžia teisėjui nagrinėti bylas ir priimti teisingus sprendimus, dėl kurių negali sutrumpėti ar netgi būti panaikinti jo įgaliojimai. Trumpa ir atnaujinama kadencijos trukmė gali kelti grėsmę teisėjo nepriklausomumui. Todėl teisėjo įgaliojimų trukmė turėtų būti tokia, kuri užtikrintų nepriklausomumo principo laikymąsi ir apsaugotų teisėją nuo neobjektyvių sprendimų priėmimo. Vienas iš geriausių šios problemos sprendimų būdų yra kadencijos nustatymas iki pensinio amžiaus. Baigtinis atleidimo iš pareigų sąrašas dar labiau sustiprina šią nepriklausomumo garantiją, tačiau toks sąrašas turėtų būti praplėstas dabartiniu laiku aktualiais klausimais (pavyzdžiui, pilietybės netekimas). Teisėją atleidus iš pareigų, kol neįsiteisėjo apkaltinamasis teismo nuosprendis, tuo pagrindu, jog buvo pažemintas teisėjo vardas, nėra pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, nes atleidimas siejamas ne su nusikalstamos veikos atlikimu, o veiksmais, kurie diskredituoja teisėjo įvaizdį visuomenėje. Net jei ir priimtas teisėjo išteisinamasis nuosprendis, tai nereiškia, kad jo veiksmai negali būti pagrindas atleidimui už teisėjo gero vardo pažeminimą. Nors ši garantija ir plačiai analizuojama, vis dėlto pasitaiko atvejų, kai ji pažeidžiama nepagrįstai pratęsiant teisėjo įgaliojimus. Todėl vienintelis įgaliojimų pratęsimo pagrindas turėtų būti neužbaigtų bylų išnagrinėjimas. Tačiau teisėjui jo įgaliojimų pratęsimo metu neturėtų būti skiriamos naujos dar nenagrinėtos bylos.

2) Teisėjo asmens neliečiamumo garantija, kuri gali būti suprantama kaip apsauga nuo padarinių priėmus neteisingus sprendimus, nes teisėjas gali būti verčiamas asmeniškai atsakyti už priimtus sprendimus tik tada, kai jis veikė nusikalstamai ir sąmoningai siekė taip veikti. Vis dėlto Teismų įstatymas turi būti sukonkretinamas nurodant, kad regreso teisė į teisėją galima tik tuo atveju, kai teisėjas veikė tyčia. Be to, praktika, kai kitos, ne teisminės valdžios, institucijos bando ginti teisėjų asmens neliečiamumo garantijas ir aiškiai išreiškia nepritarimą teisėjų baudžiamajam persekiojimui už byloje priimtus sprendimus, yra gerbtina ir skatintina.

3) Teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantija, užtikrinanti teisę į atlyginimą, kuris negali priklausyti nuo jo sprendžiamų bylų baigties. Tačiau draudimo mažinti teisėjų atlyginimus principas neturėtų būti absoliutus. Toks mažinimas galima tik susiklosčius ypatingai ekonominei padėčiai šalyje, bet nepateisinamas kaip teisėjo drausminė priemonė. Tačiau mažinant teisėjų atlyginimus net ir esant sunkiai ekonominei padėčiai valstybėje, svarbu tai, kad toks sumažinimas būtų taikomas visiems teisėjams vienodai, remiantis nediskriminaciniais kriterijais. Teisėjų atlyginimų mažinimui prilygsta ir tokios situacijos, kai teisėjų atlyginimai, anksčiau atitikę teisėjo statuso ypatumus, yra nedidinti gerėjant ekonominei situacijai valstybėje. Todėl siūlytina įstatymų leidėjui Teismų įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad teisėjų atlyginimai turi būti didinami atsižvelgiant į pragyvenimo lygį Lietuvos Respublikoje. Teisėjų taryba galėtų būti įgaliota teikti motyvuotas pastabas, pasiūlymus įstatymų leidėjui dėl tinkamo teisėjų atlyginimo išlaikymo.

3. Teisėjams kaip ir kitiems asmenims turėtų būti suteiktas asmeninis pasirinkimas dėl socialinių tinklų naudojimo, tačiau laikantis jų profesijai nustatytų elgesio taisyklių. Lietuva turėtų būti priskirta prie liberalus požiūrio besilaikančių valstybių aiškinant, kad „draugo“ statusas socialiniame tinkle nesukuria prielaidos savaimė tokius teisėjo ir advokato ryšius vertinti kaip pažeidžiančius teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principus civiliniame procese nesant kitų tai patvirtinančių įrodymų. Siekiant įrodyti, kad teisėjas yra šališkas, reikia atsižvelgti į papildomus faktorius, kurie rodytų teisėjo ir advokato artimą asmeninį bendravimą (pavyzdžiui, advokato įrašų socialiniame tinkle komentavimas, „patinka“ mygtuko paspaudimas ant įkeliamų nuotraukų, skelbiamų įrašų).

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai

1.1. Tarptautiniai ir ES teisės aktai

- 1) 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987;
- 2) 1966 m. gruodžio 16 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288;
- 3) 1998 m. Europos Tarybos Europos chartija dėl teisėjų statuso [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807473ef>>;
- 4) 1999 m. Tarptautinės teisėjų asociacijos Visuotinė teisėjo chartija [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iaj-uim.org/universal-charter-of-the-judges/>>;
- 5) 2002 m. Hagoje priimti teismų pirmininkų posėdyje Taikos rūmuose Bangaloro teisėjų elgesio principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>;
- 6) Basic Principles of the Independence of the Judiciary, 1985 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>>;
- 7) 1994 m. spalio 13 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms Nr. R(94)12 dėl nepriklausomumo, veiksmingumo ir teisėjų vaidmens [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkkanunteklifi/recR\(94\)12e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkkanunteklifi/recR(94)12e.pdf)>;
- 8) 2001 m. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė nr. 1 Dėl teismų sistemos nepriklausomumo ir teisėjų nenušalinamumo nuo pareigų standartų [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1680747da7>>;
- 9) 2002 m. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonė nr. 3 Dėl profesinio teisėjų elgesio, ypač etikos, teisėjo pareigoms netinkamo elgesio, nešališkumo principų ir taisyklių [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1680747c15>>;

- 10) 2010 m. gruodžio 20 d. European Commission For Democracy Through Law Amicus curiae brief for the Constitutional Court of “The former Yugoslav Republic of Macedonia” on amendments to several laws relating to the system of salaries and remunerations of elected and appointed officials, Opinion No. 598/2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)038-e)>;
- 11) 2010 m. lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/16807096c1>>;
- 12) 2016 m. Europos Tarybos veiksmų planas stiprinant teisminį nepriklausomumą ir nešališkumą CM(2016)36 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1680700285>>;
- 13) 2019 m. balandžio 29 d. European Commission For Democracy Through Law. Use of social media by judges deontological rules or instructions/relevant case-law [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2019\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2019)003-e)>;
- 14) 2019 m. gruodžio 31 d. Europos Žmogaus teisių teismas. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf>;
- 15) 2019 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl naujausių Rusijos Federacijos veiksmų, nukreiptų prieš Lietuvos teisėjus, prokurorus ir tyrėjus, dalyvavusius tiriant tragiškus 1991 m. sausio 13 d. įvykius Vilniuje (2019/2938(RSP)) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0081_LT.html>;
- 16) 2007 m. rugsėjo mėn. Judicial Integrity Group Commentary on the Bangalore principles of judicial conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/documents/nigeria/publications/Otherpublications/Commentry_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf>;

- 17) 2009 m. The Commonwealth Latimer House Principles [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cpahq.org/cpahq/cpadocs/Commonwealth%20Latimer%20Principles%20web%20version.pdf>>;
- 18) 2015 m. Bingham Centre for the Rule of Law. The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles. A Compendium and Analysis of Best Practice [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.biicl.org/documents/689_bingham_centre_compendium.pdf>;
- 19) 2018 m. lapkričio 5–7 d. Global Judicial Integrity Network. Use of Social Media by Judges [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.venice.coe.int/files/un_social_media/unodc.pdf>;
- 20) 2019 m. Global Judicial Integrity Network. Non-binding guidelines on the use of social media by judges [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/social_media_guidelines/social_media_guidelines_final.pdf>;
- 21) 2019 m. lapkričio mėn. Ceeli institute report. Practical guidelines on use of social media by judges: Central and Eastern European context [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2019/11/CEELI-Institute_SoMe_Judges_GuidelinesNov2019_-1.pdf>.

1.2. Lietuvos Respublikos teisės aktai

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 220-0;
- 2) Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341;
- 3) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340;
- 4) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262;
- 5) Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 131-5022;
- 6) Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851;
- 7) Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 71-1706;

- 8) Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu, Nr. 12 P-8.

1.3. Užsienio valstybių teisės aktai

- 1) Basic Law for the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>>;
- 2) Constitution of Austria [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą:
<http://constitutionnet.org/sites/default/files/Austria%20_FULL_%20Constitution.pdf>
;
- 3) Constitution of France [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20.]. Prieiga per internetą: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf>;
- 4) Constitution of Ireland [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en#part11>>;
- 5) Constitution of Latvia [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://likumi.lv/ta/en/id/57980-the-constitution-of-the-republic-of-latvia>>;
- 6) Constitution of Luxembourg [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą:
<https://www.constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009.pdf?lang=en>;
- 7) Constitution of Montenegro [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007.pdf>;
- 8) Constitution of Portuguese Republic [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/pt/pt045en.pdf>>;
- 9) Constitution of Spain [interaktyvus]. [žiūrėta vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf>;
- 10) Constitution of the Italian Republic [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf>;

- 11) Constitution of the Republic of Cyprus [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 15 d.].
Prieiga per internetą: http://kypros.org/Constitution/English/appendix_d_part_viii.html;
- 12) Constitution of the United States [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://constitutionus.com/>;
- 13) The Constitution of Greece [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gr/gr220en.pdf>;
- 14) The Constitution of the Czech Republic [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.psp.cz/en/docs/laws/constitution.html>;
- 15) The Constitution of the Republic of Poland [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>;
- 16) The Constitution of the Republic of South Africa [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.justice.gov.za/legislation/constitution/SACConstitution-web-eng.pdf>;
- 17) The Constitutional Act of Denmark [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.stm.dk/_p_10992.html;
- 18) Estonian Courts Act, 2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original?id=519122019009;
- 19) American Bar Association. Formal Opinion 462, February 21, 2013. Judge's Use of Electronic Social Networking Media [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/formal_opinion_462.authcheckdam.pdf;
- 20) Ethics Committee of the Kentucky Judiciary. Formal judicial ethics opinion JE-119, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: https://kycourts.gov/commissionscommittees/JEC/JEC_Opinions/JE_119.pdf;
- 21) Florida Supreme Court. Judicial Ethics Advisory Committee. Opinion Number 2009-20, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jud6.org/LegalCommunity/LegalPractice/opinions/jeacopinions/2009/2009-20.html>;

- 22) Massachusetts Supreme Judicial Court. CJE Opinion No. 2016-08, 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.mass.gov/opinion/cje-opinion-no-2016-08>>;
- 23) Supreme Court of Wisconsin Judicial Conduct Advisory Committee opinion 98-10R, November 18, 1998 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wicourts.gov/sc/judcond/DisplayDocument.pdf?content=pdf&seqNo=887>>.

II. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. spalio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ 2 straipsnio ir šio įstatymo priėmimo tvarkos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“;
- 3) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

- 4) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 26 straipsnio 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
- 5) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr.689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
- 6) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
- 7) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d.

redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

- 8) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
- 9) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo“;
- 10) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio (2002 m. liepos 2 d., 2004 m. lapkričio 4 d., 2005 m. gegužės 19 d., 2006 m. birželio 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
- 11) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimo „Dėl

Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ir 2006 m. kovo 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nuostatų išaiškinimo“;

- 12) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 30 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo motyvuojamosios dalies ii skyriaus 15.3.1.1 punkto ir 2007 m. spalio 22 d. nutarimo motyvuojamosios dalies iv skyriaus 12.2 punkto nuostatų išaiškinimo“.

III. Specialioji literatūra

- 1) ADAMS, Maurice. Pride and prejudice in the judiciary – judicial independence and the Belgian high council of justice. *Journal of South African Law*, 2010, t. 2010(2);
- 2) ARTIGLIERE, Ralph, *et al.* Face-Off on Facebook: Judges and Lawyers as Social Media “Friends” in a Post-Herssein World. *Florida Bar Journal*, 2019, t. 93(4) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.floridabar.org/the-florida-bar-journal/face-off-on-facebook-judges-and-lawyers-as-social-media-friends-in-a-post-herssein-world/>>;
- 3) BARAK, Aharon. Teisėjo vaidmuo demokratinėje visuomenėje. Vilnius: *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis*, 2006 sausis – kovas;
- 4) BLITSA, Dimitra; PAPATHANASIOU, Ioannis; ir SALMANLI, Maria. Judges & social media: managing the risks. *SSRN Electronic Journal*, 2015 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/315450646_Judges_Social_Media_Managing_the_Risks>;
- 5) BROWNING, John G. Why Can’t We Be Friends? Judges’ Use of Social Media. *University of Miami Law Review*, 2015, t. 68(487);
- 6) DE VOS, Pierre. President Zuma and the Chief Justice question, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą:

<<https://www.politicsweb.co.za/news-and-analysis/president-zuma-and-the-chief-justice-question>>;

- 7) DENTON, Blake. The federal judicial salary crisis. *Drexel Law Review*, 2009, t. 2(152);
- 8) ENTIN, Jonathan L. Getting What You Pay For: Judicial Compensation And Judicial Independence. *Utah Law Review*, 2011, t. 25(1);
- 9) FELLMAN, David. The diminution of judicial salaries. *Iowa Law Review*, 1938, t. 24;
- 10) GRAVER, Hans Peter. Judging without Impunity: On the Criminal Responsibility of Authoritarian Judges. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2016, t. 4(1);
- 11) HALEY, John Owen. The Civil, Criminal and Disciplinary Liability of Judges. *The American Journal of Comparative Law*, 2006, t. 54;
- 12) JONES, Samuel, Vincent. Judges, Friends, and Facebook: The Ethics of Prohibition. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, 2011, t. 24;
- 13) KUCONIS, Pranas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Teisės saugos institucijos*. Vilnius: Justitia, 2001;
- 14) KŪRIS, Egidijus, et al. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011;
- 15) LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003;
- 16) LELEIVA, Edenas. *Ar teisėjo aktyvumas socialiniuose tinkluose nepažeidžia profesinės etikos?*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016;
- 17) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskirosi nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 30 d. sprendimo;
- 18) Lord BURNETT of Maldon; ir Sir RYDER, Ernest. Guide to Judicial Conduct, 2018 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/07/judicial-conduct-v2018-final-2.pdf>>;
- 19) MERKEVIČIUS, Remigijus. Teismo nešališkumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2010, t. 76(2010);

- 20) MIKELĖNAS, Valentinas, *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos.* Vilnius: Justitia, 2001;
- 21) MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinis procesas. I dalis.* Vilnius: Justitia, 1997;
- 22) MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Prievolių teisė. T. I.* Vilnius: Justitia, 2003;
- 23) MUDRECKI, Artur. Judicial impartiality and independence in the documents of the Council of Europe. *Jurisprudencija*, 2017, t. 8;
- 24) NAVICKIENĖ, Žaneta; ir ŽILYS, Vaidotas. Strengthening values in Lithuanian judges' activity: discussion on the implementation of the principle of justice and impartiality. Iš *Proceedings of the International Scientific Conference*, 2018, t. 6;
- 25) PATRICK, Wendy, L. What Are "Friends" For? *A publication of the State Bar of California ethics hotline*, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://www.calbar.ca.gov/Portals/0/documents/ethics/Ethics%20Hotliner%20-%20What%20Are%20Friends%20For%20-%20Dec%2011%20-%20PAW.pdf>>;
- 26) PHUONG, Dinh, Thanh. Revised Law on Courts: Why term of office of judges should be extended. *Vietnam Law and Legal Forum*, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vietnamlawmagazine.vn/revised-law-on-courts-why-term-of-office-of-judges-should-be-extended-3971.html>>;
- 27) REDFERN, Alan, *et al.* *Law and Practice of International Commercial Arbitration: Student version.* Fourth edition. London: Sweet & Maxwell, 2004;
- 28) SCHRAGE, Eltjo, J. H. The Judge's Liability for Professional Mistakes. *Journal of Legal History*, 1996, t. 17(2);
- 29) SCHWARTZ, Alex; ir MURCHISON, Melanie Janelle. Judicial Impartiality and Independence in Divided Societies: An Empirical Analysis of the Constitutional Court of Bosnia-Herzegovina. *Law & Society Review*, 2016, t. 50(4);
- 30) SHEPARD, Randall Terry. Judicial Professionalism and the Relations between Judges and Lawyers. *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, 2014, t. 14(8);
- 31) SILLEN, Joost. The concept of 'internal judicial independence' in the case law of the European Court of Human Rights. *European Constitutional Law Review*, 2019, t. 15(1);

- 32) SINGH, Shazia. Friend Request Denied: Judicial Ethics And Social Media. *Journal of Law, Technology & the Internet*, 2016, t. 7;
- 33) ŠINKŪNAS, Haroldas. *Teisėjų nepriklausomumo įtvirtinimas Lietuvos teisinėje sistemoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004;
- 34) VALANČIENĖ, Dovilė. *Teisės mokslas senojo ir naujojo mokslo paradigmos akivaizdoje*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015;
- 35) VALANČIUS, Virgilijus, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. 1 dalis. Bendrosios nuostatos. T. 1.* Vilnius: Justitia, 2004;
- 36) VALANČIUS, Virgilijus. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 78(70);
- 37) VALANČIUS, Virgilijus. *Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės akademija;
- 38) VALANČIUS, Virgilijus. Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2000, t. 17(9);
- 39) ŽALIMAS, Dainius; ir MASNEVAITĖ, Elena. Ekonominės krizės iššūkiai teisėjo ir teismų nepriklausomumui. *Teisė*, 2015, t. 94.

IV. Teismų praktika

4.1. Tarptautinių teismų praktika

- 1) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1989 m. birželio 22 d. sprendimas *Langborger prieš Švedija* byloje, Nr. 11179/84;
- 2) Europos Žmogaus teisių teismas. 1998 m. gegužės 20 d. sprendimas *Gautrin ir kiti prieš Prancūziją* byloje, Nr. 38/1997/822/1025–1028;
- 3) Europos Žmogaus teisių teismas. 2000 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Daktaras prieš Lietuvą*, Nr. 42095/98;
- 4) Europos Žmogaus teisių teismas. 2002 m. lapkričio 28 d. sprendimas *Lavents prieš Latvija* byloje, Nr. 58442/00;

- 5) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. liepos 3 d. sprendimas *Flux (Nr. 2) prieš Moldovą* byloje, Nr. 31001/03;
- 6) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Parlov-Tkalčić prieš Kroatiją* byloje, Nr. 22/03/2010;
- 7) Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. 1992 m. spalio 28 d. nuomonė *Miguel González del Río prieš Peru*, Nr. 263/1987;
- 8) Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. vasario 27 d. sprendimas *Associação Sindical dos Juízes Portugueses v Tribunal de Contas C-64/16, EU:C:2018:117*;
- 9) Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. lapkričio 5 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Lenkiją C-192/18, EU:C:2019:924*.

4.2. Lietuvos teismų praktika

- 1) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 1999 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. H. J. prieš *Vilniaus miesto valstybinę mokesčių inspekciją*, Nr. 3K-3-50/1999;
- 2) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje R. V. prieš UAB „Aukštikalnių sodai“ byloje, Nr. 3K-3-1034/2003;
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Klaipėdos teritorinė muitinė, Klaipėdos rajono apylinkės prokuratūra prieš DUAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-675/2007;
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 29 d. nutartis civilinėje byloje *AB Turto bankas prieš V.Burdakovo įmonė „Akcesor“*, Nr. 3K-3-402/2008;
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. 3K-3-268/2010;
- 6) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje R. R. prieš O. J. M. ir L. V. M., Nr. 3K-3-12/2013;

- 7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. e3K-3-54-611/2018;
- 8) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje R.G. prieš R.G., Nr. e3K-3-234-421/2019;
- 9) Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018 m. liepos 5 d. nutartis administracinėje byloje, Nr. eA-854-602/2018;
- 10) Teisėjų garbės teismas. 2016 m. liepos 11 d. sprendimas, Nr. 21P-2;
- 11) Teisėjų etikos ir drausmės komisija. 2014 m. vasario 13 d. konsultacija, Nr. 17P-33 in NORKŪNAS, Algis, et al. Lietuvos respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas, 2015;
- 12) Teisėjų etikos ir drausmės komisija. 2014 m. balandžio 17 d. konsultacija Nr. 17P-108 in NORKŪNAS, Algis, et al. Lietuvos respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas, 2015;
- 13) Teisėjų etikos ir drausmės komisija. 2018 m. rugsėjo 26 d. sprendimas, Nr. 18P-13;
- 14) Teisėjų etikos ir drausmės komisija. 2019 m. sausio 14 d. sprendimas, Nr. 18P.

4.3. Užsienio valstybių teismų praktika

- 1) Kanados Aukščiausiasis Teismas. 1985 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Valente prieš The Queen*, Nr. [1985] 2 S.C.R. 673;
- 2) Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1991 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *Mireles prieš Waco*, Nr. 91-311;
- 3) Floridos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. lapkričio 15 d. sprendimas byloje *Law offices of Herssein and Herssein, P. A., etc., et al. prieš United Services Automobile Association*, Nr. SC17-1848;
- 4) Before the judicial standards commission. 2009 m. balandžio 1 d. Public reprimand B. Carlton Terry, Jr. District court judge. Judicial district 22, Nr. 08-234.

V. Elektroniniai šaltiniai

- 1) 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pareiškimas dėl 2005-06-16 Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto rašto [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=13704>>;
- 2) *Ar Jūs pasitikite, ar nepasitikite šiomis Lietuvos institucijomis?* Vilmorus. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimai [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>>;
- 3) *Black' o teisės terminų žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://archive.org/stream/BlacksLawDictionary-Editions1-9/Black%27s%20Law%20Dictionary%20-%20Editions%201-9/6th%20Edition_djvu.txt>;
- 4) *D. Kedžio dukrelei teks kraustyti į nežinią* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nusikaltimai_ir_nelaimes/dkedzio_dukrelei_teks_kraustyti_i_nezinia_atnaujinta_1111/print.1>;
- 5) *ES perspėja Lenkiją dėl teisėjų įstatymo ir noro bausti kritikus* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1127268/es-perspeja-lenkija-del-teiseju-istatymo-ir-noro-bausti-kritiku>>;
- 6) *Iraše – skandalingi Palangos teisėjos žodžiai: ieškovę išvadinsi „bjauria boba“ pasiūlė advokatai „pagudrauti“* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/irase-skandalingi-palangos-teisejos-zodziai-ieskove-isvadinsi-bjauria-boba-pasiule-advokatai-pagudrauti-56-1229026>>;
- 7) *Korupcijos skandalas: sulaikyti 26 asmenys, tarp jų – teisėjai ir žinomi advokatai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/02/20/news/tiriant-korupcini-tinkla-prezidente-panaikino-astuoniu-teiseju-imuniteta-9305553/>>;

- 8) Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=nepriklausomas&lns=-1&les=-1>>;
- 9) Nacionalinės teismų administracijos veiklos apžvalga 2018 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf>>;
- 10) *Rusijos kerštas – iškelta baudžiamoji byla Sausio 13-osios bylos teisėjams* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/rusijos-kerstas-iskelta-baudziamoji-byla-sausio-13-osios-bylos-teisejams-57-1128452>>;
- 11) SHEAR, Bradley. *The Legal Definition of a Facebook Friend*, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.shearlaw.com/the-legal-definition-of-a-facebook-friend/>>;
- 12) *Teisėjų taryba siūlo Lazdijuose ir Skuode atsisakyti teismo rūmų* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/teiseju-taryba-siulo-lazdijuose-ir-skuode-atsisakyti-teismo-rumu-951931>>;
- 13) *Teisinė valstybė. Europos Komisija perduoda Lenkijos bylą Teisingumo Teismui, kad apsaugotų teisėjus nuo politinės kontrolės* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_19_6033>;
- 14) *Urban dictionary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Facebook%20%27friends%27>>.

SANTRAUKA

Teisėjo nepriklausomumas ir nešališkumas civiliniame procese labai svarbus principas siekiant užtikrinti sąžiningą ir teisingą teismo procesą. Dėl šios priežasties šis principas plačiai analizuojamas ne tik nacionaliniuose teisės aktuose, bet ir tarptautiniuose teisės šaltiniuose. Vis dėlto tam, kad šis principas būtų tinkamai įgyvendintas, svarbu suvokti, kad nepriklausomumo sąvoka neturi būti aiškinama siaurąja prasme, o teisėjas turi priimti sprendimus neveikiamas visuomenės spaudimo. Kadangi nepriklausomumas ir nešališkumas negali būti vertinami atsietai, o yra glaudžiai susiję, todėl svarbu, jog nešališkumo sąvokai įstatymai skirtų tokį pat svarbų vaidmenį kaip ir nepriklausomumui.

Siekiant išsiaiškinti galimas šio principo užtikrinimo problemas, svarbu išnagrinėti teisėjams įstatymais suteikiamas įgaliojimų trukmės neliečiamumo, asmens neliečiamumo bei socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas. Lietuvos ir užsienio valstybių praktikoje iki šiol kyla tam tikrų problemų nustatant ar keičiant teisėjams įstatymais numatytas garantijas. Jei tokios garantijos nėra pakankamos ar suteikia kitiems asmenims teisę daryti įtaką teisėjui, būtina imtis skubių veikslių tokiam reguliavimui pakeisti.

Be to, sparčiai tobulėjant šiuolaikinėms technologijoms, kyla klausimų aiškinantis teisėjo galimybes naudotis socialiniais tinklais. Lietuvoje šiuo klausimu nėra priimta jokių nei įpareigojančių, nei neprivalomų dokumentų. Svarbu įvertinti ne tik teisėjo galimybes naudotis socialiniais tinklais, bet ir bendravimo socialiniame tinkle su advokatais galimumą bei galimybę nušalinti teisėją tokiu atveju.

SUMMARY

The independence and impartiality of the judge in civil proceedings is a very important principle for ensuring a fair and just trial. For this reason, this principle is widely analyzed not only in national legislation but also in international legal sources. However, in order for this principle to be properly implemented, it is important to realize that the concept of independence must not be narrowly understood and that judges must make decisions without the pressure of the public. Whereas independence and impartiality cannot be isolated but are closely linked, it is important that the concept of impartiality should be given the same value by law as independence.

In order to identify possible problems with the enforcement of this principle, it is important to examine the statutory guarantees of the duration of the mandate, the immunity of the person and the social (material) guarantees of judges. The practice of Lithuanian and foreign countries still presents certain problems in establishing or changing the guarantees provided by the law of judges. If such safeguards are not sufficient or give other persons the right to influence the judge, urgent action must be taken to change such regulation.

In addition, the rapid development of modern technology raises questions about the judge's use of social networks. No binding or non-binding instruments have been adopted in Lithuania in this regard. It is important to consider not only the judge's use of social networks, but also the possibility of communication with lawyers through social networks and the possibility of disqualify a judge in such a case.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA

Biudžetinė įstaiga, L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 268 5186, faks. (8 5) 268 5187, el. p. info@teismai.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188724424

Melanijai Vaitkutei
Saulėtekio al. 29-16, 10225 Vilnius
vaitkutem@gmail.com

2020-01-30 Nr. 4R-162-(1.15)
į 2020-01-08 prašymą

DĖL DUOMENŲ PATEIKIMO APIE TEISĖJŲ NU(SI)ŠALINIMUS

Nacionalinėje teismų administracijoje (toliau – Administracija) gautas Jūsų prašymas pateikti informaciją apie 2019 metais civilinėse bylose pateiktus prašymus nušalinti teisėjus ir pastarųjų prašymus nusišalinti (toliau – Prašymas).

Atsakydami į Jūsų Prašymą informuojame, kad Lietuvos teismų informacinėje sistemoje (toliau – LITEKO) automatizuotas statistikos generavimas veikia bylų bei teismo procesinių sprendimų kategorijų klasifikatorių, patvirtintų Teisėjų tarybos, pagrindu. Konkrečiu Jūsų atveju, aktualus Teisėjų tarybos 2016 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 13P-56-(7.1.2) „Dėl baudžiamųjų ir civilinių bylų kategorijų bei teismo procesinių sprendimų baudžiamosiose ir civilinėse bylose kategorijų klasifikatorių patvirtinimo“ patvirtintas teismų procesinių sprendimų civilinėse bylose kategorijų klasifikatorius. Atsižvelgdama į tai, bei įvertinusi Jūsų prašymą, Administracija atliko LITEKO centrinės duomenų bazėje paiešką pagal šiuos kriterijus:

1. pasirinktas klasifikatorius: teismų procesinių sprendimų civilinėse bylose kategorijų klasifikatorius (N) (nuo 2017-01-01);
2. klasifikatoriaus pasirinktos kategorijos: 3.1.6.1. Pagrindai teisėjui nušalinti (nusišalinti);
3. bylos tipas (instancija): civilinė byla (I-a instancija), civilinė byla (apeliacinė instancija), civilinė byla (kasacinė instancija);
4. bylos metai: 2019.

Pagal šiuos kriterijus nustatytas bendras bylų skaičius:

Bylos tipas (instancija)	Civilinė byla (I-a instancija)	Civilinė byla (apeliacinė instancija)	Civilinė byla (kasacinė instancija)
Viso bylų:	382	151	3

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos teismams tvarkant duomenis apie teismuose nagrinėjamas (išnagrinėtas) bylas LITEKO nėra žymima, ar teisėjas nusišalino pats ar jis buvo nušalintas proceso dalyvio prašymu, todėl aukščiau pateiktas tik bendras bylų, kuriose nagrinėjamas/buvo nagrinėtas nu(s)išalinimo klausimas, skaičius.

Atsižvelgus į nurodytas automatizuotos paieškos galimybes LITEKO, aukščiau pateikiami duomenys apie bylas, kuriose nagrinėjamas/buvo nagrinėtas nu(s)išalinimo klausimas, laikytini apytiksliais.

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Jūsų turimą bylos informaciją (pvz. bylos numerį, teismo pavadinimą, bylos rūšį ir kt.) viešą sprendimų paiešką galite atlikti savarankiškai. Įvedus keletą paieškos kriterijų, sistema ieškos visus nurodytus kriterijus atitinkančių teismų procesinių sprendimų.

Tokią paiešką galite atlikti paspaudę šią nuorodą <http://liteko.teismai.lt/viesaspredimupaieska/detalipaieska.aspx?detali=2>.

Jei Jums kils neaiškumų dėl naudojimosi vieša sprendimų paieška, daugiau informacijos galite rasti Viešos sprendimų paieškos vartotojo vadove, kurį rasite Viešos sprendimų paieškos skiltyje „Pagalba“.

LIETUVOS
TEISMAI

Dėkojame, kad kreipėtės į Administraciją, ir tikimės, kad Jums pateikta informacija bus naudinga.

Direktorė

Natalija Kaminskienė

Olga Milienė, tel. (8 5) 251 4344, el. p. olga.milienne@teismai.lt

(originalas nebus siunčiamas)